Ms 512
NARODNA IN UNIVERZITETNA KNJIŽNICA
LJUBLJANA
St. 60

Ivan Cankar

Martin Kačur.

Življenjepis idealista.

NARODNA IN UNIVERZITETNA KNJIŽNICA LJUBLJANA
Nº 18. X. 1947/8955

216

Martin Kačur.

~~Navadna zgodba~~

Življenjepis idealista.

Spisal Ivan Cankar.

Prvi del.

I.

Rosen in blaten je prišel Martin Kačur v poštno gostilnico.

„Ali pojde kmalu pošta v Zapolje?"

„Kmalu! Čez pol ure!" je odgovoril zaspani krčmar.

Kačur je sedel za mizo in si je naročil žganja in kruha. Veliko culo, ki jo je nosil na krepki gorjači preko rame, je vrgel na klop.

Ves njegov rdeči, zdravi obraz je bil še polu svežega jesenskega jutra, polne so ga bile njegove rosne, vesele oči. Dolgo romanje je imel za seboj, dvoje trdih ur; lic in obleke se je še držala rezka megla in temna zora.

Z velikim hrupom je stopil v gostilnico debel, póstaren človek; že v septembru je bil oblečen v dolg, težek kožuh in črno kučmo je imel na glavi. Tolstoličen je bil in neobrit; gledal je osorno izpod košatih, osivelih obrvi. Krčmar ga je pozdravil s posebno spoštljivostjo in mu je prinesel žganja, gnjati in kruha.

„Kaj še ne bo Jerneja?"

„Bil je že tukaj, pa je šel na pošto."

Debeli gospod je popil in pojedel in se je ozrl na Kačurja. Razmotril mu je obraz, premeril mu je obleko in je spoznal, da je človek boljše sorte.

„Kam pa Vi?"

„V Zapolje."

„Kaj pa boste tam?"

„Učitelj."

„Hm!"

Pogledal je Kačurja še bolj natanko in če bi Kačur ne bil imel rosnih oči, bi bil spoznal v pogledu debelega gospoda sočutje in škodoželjnost.

„Tudi jaz sem iz Japolja!" je pripovedoval debeli gospod in si je trebil zobe. „Zdravnik sem tam. Prokleto gnezdo je to, ni hujšega na svetu! Ne rečem nič: kraj je lep; da bi le ljudí ne bilo!"

Kačur se je nasmehnil.

„Vsi govoré tako! Tudi jaz, če govorim o svojem rojstnem kraju, pravim: lep je, da bi le ljudí ne bilo! In vendar so tisti ljudje blagi in spoštovanja vredni in vsi ljudje so blagi!"

Zdravnik je zalučil zobotrebec na tla, uprl je komolca ob mizo in se je ozrl zelo osoren na Kačurja.

„In tak prihajate k nam?"

„Kakšen?" se je prestrašil Kačur.

„Tak tepec, ne zamerite! — Vsi ljudjé so blagi! — Boste kmalu videli, kako so blagi! Nobeden človek na svetu ni blag, tudi Vi ne in tudi ne jaz! Pa kaj bi tisto! — Naravnost Vam rečem, zato ker ste mlad in spodoben človek: bodite oprezni, oprezni, stokrat oprezni, in hinavski,

hinavski, stokrat hinavski, ko pridete v Zapolje! Nič drugega Vam ne rečem!"

„Bog vedi, kaj je tam doživel!" si je mislil Kačur in zanimal ga je debeli zdravnik.

„Zdaj ste me pogledali, prijatelj, na tak način, kakor gledajo dandanašnji mladi ljudjé nas starce: ne pozná več ljudí, ne pozna več časa! Ampak, fant, stvar je drugačna! — Žganja, Juri! — Drugačna je stvar! Ali si morete misliti, da sem bil še pred desetimi leti velik govornik na taborih? Da sem se boril za naše narodne pravice? Da sem bil zapisan v črnih bukvah politične policije? Ne? Seveda ne! Debel sem! Jaz pa Vam rečem: videli boste tam ~~že~~ ljudí, ~~bolj debele,~~ še bolj komodne, še bolj lene ljudi, ki so še veliko bolj debeli, kakor jaz, in ki niso bili zapisani nikoli v črnih bukvah, ki jih nobeden cesarsko kraljevi postrani ne gleda in ki so vendar, Bogu se usmili, zaslužni in imenitni rodoljubi! Niso bili

na taborjih, bili so v kanclijah, in vendar bi se jim moral odkriti dandanašnji, če bi hotel!"

Zdravnik je pljunil debelo na sredo izbe, Kačur pa se je smehljal veselo v svojem srcu: glej, skaro rodoljubje, taborsko, naivno, nesebično!

„Pa vendar ste ostali kam, gospod!"

Zdravnik je pogledal jezno.

„Kje pa bi ostal? Kaj misliš, da je kje drugod kaj drugače? Če je potrebno, da živi človek v gnoju, je najboljše, da živi zmirom v istem gnoju. Jakaj vsak gnoj smrdi najbolj od začetka; pozneje se že človek privadi!"

„Veliko je izkusil!" je pomislil Kačur in skoro pasmilil se mu je zdravnik.

„Mlad ste še, v službo se na„ pravljate — ali je v Zapolju Vaša prva služba?"

„Druga je. V Kotlini sem bil prej, pa sem se nekaj spri z županom in izjedel me je stran. Nič mi ni žal, prava kotlina je bila!"

„Tako! Z županom ste se sprli! – No, glejte, mlad ste še in naukov potreben. Zato Vam rečem in zapomnite si dobro, če hočete živeti v miru z Zapoljci in z vsem svetom: ne spríte se nikoli z nikomur in če kdo poreče, da ima osel zeleno dlako, mu odgovorite: Pa še kako zeleno! – Nadalje: ne vtikajte se v stvarí, ki Vas nič ne brigajo! Ali ste tam, v tisti Kotlini, narod izobraževali?"

„Poskusil sem!" je zardel Kačur. „Zato sva se bila sprla z županom. In z župnikom tudi."

„Veste že torej iz izkušnje, da poučevanje naroda ni dobro in koristno opravilo. Ogibajte se ga torej, v Zapolju se ga še celo ogibajte, zakaj tam je ljudstvo ponka potrebno kakor nikjer drugod in lahko bi Vas izkušnjavec zapeljal. Nevarno je, če se zameri človek županu, še bolj je nevarno, če se zameri župniku. Razžalite Boga in Vam bo odpustil, razžalite župnika in prestavili Vas bodo! Vustite torej ljudstvo na miru. Ali se ženite?"

„Ne!" se je začudil Kačur. Poslušal je zdravnika in bilo mu je, kakor da stojí v plohi.

„Ne ženíte se nikoli in sploh se ogibajte žensk kolikor najbolj mogoče; zakaj učitelj ste. Še navaden človek, kakor sem jaz, ima z ženskami bridke izkušnje — jaz sem namreč oženjen — učitelju, ki se ženi, pa bi bilo boljše, da bi si obesil mlinski kamen okoli vratú ter se potopil v globočino morjá. Zatorej: ne ženíte se! — Ali ste pevec?"

„Sem."

„Ne prepevajte nikoli, razen v cerkvi, in še tam ne preveč naglas, ker bi Zapoljci rekli, da ste bahač. Ne prepevajte v krčmi, ker porekó, da ste pijanec; ne v društvu, ker porekó, da ščujete ljudstvo; tudi ne v svoji izbi, ker porekó, da ste norec. Ne zahajajte preveč v družbo; rekli bi, da ste veseljak in lahkomiselnež; tudi se je preveč ne ogibajte; rekli bi, da ste potuhnjenec. — Ali imate kakšno politično prepričanje?"

„Imam ga!"

„Skrijte ga v najbolj skriti kot svojega srca! – Jakaj laž je greh samo takrat, kadar nič ne koristi. Če Vam je izbirati med lažjo in med resnico in Vas nobeno nič ne stane, odločite se za resnico, jakaj toliko laži se bode ob potrebi zlagali. Ne bodite svojeglavni, posebno ne v svojem političnem prepričanju! Kadar se Vam zdi koristno, da spremenite to prepričanje, citirajte Tugomera: Trd bodi in tako dalje – in nobeden ne bo zapazil spremembe. V slučaju, da kdo zapazi Vaše drugo lice, recite, da se razvijete z duhom časa. In če Vam zaradi tega kdo očita, da ste omahljivec, koristolovec in slepar, odgovorite: Zabavljati je lahko, delovati je težje. In zapomnite si dobro: Nobeden človek ne deluje zase, temveč vsakdo za narod. Spoštujte prepričanje svojega bližnjega, jakaj lahko bi Vam kdaj koristil. Ali ste pesnik?"

„Tudi pesmi sem že zlagal," je odgovoril Kačur in je pogledal na miglo.

„Ne zlagajte pesmi, izgubili boste kredit. In ker govoriva o pesmih, je še potreba, da govoriva o pijači. Ne mislite, da morate piti, če ste rodoljub; tudi trezni ljudje so že postali poslanci. Ali ste se zapomnili vse te nauke?"

„Zapomnil!" se je zasmejal Kačur.

„In če ste si vse zapomnili in če se boste ravnali po njih, Vam bo vendar še težko na svetu. Prišel bi lahko sam Bog med ljudí, posebno med Zapoljce, in bi ne mogel izhajati; če ne drugega, bi mu sponašali njegovo božanstvo."

„Ali je govoril resno, ali se je šalil? Grenak je; Bog vedi, kaj vse je doživel!" je premišljeval Kačur. „Hudoben človek ni in tudi nesrečen ne more biti; predebel je in jed mu gre v slast!"

„Zdaj pa le gor!" je zaklical v krčmo postiljon, dolg, koščen, rdečenos starec.

„To je naš novi učitelj!" je predstavil zdravnik Kačurja. Postiljon se je vzrl postrani nanj in ga je

premeril z urnim, strogim pogledom.

„Mlad je še gospod, in majhen je! Zmirom sem rekel, da bi učitelj ne smel biti mlad in tudi majhen ne!"

Zdravnik in učitelj sta zlezla v voz, ki je bil tesan, nizek in ves zapažen z zaboji in zavoji. Postiljon je švrknil po konjih, voz se je zazibal in je zaškripal; Kačur je odprl okno in je gledal z veselim srcem po rosni jutranji pokrajini.

Pot se je vila ob strmih, gozdatih holmih, na desno pa se je razprostirala ravan; megle, dolge in tenke, kakor pajčolani, so se vlačile leno po nji, raztrgale so se časih in zasvetila so se polja, prikazalo se je nebo. Časih se je vzdignil nenadoma iz meglé, sredi gladke ravní, visok jagned in je takoj utonil. Prikazala se je vas ob poti, dvoje, troje hiš; Kačurju so se zdele nenavadno bele in prazniške.

„Tako lepih vasí še nisem videl; hiše se svetijo kakor v nedeljo, če sije solnce in zvoní k večernicam!"

Zdravnik se je ozrl zlovoljno.

„Videli jih boste čez mesec dní ali dva in tako umazane bodo kakor so vse na svetu!"

„Bog mu odpusti črnogledje!" se je nasmehnil Kačur. „Če bi bil vražen, bi mislil, da mi ga je bil sam Bog poslal na pot kakor hudo zdelo!"

Voz je prišel mimo starinskega gradu; na obeh straneh gradú se je razprostiral velik vrt; ob vrtu je šumela voda, peneča in prščeča se je izvila izpod visoke skale nad cesto; tik poti je stala pod košatim kostanjem odprta lopa, bršljan je zastiral okna in je visel nad durmi; v lopi je sedelo mlado dekle v rdeči bluzi, okrenilo se je in Kačur je videl, kakor v hipnem snú, bel obraz in dvoje črnih, velikih oči. Od starinskega grada se je vzdignila jata kričečih ptic, voz se je zibal dalje in odprla se je svobodna, prostrana ravan.

Kačur je zavzdihnil.

„To je Bistra!" je pripovedoval zdravnik. „Skoro bi človek rekel, da je lepa vas. Ampak če se ne mislite ženiti, in rekel sem Vam že, da ni potreba, kedaj nikar ne hodite sem!"

„Kaj je toliko lepih deklet tukaj?"

„Silno!"

Kačur je mislil na starinski grad, na odprto lopo, na brzljan in na rdečo blazo in mehko mu je bilo pri srcu.

Vlak je zavil na široko belo cesto, tiha, zelena voda, pol skrita pod starimi urbani, se je prikazala ob poti. Solnce je zasijalo izza megla in v živem, svežem bleska se je zasvetilo Zapolje onstran reke, pod daljnim holmom. Malo mestece, vasi podobno, je skremilo iz polja, iz ravni, na položna brda, in višje, visoko pod nebom, v ogromnem loku polukrogu, so gledali v ravan visoki gospodovi.

„Tam je Zapolje!" se je oglasil zdravnik malomarno in je pokazal z mezincem.

Kačur je molčal in strmel. Ob

lepoti, ki so jo gledale njegove oči, so se vspele njegove misli, že prej visoke in vesele, do neba; in vztrepetal je v prazniškem pričakovanju. Čutil je, kako je zrasla njegova moč, kako se je napelo v njem življenje, bujno cvetoče, glasno šumeče v prihodnost.

Debeli zdravnik je videl njegova zardela lica in njegove žareče oči in mu je položil roko na ramo.

„Mladi gospod, nikar se ne jezite, če so bili moji nauki nekoliko preprosti. Ampak verjemite, da so bili pošteni in da bi Vam nič ne škodovalo, če bi se ravnali po njih. Zdaj vidim, na obrazu Vam poznam, da se ne boste ravnali po njih. Zato Vam rečem tole: skrbite zase, najprej in zmirom zase, drugi bodo že opravili po svoje. In če mislite, da morate na vsak način pomagati svojemu bližnjemu, tedaj mu pomagajte brez trušča in brez slovesnosti; manj Vam bo škodovalo. Jaz sem se peljal sinoči, o polnoči, ves zaspan in nahoden, v strahovitem koleslju na Rakitno, da bi zdravil tam

žensko, gostačo, ki je zbolela brez potrebe. Sredi pota, na strmici, se je koleselj polomil in jaz sem se potikal po krčmah in se vozim zdaj s pošto. To sem Vam povedal zato, ker bi komu drugemu ne smel povedati: izgubil bi ugled in spoštovanje. Tudi jaz sem hodil nekoč po taborih, prijatelj, in sem govoril o pravicah slovenskega naroda. Ampak takrat sem bil mlajši in zdaj vem, da vse tisto delovanje ni zaleglo ne meni in ne drugim niti toliko, kakor tale moja današnja vožnja. — Doma sva, gospod! In če Vam bo kdaj kaj hudega, stopite lahko k meni. Vesel Vas bom!"

Voz je stal pred poštno gostilnico, novo, svetlo pobeljeno, enonadstropno hišo; onkraj ceste je stala stara pošta, temno, neprijazno poslopje; pod pošto je tekla voda, tiha in široka, vrbe so se klanjale vanjo. Zdravnik je stisnil Kačurju roko in se je napotil po cesti s težkimi, trdimi koraki, visok in plečat, nekoliko upognjen.

Kačur je stopil v gostilnico.

Sedel je k oknu in je gledal na cesto, po kteri navzgor, proti beli podružnici, ki se je svetila pod klancem; in nad klancem solnčen kolm in mlado drevje, ki je bilo že vse zeleno, in na vrhu druga podružnica, bela cerkev, vsa goreča v jutranjem solncu. Na cesti je videl ljudí, vradnike, kmete, delavce in zdelo se mu je, da bi živel z njimi vsemi prijazno in prijateljski, zakaj nobenega zopernega, ne zloveljnega obraza ni ugledal.

„Zdaj se prične za mene novo življenje!“ je pomislil. „Zdaj je potreba, da ustvarim, kar sem zamislil!“

Slovesno mu je bilo pri srcu in domislil se je, da je bilo tako čisto in upanja polno njegovo srce ob prvem svetem obhajilu.

„Bodi – bodi – božjem imenu!“ je izpre„ govoril skoro naglas in ni več mislil ne na debelega zdravnika, ne na njegove nauke.

„Ali imate kakšno izbo v hiši?“ je prašal okroglo krčmarico.

„Imamo, gospod, ampak Jezus Marija, ravno sinoči je prišla

iz Trsta neka ženska — lepa je, in kako oblečena, gospod! Saj jo boste videli, ko pojde skozi vas. In neki gospod je prišel za njo, Bog ve, odkod, kakaj ga noveden ne pozna —"

"Kaj pa je z njo?"

"Imamo še eno, ampak kar ga pri nas Tone, kadar pride domov."

"Pa jo lahko oddate za en dan?"

"Seveda jo lahko oddamo. Tone pride samo enkrat na leto, za tri dni."

Kačur je šel, odvil je culo in se je umil in preoblekel.

Izba je bila velika, prazna, četvero velikih oken je strmelo vanjo; v koti je stala postelja, čemerno in samotno, kakor na pokopališču. Spodaj je tekla voda, tiha in široka, kakor ribnik, iz daljave so strmeli temni gozdi.

"Lepa kapen!" se je smejal Kačur. "Iz tiste zadnje kodline v samo solnce! Seveda sem bil kar gospod, cesar svoje šole, in kakaj pravijo, da bom klapec — ampak solnce je solnce in klapec je samo, kdor hoče!"

Ogledal se je v ogledalu: spodobna

frizura, črna ovratnica, črna sukuja, črne hlače.

„In zdaj k veljakom, rodoljubom!"

Smehljal se je, srce pa mu ni bilo čisto mirno in namesto da bi se bil napotil naravnost, je čakal v gostilnici in pil žganje. Spomnil se je na debelega zdravnika.

„Da so mi morali postaviti na pot to debelo zdelo! On je zatrosil to malodušnost v moje srce! Namesto da bi mislil na svojo imenitno nalogo, se čutim hlapca že vnaprej!"

Vstal je zlovoljen in se je napotil. Vse megle so se že raztopile, toplo jesensko solnce, prijazno in veselo, ga je pozdravilo in mu je pobožalo obraz.

„Glej! In že sem bil skoro žalosten!" se je nasmehnil Kačur. „Tam je tista velika štacuna; tam je menda župan!"

Stopil je v vežo in naproti mu je prišel s čudno skakljajočimi, plešočimi koraki čokat, tenkokrak človek v lovski obleki, rdeč, vesel, kozjebrad.

„Kaj pa Vi?" je hitel z istotako

urnim, hlastajočim, skakljajočim, plešočim glasom. „Kaj pa Vi? Dober dan! Kaj pa bi radi? Pozdravljeni! Odkod pa ste? V to sobo stopite! Tjà! Tjà! Kdo pa ste?"

Martin Kačur se je čudil, stopil je skozi duri, ki jih prej ni videl, sedel je za mizo in na mizi je bilo dvoje kozarcev poleg steklenice vina. Sedel je in se je vzdignil takoj in se je poklonil.

„Jaz sem Martin Kačur, imenovan za učitelja v Zapolju, in bi se rad poklonil zapoljskemu županu."

„Saj tisti sem jaz, gospod, saj sem jaz zapoljski župan!"

In zasmejal se je veselo, skakljajoče in plešoče, stisnil je Kačurju roko, potrkal ga je po rami in ga je potisnil na stol.

„Ali bi radi kaj pili? Bi?"

In je točil.

„Ali ste že bili pri komu?"

„Pri nikomur še."

„Ne?"

„Pri nikomur."

„Lazete!"

Župan je pomežiknil, prekrižal je roke na trebuhu in se je zasmejal od srca.

„Pravkar sem prišel!" je razlagal Kačur resno in nekoliko razjarjen. „Z nobenim človekom iz Zapolja še nisem govoril, razen z ♱ zdravnikom."

„Z zdravnikom?" je prašal župan jako vzburjen in se je sklonil globoko preko mize. „Kaj pa je rekel? Ali je rekel kaj o meni? Kar povejte!"

„Nič ni rekel!" se je začudil Kačur. „Kaj pa bi bil rekel?"

„Je! Vem, da je govoril o meni! Povedati nočete, to je! Ampak – take reči!"

Pogledal je Kačurja v obraz, zasmejal se je vdrugič jelo iz srca, nato pa je nenadoma presekal smeh in je postal resen.

„Tako! Vi ste zdaj torej nad! Upam, da boste z vsemi svojimi močmi – no, saj veste! Mladino je treba vzgajati v duhu vere in – no, saj veste! Ali ste narodnjak?"

„Sem!"

„Hm! Jaz sem tudi narodnjak! Ampak — nobenih stvari ni treba pretiravati! Varčnost — lepa čednost! Če jo pretirate — lakomnost! Greh! — Können Sie denken?"

„Znam!"

„Kann ich! — Dobro! Otroci naj se le uče nemško — kaj je vse drugo? Za kmeta — kaj? No, prosveta, napredek, dobro! Saj se razumeva, kaj?"

Nenadoma je izginila resnoba z njegovega obraza in zasmejal se je veselo. Kačur je zardel in bilo mu je, kakor da je kadil težek tobak in pil močno vino. Vstal je in je iskal klobuk s tresočo roko.

„No? Kam? Kam? Kam pa jo udarite zdaj? K Župniku? To boste nekaj videli! To boste videli fante! Ampak midva sva prijatelja, z župnikom, zato ne rečem nič! Le pojdite k njemu! Boste vsaj videli! — Zakaj pa niste vina izpili? Dobro vino je! No, seveda — človek pije doma, v krčmi —"

In župan se je prijel z obema

rokama za želodec in se je smejal hrupoma; rdeča kozja brada se mu je tresla in mežikal je z rdečimi očmi.

„Stojte! Še nekaj!"

Prijel ga je za roko in ga je potegnil v vežo.

„Naravnost! Ali ste farški?"

„Jaz?" je obstrmel Kačur.

„Ali ste? N?"

„Nisem, ne mislim o teh stvareh!"

Iztrgal mu je roko in lica so mu plala v ognju. Župan je narahlo upognil život, smehljal se je in je mežikal hudomušno.

„Seveda ne! Na noben način ne! Dandanašnji nobeden ne ve, kako se stvar preobrne in zato je zmirom dobro, da ne praviš ne tako in ne tako! Hudi časi so, zares! — No, pa pojdite v božjem imenu!"

Gorko mu je stisnil roko, pri-bližal je svoj obraz tako, da bi bil skoro poljubil Kačurja in je nenadoma odskočil, kakor da bi se bil premislil. Duri so se zaprle za Kačurjem, stal je na cesti in še zmirom so mu rdela lica.

„Tega je poznal debeli zdravnik!" je pomislil Kačur in je šel dalje zamišljen in s povešeno glavo. Toda solnce je sijalo in hiše so se svetile kakor o Veliki noči. In megle so se razpršile.

„Kakšen pa je bil naš župan, tam v tisti kotlini!" je pomislil Kačur. „To je bila klada – tá vsaj klada ní, čeprav je drugače čuden človek. No, Bog z njim!"

Napotil se je po cesti, široki in beli, ki je vodila v velikem ovinku zmirom višje na holm, do farne cerkve. Šel je, kakor da bi šel v svobodo. Zmirom večje je bilo nebo, zmirom bolj jasno in visoko, zmirom dalj se je razprostiralo spodaj pisano polje, pod njegovo roko se je svetilo Zapolje.

„Ni treba!" je vzkliknil v močnih prsih. „Ni treba, da bi se bal ljudí, da bi jih poslušal, da bi se ravnal po njih! Kakor zemlja, kakor to polje! Rodí kadar hoče, kakor samo hoče, suženj mu je človek! Tako je treba: sam svoj, svoboden! In

svoboden služabnik vsem!"

Tam se je zasvetilo visoko, belo župnišče poleg farne cerkve in z mirnim srcem je stopil vanj Martin Kačur. Šel je po stopnjicah in je pozvonil.

„Kdo je?" je prašal za steklenimi durmi globok, osoren glas.

„Tá vsaj sladák ni!" je pomislil Kačur in je pozvonil ~~oz~~ vdrugič.

Jezna roka je odprla duri in Kačur je ugledal majhnega, debelega, póstarnega gospoda v dolgem talarju.

Kačur se je poklonil.

„Martin Kačur, učitelj!"

Župnik ga je premeril z dolgim, tihim, hladnim pogledom in mu je stisnil roko zelo narahlo.

„Vem! Vem!" je govoril počasi, ne prijazno in ne osorno. „Nič slabega niso govorili o Vas, pa dobrega tudi nič. Prazen list. — No, stopite malo notri."

Povabil ga je z zaspanim glasom in je šel počasi pred v njim v veliko belo sobo; dolga miza je stala sredi sobe, stene so bile

prazne, samo v kotu je viselo siro-
mašno črno razpelo.

„V tej sobi pač ne sprejema boljših
gostov!" je pomislil Kačur, ko je
sedel župniku nasproti. Vrtil je
klobuk na kolenih in bil je zmirom
bolj v zadregi; kri mu je silila
v lica, in ker je čutil, da zardeva,
je zardel še močneje.

„Jaz mislim," je govoril župnik
z istim čemernim in zaspanim glasom,
„mislim, da se bova razumela in
da ostanete dolgo pri nas. Povem
pa Vam naravnost, da nimam prav
nobenega zaupanja v to mlajšo
generacijo. Navzela se je idej, ki jih
ne razume in jih ne more prebaviti
in kakor je zmedena sama, dela
zmedo še v narodu. Vedel sem takoj,
kaj se bo navsezadnje razvilo iz
tistega navdušenega taboraštva, iz
tistega pretiranega narodnjaštva... No,
o tem bova še govorila. Tistega Arkota
so nam hoteli vsiliti, saj ga najbrž
poznate, tistega hujskača. Ampak-
ne ostal bi pri nas niti štirinajst
dni, toliko rečem in sem rekel.

Kar se Vas tiče, smo pač izvedeli, da ste tam – kje ste biti? V Kotlini! – da ste tam nekaj mešali. Ampak kakor pravim: mlad ste še, prazen list in videli bomo, kaj boste napisali nanj."

Župnik je vstal in je stisnil Kačurju roko prav tako hladno in rahlo kakor ob sprejemu.

„Nič dobrega to ne pomeni!" se je nasmehnil Kačur žalostno, ko je stopil iz farovža. „Tih človek je, ampak trd, trd! Z njim naposled ne bom imel opravila; žal mi je, da sem ga pozdravil.

Na drugi strani farne cerkve, nasproti kaplanije, je stala šola, staro, sivo poslopje; omet ~~je~~ se je luščil od zidu, okna so bila majhna in neprijazna. Prav tako neprijazna in črna je bila kaplanija, toda za njo se je širil ob cesti košat vrt in po vrtu, po peščeni stezi, v prijetni senci, se je izprehajal mlad, rdečeličen kaplan z brevirjem v roki.

Kačur se je ozrl s tiho zavistjo na vrt, na lopo, skrito za drevjem,

na rdečeličnega kaplana; nato je pogledal drugič na šolo in zdela se mu je še bolj pusta in mračna.

„Radost pač ne more skozi tiste duri!" je pomislil. Zazeblo ga je v srce in čudno potrt se je napotil v klanec.

Vrhu klanca je stala sredi vrtiča, ograjenega z rdeče pobarvano, leseno ograjo, pritlična hiša z zelenimi okni; bleščeč bel zid se je svetil izza trte, ki se je vila do strehe.

„Tam bo pač, kakor so mi raz-ložili. – Lepo se je udomil!"

Pred hišo je sedel na klopi visok, rejen gospod. Golorok je bil, toda rokavi srajce so bili snežnobeli in za pestjo so se bleščali zlati gumbi; po črnem telovniku se je vila dolga zlata verižica, ~~gube~~ hlače so bile korektno nagubane in čevlji so se svetili, niti praška ni bilo na njih. Obraz debelega gospoda je bil nenavadno sladak, bel in polnoličen, izza zlatih naočnikov so gledale mirne, človekoljubne oči.

Kačur je pozdravil, gospod se

je vzdignil, iztegnil je obedve roki in velika sladkost se je razlila po njegovih licih.

„Gospod nadučitelj, dovolite, da se predstavim —"

„Naša nova moč, da! Takoj sem vedel, ko sem Vas ugledal na klancu. Pozdravljeni, od srca pozdravljeni! Prepričan sem že zdaj, da bomo izhajali dobro, da bomo izborno izhajali!"

Kačur je zapazil, da je govoril nadučitelj zelo čisto slovenščino; izgovarjal je besede natanko po pismu, izpustil ni nobene končnice in v glasu in melodiji ní bilo več sledú dialekta.

„Pa so rekli, da je iz Ribnice!" je pomislil Kačur. „Iz knjige je, iz slovnice!"

Nič mu ni bila pogodi sladkost in prijaznost; zeblo ga je ob nji in bilo bi mu topleje, če bi bil nadučitelj glasan, osoren in zapovedljiv človek.

Ali ste se že kaj ogledali po „Zapolju?"

„Govoril sem med vožnjo ~~potjo~~ z zdravnikom

in pri županu sem bil že in pri
županiki."

Nadučitelj je pogugal naravhlo
s kapalcem in se je smehljal.

„Najprej se je treba pokazati
predstojniku! — Toda — to je seveda
samo šala. Jaz nisem Vaš predstojnik,
temveč Vaš tovariš in prijatelj.
Ali ste šolo že videli?"

„Videl sem jo; poslopje se mi
je zdelo staro in gnusto za tako
lep in velik kraj."

„Ne sodite po zunanjosti! To,
kar imenujete starost in gnusobo,
je za šolo bolj prikladno nego
blesk in bohotnost. Saj veste, da je
treba vzgajati v mladini smisel
za resnobo in ponižnost. V temni
izbi se človek lažje uči nego v svetli
in v dežju je mladina mirnejša
nego v solncu."

Kaplan ni odgovoril. Gnusila ga
je slaščica, mirna resnoba; legalo
mu je na glavo, na srce kakor
težka, hladna senca. Nadučitelj mu
je stisnil desnico, levico mu je
položil na ramo.

„Tako, prijatelj! Seznanila se bova še bolj nadanko, zakaj ~~nikoli~~ nikogar človek tako ne spozná, kakor tovariša v delu."

Kačur se je poklonil molče in je šel. V grlu ga je dušilo, oči so mu bile zastrte in so videle komaj še pol lepote, ki se je razprostirala globoko pod njimi, na prostrani solnčni ravni.

„Za kako bi bilo drugače, zakaj bi bilo?" je premišljeval. „Česa sem se ustrašil? Vsako delo, ki ni ukazano, tudi dovoljeno ni in je proti postavam družbe. Kaj sem mislil, da bo do mahoma drugače? Lahko je orati mehko grudo, težko nerodoviten kamen."

Zašel je z velike ceste po strmem klancu v globel, skrito pod visokimi, navpičnimi skalami. Visoko gori je gledalo zeleno drevje v mrak, globel je bila temna in hladna, izpod skale je tekla voda, že v izviru široka, tiha, temnozelena. Ob visoki steni se je vila stezja, lesena brv je bila položena čez vodo; v kamen

je bila zasekana klop.

Kačur je sedel in tišina je bila še globlja, ko tudi svojih korakov ni več čul na pesku. Voda je bila mirna, kakor učarana v prozoren kamen; vrbe se niso genile, strmele so molčé v svojo podobo, črno v zelenem ogledalu; in nobeden žarek soluca ni segel v globel.

Tam zadaj, kakor v velikem oknu, se je svetilo Japolje v poldanskem blesku. V farni cerkvi je zazvonilo in zamolkla, poludušena pesem je odmevala od sivih sten; tišine ni vzdramila.

Kačur je zavzdihnil globoko, kakor da je bil odložil težko breme. Bolj močnega, bolj svobodnega se je čutil v samoti in kar je doživel, se mu je zdelo manjše in neznatnejše. Ljudí, ki je stal prej tik pred njimi, je pogledal od daleč, z mirnim očesom, in jih je videl in spoznal natančneje ter jih sodil s hladnim srcem.

„V nobenem ni tiste nevarnosti, ki bi bila največja. Nobeden ni ima nazorov, idej, prepričanja, boriti

se borej ni treba človeka z nikomur,
ker nimajo orožja. Ljudje so, trudni,
pusti in čemerni od večne, zmirom
enake in zmirom dolgočasne muke
delavnika. V dnu svojega srca pa
so ljudje kakor vsi, blagi in
pošteni. Treba se jih je samo privaditi,
spoznati je treba njih nadloge in
nadležnosti. Stroj je samo nevaren,
dokler mu človek ne spozna mehanike."

Z lažjim korakom se je vrnil
iz globeli na veliko cesto. Srečaval
je ženske, ki so nosile kosilo
v opekarnico, prišel je mimo
boljše oblečen, suhljav in bledikast
človek, najbrž uradnik in se je
ozrl nanj z radovednim in nezaupnim
pogledom, spodaj na polju so
~~kopale~~ šle ženske s pisanih rutah
in s srpi v rokah v dolgi vrsti po
raporu in so posedle po travi pod
cesto. Vzduh, prej čist in svež,
se je polnil s prahu, vroče sopara
in solnce je gorelo kakor v avgustu.

Kačur je bil trudan, ko je
prišel v gostilnico. Po kosilu si
je poiskal stanovanje blizu

fare, tesno izbo s siromašnim, starinskim pohištvom.

„Tukaj je stanoval tudi prejšnji učitelj!" mu je razodela gospodinja, kramarica.

„Ali je bil dolgo v Zapolju?"

„Ni bil dolgo, komaj leto dni. Šel je kar čez noč. Nobeden ne ostane dolgo tukaj."

„Zakaj pa je šel?"

„Z delavci se je bratil in k maši ni hodil. Dober gospod je bil, samo nositi se ni znal, kakor se spodobi."

Kačur se je zmenil za hrano in je izračunil, da mu ostane za svobodno uporabo na mesec pet goldinarjev.

Prvo noč je spal v gostilnici, v prostrani pusti izbi; oddahnil se je globoko, ko je upihnil luč. In ko je upihnil luč, je zamolklo zašumelo pod oknom. Vstal je in je zaprl okno.

„Podnevi voda ni šumela; ležala je kakor tolmun; vzdramila se je šele v noč."

Šli so mimo njega obrazi, ki jih je videl podnevi; in ko je zadremal, je stal v veliki, beli županikovi ~~sobi~~ sobi in je udaril s pestjó po mizi, da je odskočil brevir.

"Jaz sem se namenil, da živim in diham za svoj narod in ni je sile, ki bi me zmotila! Svet je moj poklic in jaz sam, jaz človek, izginem v njegovi gloriji!..."

Vzel je odejo raz sebe in se je vzdramil plovalijen. Zastrmelo je vanj četvero velikih, črnih oken, voda je šumela spodaj.

Zatisnil je oči in ni še zadremal, ko so se napotile njegove misli na lepšo cesto. Ugledal je starinski, sivi grad in prostrani park ob njem in odprto, z brsljanom ovito lopo ob cesti. In v lopi svetlo rdečo bluzo in bel obraz in črne oči.

Zazdihnil je in se je nasmehnil v polnespanju.

II.

V nedeljo dopoldne je bilo, pozno v novembru, ko je romal Martin Kačur iz Japolja v Bistro. Nebo je bilo nizko in sivo, megle so ležale na ravni, plazile so leno in tiho nad močvirjem. Cesta je bila razvožena in blatna, hiše ob poti so gledale mrko, umazane so bile in sajaste.

Martin Kačur pa ni videl ne sivega neba, ne megla, ne sajastih hiš; veselo in solučno je bilo njegovo srce.

To je bil tisti čas, ko je bil močan in svoboden, kakor nikoli poprej.

Prišel je v Bistro, do bele, enonadstropne hiše; njegov obraz je bil vesel in slovesen, kakor da bi stal ob solučnem prazniku pred cerkvijo. Na hiši je bilo skromno, polskrito znamenje, da se toči tam vino; žejen bi moral biti človek, da bi ~~zabi~~ zapazil oblanico nad

vratmi. Drugače ni bila hiša čisto
nič podobna gostilnici; ne koplon
ni bilo pred njo, ne korita za
napajanje živine, tudi krčmarja ni
bilo nikoli med durmi, nikoli ni
prepeval pijanec v veži, okna so
bila umita in gosposka. Vozniki niso
nadevljali tam in fantje so šli
v nedeljo mimo haker mimo cerkve.
Gospodar je bil bogat in je točil
vino popotnikom, ki niso plačali,
študentom, ki jih je gostil iz
bahatosti in gosposkim gostom, ki
so prihajali poleti ob nedeljah popoldne.

Kačur je stopil v izbo in je
sedel za mizo, pogrnjeno s svetlim
belim prtom. Ko je odprla duri gospa
Sitarjeva, je vstal urno ter se
smehljaje poklonil. Gospa je bila
visoka, lepa ženska in edino, kar
je Kačurja motilo, je bil tih,
nekoliko prezirljiv nasmešek na
njenih ustnicah, ki ni izginil
nikoli.

"Malo vinčka, kaj ne? Malo
vinčka?"

Prinesla je vina, gnjati in belega
kruha; nato je sedla udobno

za mizo in je prekrižala roke na prsih. Kačur je poznal njen pogled in njen nasmešek in vendar je vselej posebej zardel, kadar je čutil na licih njen mirni, veseli pogled.

„Kako pa z Vami? Kako Vam je kaj v Japolju?"

„Bi bilo!"

„Zdaj imate pač že veliko znanja; z ženskami posebno."

Kačur je zardel še bolj.

„Ne poznam nobene ženske v Japolju."

„Pa pravijo, da ste liberalec."

„Kaj da sem? Jakaj?"

„Pravijo; to se pozna človeku že na obrazu. — Ali ste z notarko kaj govorili?"

„Nikoli. Poznam jo komaj."

Njen nasmešek je bil še bolj vesel in nekoliko nezaupen.

„Res ne? Ali se Vam zdi lepa?"

„Ne lepa, ne grda; ne briga me."

„V vsakega mladega človeka, ki pride v Japolje, je zaljubljena. Ne, da bi ga imela res rada, ampak navadila se je. Njen mož jo neprestano tepe."

„Res?"

Kačur je gledal začuden.

„Čemu mi to pripoveduje?" si je mislil.

„Nekoč, ko je bil tisti mladi dacar v Zapolju," se je smejala gospa, „je prišel notar domov natanko ob tisti uri — no, veste kaj? Pomagal je dacarju v sukujo in se je smejal in mu je stisnil roko, notarka pa potem teden dni ni mogla na cesto in ko je prišla, je imela bulo pod očesom."

Gospa se je zasmejala naglas, naslonila se je globoko na stol in je prekrižala noge. Kačur je srečal pogled njenih oči; toplejši je bil in zastrt.

Povesil je glavo, natočil si je in je pil hitro.

„Čemu to? Kaj je to?" si je mislil in nekaj grdega, zopernega, nerazumljivega mu je seglo v srce.

„Tako! Torej z notarko ni nič!"

Njen glas je bil čisto miren, tudi njen pogled je bil spet hladen in vesel.

„Kaj pa z Martinčevimi? Ali ste

že kaj govorili z njimi?"

„Nisem govoril, ampak pravijo, da jih je veliko. Še danes sem jih videl, ko sem šel sem; pet jih je bilo na pragu."

Gospa se je zasmejala zvonko.

„Pet! Deset jih je! In Bog vedi, koliko jih še bo! Vsaka izmed njih ima pet tisoč, pa vendar ni nikogar, da bi jih pobral. Kmeta ne marajo, drugi pa se bojé žlahte in pobožnosti. V nedeljo gredo od večernice, vse po vrsti, kakor gosí, in vsaka ima molek v roki in gleda v tla."

Kačurju je bilo neprijetno.

„Nekaj namerava, Bog vedi! Drugače ne bi tako govorila, brez smisla in brez pomena. Kaj me briga notarka in kaj me brigajo vse ženske na svetu?"

Gospa je opazila zlovoljnost na njegovem zardelem obrazu in takoj je bil tudi njen obraz resen in prezirljiv kakor prej; ostal je samo rahli nasmešek na ustnicah.

„Zdi se mi, da ne marate takih povesti? Da sploh ne marate žensk?"

„Ne maram jih, Boga mi!" je odgovoril Kačur skoro osorno.

„Ali bi še četrt vina?"

„Še bi!"

Gospa je vzela steklenico, ni se ozrla na Kačurja in je šla.

„Razžalil sem jo!" je pomislil Kačur in je bil jezen nase in nanjo. „Ampak kaj je hotela? Čemu je tako govorila? Ni bil lep njen obraz; videl sem take v Ljubljani, časih na véčer; in sem šel hitro mimo."

Naslonil je glavo ob dlan in ni bil vesel. Tudi niso pogledale njegove oči tako veselo, kakor zmirom, ko so se odprle duri in je stopila v izbo Minka. Tako bel je bil njen obraz in tako črne so bile njene oči, kakor tisto jutro, ko jo je videl v lopi, in celo njena bluza je bila rdeča; toda v tem trenotku je zapazil prvikrat na njenih ustnicah tisti tihi, komaj vidni, prezirljivi in nezaupni nasmešek, ki ga je videl na ustnicah njene matere.

„Jezni danes, čemerni, gospod Kačur?"

Kačur je vskal in je pardeval in ji je stiskal roko. Ona je stala pred njim mirna, smehljajoča, tudi njena roka je ležala v njegovi in je ni stisnila.

„Ne jezen! Ne čemeren! Vesel sem, da Vas vidim, gospodična Minka — kakor sem vesel in srečen celo v sanjah, če Vas zagledam!"

Sedla je na stol, kjer je trenotek prej sedela njena mati.

„Ne bij, gospodična Minka, sédite bližje, kamorkoli... Ne bij!"

Pogledala je začudeno in se je nasmehnila in je sedla na klop ob steni, prav poleg njega.

„Ves drugačen ste danes! Kaj se Vam je pripetilo?"

Izpil je hitro; vroče mu je bilo v licu in oči so mu žarele.

„Ne drugačen! Zmiram so moje misli vse pijane in blodne, kadar ste blizu, in moje besede jecajoče in nerodne, kakor kaznovanega učenca... In danes še celo!"

Minka se je zasmejala in je pustila svojo roko v objemu njegovih.

„Danes še celó! To sem videla in zato sem prašala."

Ni se zasmejal z njo, pogledal ji je v oči z dolgim, resnim pogledom, njegove ustnice so hotele izpregovoriti in so vztrepetale.

„Predrzen sem danes, po tolažbe sem prišel k Vam! Res, —"

Jardel je v lica in oči so se mu zalesketale.

„— težko meni, da bi Vaša podoba ne bila v mojih mislih. Slab je človek; v oblake hoče, in vendar mora imeti palico in oporo na zemlji: Glejte, že sem Vam pripovedoval, kako je velik poklic človeka, ki vé, da ne živí zase, temveč za druge. In kako veliko je njegovo trpljenje. Čudno je in razumeti ne morem: živé tam ljudjé, sami zase in za svojo družino, ne menijo se za nikogar, ne koristijo nikomur; lahko bi svet poginil in ne genili bi mezinca, da bi ga rešili, samo da ostane njih hiša. Ti ljudje so spoštovani in velika je njih beseda. Pa je še nekaj drugih, nekaj ljudí

posebne sorte, čisto drugačnih, nespametnih ljudí. Ne delajo zase, ne živé zase, temveč hočejo na vsak način, kljub sebi, svoji družini in vsemu svetu, živeti za druge ljudí; kakor Kristus, ki se je dal križati v blagor drugih."

Poslušala je, toda njen obraz je bil miren in nasmešek ni izginil z njenih ustnic. Martin Kačur je videl lepoto njenih oči in njenih lic in njenih ustnic; njenega srca pa ni videl.

"In teh ljudí ne manjka in težko je njih življenje! – Jedó siromaki ovsenjak in jim prinesem belega kruha: kaj mi bo ta bela goba, pravijo, kdo jo je naročil in kdo le je klical? Kakor bolnik je to ljudstvo: sovraži zdravnika. Jaz pa mislim, gospodična, da na svetu ni lepšega poklica, kakor je poklic radovoljnega zdravnika, ki ne žanje ne denarja, ne časti, temveč samo žalost in trpljenje."

Gledala mu je v obraz, čudila se je ognju njegovih oči in rdečici njegovih lic in ga ni razumela.

Sklonila se je nižje k njemu in njen pogled je bil grupnejši.

„Pa zakaj to? Zakaj vse to?"

„Čemu?" je obstrmel Kačur.

„Da, čemu? Kaj Vam to koristi?"

„Kaj mi koristi? Nič mi ne koristi! Saj sem povedal, da ne more, da se ne sme ne koristiti! Kjer je korist, tam ni ... tam ni poštenosti. Kako bi moglo koristiti, če človek ne dela zase? Če ne dela zase, dela sebi v škodo!"

Nenadoma je bil resen njen obraz.

„Mislila sem, da ste pesnik!"

„Vraga!" je obstrmel Kačur.

„Zakaj bi bil pesnik?"

„Tudi pesniki ne mislijo na svojo korist in govore tako lepo, kakor ste Vi govorili. Ampak zato delajo pesmi — Vi pa že pesmi ne delate!"

Kačur je pogledal nanjo in od nje v daljavo; ogenj mu ugasnil v njegovih očeh.

„Kaj mi človek lahko pesnik, ne da bi delal verze?" je govoril tiščje, z mirnejšim glasom. „Vsi

listi so bili pesniki, ki so bolj
ljubili svojega bližnjega nego
sami sebe. In pesem je vsako njih
dejanje."

"Kako čudno govorite danes;
kakor — ob zadnji večerji."

Kačur se je zasmejal in zgrudil
se mu je obraz.

"Zares, beseda je bila imenitnejša
nego stvar in gesta večja nego
beseda. Nepotrebna dragika; solzna
oda mrtvemu hrošču! In pomožni
učitelj se je primerjal Kristusu,
zato ker namerava klinb županu
in župniku ustanoviti stalno
društvo! Nič bolj smešen ni
Pilat-župan kakor Odrešenik-učitelj!
In vendar je treba pomisliti, da
hrošč, ki je bila oda zlogjena nanj,
ni čutil nič manjših smrtnih
bolečin, kakor jih bom čutil jaz
nekoč. Zato mi odpustite dragično
besedovanje; smešno je bilo,
ampak govoril sem tako resno,
kakor sem resno čutil."

Minka je poslušala razmišljenja;
v njenem pogledu ni bilo ne
začudja, ne navdušenja in ne

obžalovanja.

„Za zakaj se vdikate v take reči?
Kaj Vam ne bo škodovalo?“

„Seveda mi bo!“

„Zakaj torej?“

„Žačur je pogledal v podrego in je pomislil; zdelo se mu je, da ga je prašal otrok: Zakaj živiš? — in da mu ni mogel odgovoriti.

„Ne vem zakaj! — Zakaj mi je vse toplo in zakaj je tako nemirno moje srce, kadar Vas ugledam? Ne vem zakaj! Zakaj bi si dal roko odsekati, smehljajoč, brez vzdiha, če bi Vi tako ukazali? Ne vem zakaj! Kako bi mogel ukazovati svojemu srcu? Ravná, kakor mora ravnati, gre svojo pot in nobena misel ga ne more ustaviti. — Kaj bi bil jaz, če bi ne bilo v meni veliko hrepenenje, da koristim drugim, da jim darujem to malo, kar imam? Kaj bi ne bil slabši od živali, če bi spoznal svojo pot in bi je ne nastopil, ker stoji kam na križpotu gospod župnik s palico

v roki? Če bi vedel, da moram iti na desno in bi šel na levo, zato ker je ~~pri~~ odrezan tam zame večji kos kruha? — Saj je tako malo, kar imam, saj je to življenje tako majhno in malopomembno — pa bi še tega ne daroval? To je kakor z ubogim darom svetopisemske vdove: nič manj ni vreden nego talenti bogataša. In da bi ne darovala, bi ne bil njen greh nič manjši nego bogatašev..."

Minka je gledala na mizo; Kačur sam je videl, da ni več poslušala — in razsrdil se je nad seboj.

„Kaj je bilo potreba tega besedovanja? — Saj nisem prišel zato, gospodična Minka, da bi tožil in da bi poveličeval to svojo ubornost! Nespametno je bilo, da sem tako govoril, in nikoli bi ne bile take moje besede, če bi Vam moje srce ne bilo tako blizu! — Samo zato sem prišel, da Vas vidim in da bo spet živejša in lepša Vaša podoba, ki jo nosim v srcu. Danes sem Vas moral videti. Kadar grem odtod, so moje misli vse čistejše

in vsa ~~##~~ večja je moja moč. In nocoj mi bo treba velike moči in čistega srca."

Pogledal ji je v obraz z velikimi, žarečimi očmi, ~~hot~~ ustnice so ~~mu~~ trepetale, hotel je še govoriti, toda sklonil je glavo in ji je poljubljal roke.

Minka se je smehljala, z istim tihim, mirnim, nekoliko prezir-ljivim nasmeškom in je gledala na njegove kuštrave lase, na njegov mladi, skoro čisto goli, otroško zaupni obraz.

„Kako ste čudni, gospod Kačur! Jaz sem zmirom mislila, da ste pesnik! Samo pesniki govoré tako zmedeno in — poljubljajo roké..."

Zasmejala se je, Kačur pa je obstrmel in polila ga je rdečica. Nato se je nasmehnil nerodno, v zadregi, in oči so se mu orosile; kakor otrok, ki se je sklonila babica k njemu: Zakaj pa samo krhelj pomaranče? Kaj ne maraš céle? — Roke so se mu tresle, ko jo je objel okoli vratu in

jo poljubil na ustnice.

V globokem ognju so se bleščale njegove oči, obraz se mu je spremenil, lep je bil in nova luč je sijala na njem.

„Minka! Nikoli — nikoli več te ne izpustim!"

Jecal je in pijan je bil. Narahlo se je odmeknila od njega; njena lica niso bila zardela, njene oči so gledale veselo in jasno in njen smehljaj je bil miren kakor prej.

„Zadosti je, gospod Kačur!"

Nenadoma se je zasmejala.

„Kako čudno je Vaše ime! Kačur in še Martin zraven! Pesnik bi se ne smel nikoli tako pisati! — Moja mati je imela nekoč ljubimca, ki je bil zelo bogat in zelo lep, pa ga nazaduje samo zato ni marala, ker je imel čudno ime. Zelo nespodobno ime je imel!"

Zasmejala se je naglas in je pogledala Kačurju v obraz s čudno zrelimi, vročimi očmi.

„Kako pa se je pisal?" je prašal

Kačur razmišljen in začuden.

Minka se je smejala, pritisnila je roke na usta in oči so se ji zasolzile.

„Kakšen otrok ste, gospod Kačur! Tako čudno in modro govorite, kakor sveto pismo, pa ste otrok, da se Bogu usmili!"

„Kaj sem ji storil?" je pomislil in je ni razumel; toda slišal je njen smeh in grenko mu je bilo pri srcu.

„Ne zdaj!" je prosil. „Tako se ne smejte zdaj! Meni je — kakor mi nikoli ni bilo v življenju! Če bi za zveličani segal — tolike sreče bi ne dosegel nikoli!"

Prijel jo je za roke in je gledal nanjo z rosnimi očmi.

„Glejte, tako malo imam, in zdaj čutim, da je veliko, ker je tako velika, neskončna moja ljubezen. Sprejmite jo vbogajme! Stokrat večja bo moja moč in stokrat večje bo moje prerojenje, če me blagoslovi Vaša ljubezen!"

Minka se je smehljala in je

gledala nanj z blagovoljnimi očmi,
kakor na ljubljenega otroka.

„No, zdaj je že dobro, gospod
Kačur! Nehajte zdaj!“

Pogledal jo je in začudil se je, da
je bila tako lepa in tako vse ljubezni
in vsega poželenja vredna kakor prej.

„In nobene druge besede?“

„Kakšno besedo?“

„Eno samo besedo bi rad slišal
danes, gospodična Minka! Toplo besedo,
prijateljsko – drugega nič. Samo
besedo, ki bi ostala v mojem srcu,
kakor večna hrana, in ki bi se
spominjal nanjo v žalostnih urah!
Eno samo besedo!“

„Ne!“

Položila mu je obe roke na rame,
kakor meti, pogledala mu je v oči
in se je nasmehnila.

„Saj Vas imam rada!“

Poljubljal je njeni roki in je
trepetal od sreče.

„In zdaj je zadosti, gospod Kačur;
pozabili ste, da je že skoro poldne.“

Njemu se ni zdelo razumljivo,
da bi moral odhajati opoldne, tudi

ne bi bil zapazil mraka in ne noči.

„Samo še minuto! Trenotek samo!"

Samota je bila zunaj in žalost.

„Samo še trenotek!"

Minka je vstala in mu je stisnila roko.

„Saj pridete še velikokrat! Zakaj ste tako žalostni — kakor ob zadnji večerji?"

Kačur se je nasmehnil, toda bolest je bila v njegovem nasmehu.

„Pa če se več ne vidiva —"

„Zakaj bi se več ne videla?"

„Če se več ne vidiva tako, kakor danes ... jaz iron sem Vas imel od srca rad, gospodična Minka, in nikoli ne bom pozabil Vašega obraza."

„Zakaj ste žalostni?"

„Ker Vas ljubim. Odkod ljubezen in odkod žalost?"

„To so lisle besede; tako ste govorili prej!" se je nasmehnila Minka.

„In nikoli več! — Za slovo, morda za dolgo slovo!"

Zatisnila je oči, lica so se

nasmehnila in ponudila mu je ustnice. Tudi on je zatisnil oči, narahlo ji je položil roke na rame in jo je poljubil.

Svež, moker vzduh mu je puhnil v obraz, ko je stopil na cesto in v prvem trenotku se mu je zazibalo pred očmi. Prijel se je za čelo in je postal. Že tedaj, še v polzavesti, je seglo v njegovo sreče neprijetno, ne še razumljivo, zoperno čustvo. Ob ovinku se je ozrl; nikogar ni bilo na pragu, tuje in tiho je gledala nanj bela hiša, kakor da bi nikoli ne bil prestopil njenega praga. Čutil je senco, ki je legala na njegovo srce, toda vedel ni ne odkod, ne zakaj.

Dan je bil pust in meglen kakor jutro. Toliko da se je zasvetila megla v zaspani, rumenkasti luči. Začurju se je zazdela pot v Zapolje zelo dolga in pusta.

Srečaval je kmetice in kmete, ~~in kmetice~~, ki so se vračali od velike maše; kmetje z blatnimi škornji,

kmetice visoko izpodrecane; nekateri so šli mimo in se niso ozrli nanj, drugi so ga pozdravljali z nezaupnim, neprijaznim pogledom.

„Saj še pri maši ni bil!" je izpregovoril kmet, ki je šel mimo.

„Pri Sitarjevih se ženi, pa hodi rajši tja!" je odgovorila kmetica.

Kmet se je zasmejal.

„To kazen bi mu privoščil!"

Kačur je poslušal, ni pogledal nikamor in je pospešil korake.

„Kaj sem jim storil? Teh ljudi še nikoli nisem videl, še nikoli nisem govoril z njimi, in vendar me sovražijo!"

„Kaj pa ta škric tod okoli?" je zaklical fant tik njega in je uprl roke v boke, da bi se ~~[illegible]~~ zadel ob Kačurja o komolcem. Kačur je stopil v stran, fantje so šli dalje.

„Naj nikar preveč ne hodi okoli deklet!" je zaklical nekdo za njim.

„To je tisti učitelj, ki ne

hodi k maši!"

Govorili so in so se smejali, Kačur je hitel dalje in jih ni razumel več. Jardel je bil v obraz in tresel se je od srda, ustnice pa so se mu smehljale.

"Visoke škornje si bom kupil in kamižolo, pa bo vse dobro! Potem me nihče več ne bo prašal, če hodim k maši. Čudno je, da se je kapriciral Bog tako hudo na pobožnost škricov... Zakaj to danes, ko bi moral biti vesel in ko bi moralo sijati solnce?"

Ko je prišel domov, se mu je zdela izba zelo tesna, samotna in siromašna. Vso jo je napolnila nerazumljiva, brezvzročna, globoka žalost njegovega srca.

"Zakaj to danes?"

Spomnil se je nanjo, začutil je na ustnicah njen poljub in je vztrepetal. Žalost je ostala v njegovem srcu in ni mogla stran.

"Ali je bila to ljubezen? — Ali je bila ljubezen, ko se je nasmehnila in mi je položila

roke na rame ... kakor otroka?"

Bil je daleč, toda videl je njen obraz, njen nasmeh z bolj bistrim očesom in prestrašil se je svojih misli.

Težko je moje srce ... Bog vedi zakaj. In zato so moje misli nelepe in krivične ..."

Gospodinja mu je prinesla kosilo.

„Ali ste bili že spet v Bistri, gospod?"

„Tam sem bil!" je odgovoril kačur osorno.

Stala je poleg mize in se je smehljala; poznalo se ji je, da bi se rada razgovarjala.

„Ne zamerite, pravijo, da zahajate k Sisti —"

„Kaj je s Sisto?" se je vzpel kačur s temnim pogledom.

„Nič ne rečem; ampak pravijo, da imate obedve, mati in hči, za nerca vsakega, ki pride blizu. Že marsikdo se je kam opekel, da ga je bolelo dolgo. Zdaj zahaja tja Sisti inžener —"

„Kakšen inžener?" se je prestrašil

Kačur in je prebledel.

„Tisti črni ... Pravijo, da jo bo vzel."

„Čemu pa mi to pripovedujete? Kaj me to briga? — Nesite to stran, nisem lačen!"

Ko je zaprla duri, je vstal izza mize in je stopil oknu. Ozka, blatna ulica je bila spodaj; nasproti siva hiša z majhnimi črnimi okni, ki se mu je zdelo, da gledajo naravnost nanj, kakor strmeče, neprijazne oči.

„Žensko blebetanje! Seveda je samo žensko blebetanje! To je njih poklic in opravilo in le čudno je, da ji ni položila okoli vratu dvoje ali troje inženerjev in še par drugih ljudí povrhu!"

Srce pa mu je bilo kakor v vročici in glava ga je zabolela.

„Kako lepo bi lahko bilo! In še to lepoto, ki jo je tako bore malo in ki jo človek naskrivaj ukrade, mu omažejo; zagrené mu še to bore kapljo slavkosti! In za vsak lep trenotek se je treba

boriti posebej!"

Sivi novemberski dan je zatonil hitro in zmračilo se je zgodaj popoldne.

„Zdaj bo že skoro čas!" je pomislil Kačur.

„Če Vam bo kdaj kaj Ludega, stopite k meni! — je rekel zdravnik. Čemu bi ne stopil k ~~meni~~ njemu? Nikoli ~~ž~~ več nisem govoril z njim, ampak zdi se mi, da razumem zmirom bolj njegove nauke."

Siv, vlažen mrak je bil, ko je stopil Kačur na ulico. Zdravnik je sedel v zakurjeni sobi, oblečen je bil v dolgo, pisano spalno sukujo, kučmo je imel na glavi in pušil je iz dolge turške pipe. Ko je vstopil Kačur, se ni vzdignil, temveč je samo iztegnil roko.

„Hej, prijatelj, torej Vas vendar enkrat vidim! Ne zamerite, da ne vstanem; truden sem in len. — Marica! Marica!"

Stopila je v izbo njegova žena, oblečena istotako v dolgo, pisano spalno sukujo; visoka je bila

in krepka, njene oči so gledale ukazovalno, njene ustnice pa so bile debele in so se smehljale dobrodušno.

„Čuja, Marica! Močnega, vročega! — To je naš mladi učitelj!"

„Ali ste tudi tak pijanec, kakor moj mož?" se je zasmejala med durmi in je šla.

Tudi zdravnik se je zasmejal.

„Ni kaka ženska — umpak ubogaki jo je treba! — No, zdaj pa povejte, kaj Vas je prignalo k meni! Kar tako niste prišli, drugače bi bili prišli že prej!"

Kačur se je hotel veselo nasmehniti, toda pordel je.

„Saj ste rekli sami, da naj stopim k Vam, kadar mi bo kaj hudega!"

„In zdaj Vam je hudó! Hm!" Z resnim ~~pogledom~~ očesom mu je pogledal v obraz, podegnil je krepko iz pipe in se je zavil v gost oblak.

„Kaj pa se je zgodilo?"

„Nič se ni zgodilo posebnega..."

„Kačur je bil v zadregi in žal

mu je bilo, da je prišel.

„No, zdaj še ni nič preveč hudega in vse se dá še popraviti. Jaz sem namreč zdravnik, doktor Brinar, in nobena klepetulja v Zapolju ne ve toliko kakor jaz. Prvič: nocoj mislite ustanavljati v gostilni Mantova bralno in izobraževalno društvo. Drugič: zaljubljeni ste v Minko, ki sva jo takrat videla, ko sva se peljala mimo; in če hočete občudovati moje bistroumnost, kar bi mi bilo zelo prijetno: vedel sem takoj, da se boste zaljubili vanjo. To je vsega hudega začetek in konec. Kmetje imajo navado, da me kličejo prepozno; Vi ste prišli še zgodaj. Tretjič: prvič, ne ustanavljajte v gostilni Mantova in sploh nikjer ničesar; drugič: ogibljite se Bistre in njenih izkušnjav kakor sadana!"

Kačur je odgovoril jezno.

„Nisem prišel zato, da bi Vas prašal, če je treba..."

Zdravnik pa se je zasmejal.

„Saj tudi jaz nisem govoril zato, ker sem mislil, da me boste ubogali! Vaša usoda je že zapečatena; škoda! Tamle v miznici imam napisano razpravo in zaključek te razprave je resen in jako dobro utemeljen nasvèt, da naj država zaprè v blaznico vse idealiste, ki človeštvu več škodujejo nego koristijo. Nekateri blazni ljudjé razbijajo in pobijajo, kar seveda ni prav; drugi ekstrem pa so idealisti, ki nadlegujejo človeštvo s svojo ljubeznijo. Edino, kar dosežejo s svojo norostjo, je to, da dajejo potuho in pretvezo šarlatanom, ki se skrivajo pod masko blaznega idealista, da lažje kradejo denar in glorijo..."

„Tako ne mislite!" je izpregovoril Kačur in se je nasmehnil, zato da bi videl nasmeh zdravnikov. Zdravnik pa je ostal resen in se je ozrl na Kačurja skoro zlovoljno.

„Tako mislim!"

Gospa je prinesla čaj.

„Močan je dovolj! Ruma ne dam več!"

„Poslušajte in učite se!" je pomignil zdravnik z žalostnim obrazom Kačurju.

„Torej vi ste zdaj Minkin ženin?" je prešerla gospa.

„Kaj bo! Kaj bo!" je bitel zdravnik. „Vsakdo je lahko Minkin ženin ... za teden dni!"

„Ne poslušajte ga! Saj ni človeka, da bi mogel kaj lepega povedati o njem ..."

„Res, ni ga!" je potrdil zdravnik. „In Minka je čisto poštena deklè! Nekoliko vesela je — kakor je pač deklè!"

„Vesela je, res!" je potrdil zdravnik in se je smehljal. „Tudi ti si bila vesela! — No, toči!"

Natočila jima je čaja in se je poslovila.

„Morda je bila podobna Minki?" je mislil Kačur in razjezila ga je ta nenadna misel, ko je primerjal široki, krepki obraz gospe zdravnikove z belimi lici Minke.

Pil je čaj in vroče mu je bilo v glavi.

„Vse zaman sem prišel k Vam,

gospod doktor? Zdaj sem nenadoma spoznal, zakaj; prej sem samo čutil. — Ne mislite, da me je upijanil ta kozarec čaja, ampak... resnično, tako lepe so bile moje misli, da bi jih bil lahko brez strahu vsakemu pokazal. Pokazal jih nisem nikomur in vendar so jih blatili vsi, ki so me srečali in ki so slutili, kaj je v mojem srcu. — Ljubil sem tistega dekleta in ga ljubim zdaj bolj kot poprej: In če bi bila Mesalina sama — kdo mi more zameriti, da jo ljubim in kdo mi more ~~zameriti~~ očitati ljubezen, ki je vsa čista? Jaz bi ne povedal prijatelju, poštenemu človeku, da ga njegova nevesta ne ljubi; če jo ljubi on, je posvečena in govoriti in misliti morem o nji samo tisto, kar govori sam..."

Kačur je umolknil; tudi zdravnik je molčal in je gledal v žarečo peč. Kačur si je natočil in je pil; čaj je bil vroč in mu je skoro ožgal ustnice.

„In tisto drugo, kar mi očitate!

Da ustanavljam! Saj, če premislim natanko, stvar res ni veliko vredna in pomena ima sila malo! Koristi pa bo imela vendar nekaj in kadar bodo – to se bo pač zgodilo! – vsi tako delali, kakor mislim delati jaz, ne bo naš narod več zadnji v vrstah! Vsa, vsa nesreča, kolikor smo je doživeli, izvira iz ene same laži: da nimamo kulture! Da torej nismo vredni, stopiti med druge narode in da moramo pobirati ostanke, ko so drugi pojedli ocvirke in tropine in vse mastne žgance! – Kaj je zategadelj treba? Treba je pokazati, da imamo kulturo! Zdaj smo šele povedali, da smo; odslej pa je treba pripovedovati, kaj smo. Prej je bilo delo na zunaj; in mislim, da je bilo lažje; zdaj pa je prišel čas, ko je treba delati tostran mej. Prej sovražniki od zunaj – ves narod proti njim; in svetnik je bil, kdor je govoril na taboru. Jaz sam sem bil, dvanajsleten otrok, pri sveti Trojici, in sem slišal Tavčarja – tresel sem se in sem se jokal. In ~~danes vi~~ danes vidim: kakšen je ta

narod, ki sem pripravljen, da darujem
življenje zanj? — Tak bo ta narod,
kakor ga boš napravil — toliko bo
vedel, kolikor ga boš naučil! — tako
si mislim. In zato ni moja dolžnost,
temveč moje življenje je, da tako
storim, kakor mislim."

Zdravnik je pušil močno; vsa
soba je bila polna dima.

„Ubogi fant! No, ne zamerite! —
Čez deset, čez dvajset let bo že drugače!
Ampak stvar je taka, da pridejo pametni
ljudje zmirom prezgodaj, zakaj če
bi prezgodaj ne prišli, bi ne bili več
tako pametni. Usodno uro spoznati,
kadar bije, ni umetnost; ampak
slutiti jo prej, to je umetnost!"

Ugasil je pipo s prstom, izpil
je ostanek čaja in je slekel spalno
sukujo.

„Saj Vam ne bo v nadlego, če
pojdem z Vami?"

„Kako bi mi bilo v nadlego?" se
je razveselil Kačur.

Stopila sta v noč; tu, tam je
gorela dremotna svetilka, razsvetljevala
je komaj ozek kolobar ob cesti. Pot

je bila ležasta in blatna. Iz temè so se zasvetila okna gostilnice „Mantova“. ~~so bila razsvetljena~~

„Torej v božjem imenu!“ se je zasmejal zdravnik in je odprl duri.

„V božjem imenu!“ je odgovoril Kačur in se je zasmejal tudi sam.

Izba je bila polna kmetov in delavcev in težek vzduh jima je puhnil v lica. Zdravnik in Kačur sta sedla za malo okroglo mizo pod ogledalom in Kačur se je ozrl po izbi. Nekoliko situo mu je bilo pri srcu in vroče mu je bilo v lica, ko je videl uprte nase radovedne oči in ko je spoznal takoj, da ni na obrazih, v očeh, v besedah poleg radovednega pričakovanja nič navdušenosti, temveč namesto nje v nekaterih pogledih in vzklikih kljubovanje in zlovoljnost. Koncem dolge mize je sedel póstaren kmet, plečat in visok, z gladko obritim, veselim obrazom; gledal je neprestano na Kačurja in mu je mežikal z očesom. Za posebno mizo so sedeli delavci, strojarji; zdelo se je Kačurju, da vidi tam resnobo in zaupanje.

Kmetje in fantje so govorili zelo glasno in so tolkli s kozarci ob mizo, da se je vino razlivalo. „Nič dobrega ni tam; pijani so že!" je pomislil Kačur.

V tistem trenotku, ko je vstal in izpregovoril, je odprl duri rdeče-lični kaplan; ~~in je~~ ostal je na pragu in je gledal s tihim nasmehom v izbo. Njegov pogledel je zmedel Kačurja in govoril je ~~ž~~ prve besede z neodločnim, jecajočim glasom.

„Kmetje! Delavci! Prišli smo nocoj skupaj, da se pomenimo o imenitni stvari..."

„Francka! Še en liter!" je zaklical kmečki fant in omizje se je zasmejalo hrupoma.

„Kdo pa mu je dal besedo? Kdo pa je dal besedo gospodu učitelju?" je prašal kaplan na pragu s prijaznim glasom in smehljajočim obrazom.

„Res je tako! Kdo pa je dal škricu besedo?" je zakričal ~~kmet~~ pijan kmet in je udaril s praznim litrom ob mizo.

„Nobeden mu je ni dal!" je

odgovoril župnik s prav lahko prisiljenim glasom in smehljajočim obrazom. „Saj ni škoda kukaj, ni predsednika in ni žendarjev! Občinja je in v občiniji govori lahko kdor hoče!"

„Naj govori!" se je oglasil krojač. „Da slišimo, kaj misli povedati!"

„Le naj govori!" je pokimal dolgi kmet in je pomežiknil Kačurju.

— „Veliko nam nimam povedati, ampak kar hočem povedati je važno in zapomni naj si, kdor je dobre volje! Ta večer, zdaj, ko sem slišal vse te besede, izgovorjene naglas in nakihoma, sem prepričan bolj nego kdaj prepred, da je eno nad vse potrebno —"

„Vera!" ga je prekinil kaplan z mirnim glasom in smehljaje.

„Tako je! Vera!" je zakričal kmet.

„Dajte mir!" je zaklical delavec.

„Kdo Vam bo ukazoval?" je vstal kmet izza mize in je pripel za koparec.

Delavec je molčal, kmet se je vrtel počasi po izbi, od okna do okna, in je sédel.

— „Eno je nad vse potrebno: učenje, izobraženost! Jaz sem te misli in nobeden mi je ne more omajati da je vse naše nesreče vzrok nevednost, neumnost, živalska zabitost in surovost. Zato nobeden narod ni tako nesrečen kakor slovenski!"

„Kako je dejal?" se je vzdignil izza mize kmečki fant z bleščečimi očmi. „Še enkrat naj pové, da ga bomo razumeli!"

„To prekličite!" je zahteval kaplan in je stopil korak v izbo.

„Naj pové do konca!" so klicali delavci.

Zdravnik si je prižigal smodko in se je sklonil bližje h Kačurju.

„Tako nikar, če Vam je zdravje drago."

V Kačurju je kipelo od razočaranja, srda in vzburjenosti.

„Ne prekličem ničesar! Če hočete, poslušajte dalje, če nečete, pustite! Kdor misli, da ~~ne~~ mu ne govorim po godi, naj tudi misli, da ne govorim zanj!"

„Torej do konca!" je izpregovoril

kaplan.

—„Do konca!" je poklical Kačur s trepetajočim glasom. „Jaz sem vabil nocoj v ta krčmo ljudi, ki so poštenih misli. Pomeniti sem se hotel z njimi o stvari, ki je pomenka vredna.—Kaj ni sramota, da ta narod, ki se uči brati po državni prepovedi, ne bere drugega nego molitvenike, če ne spi v cerkvi? Da mu ne moreš povedati ničesar, če ne govoriš na prižnici? In da je tako, ker bere samo molitvenike in ker med pridigo spi, ali pa kadi pred cerkvijo virginko, tako neveden in okoren, kakor že za kmečkih punton ni bil?..."

„Kaj nas je prišel gnerjat?" je poklical kmet.

„Poslušajmo gr!" se je nasmehnil kaplan.

—„Eno je nad vse potreba: učenje!"

„Sam se uči!" se je zasmejal kmet.

„Ne roka—pamet ustvari blagor!

—„Zato sem vas klical nocoj, da se pomenimo o družbi, ki bi si naročevala knjige in časopise in

ki bi se shajala, da bi ji modri in učeni ljudjé brali o koristnih stvareh. – To je bil moj pošteni namen –"

Vdrugič se je sklonil k njemu zdravnik.

„Brez srda, brez žolča!"

„– moj pošteni namen je bil, ampak nocoj se ne bomo razgovarjali o stvari! Klical sem, pa so prišli med poklicane tudi ljudjé, ki poziva niso vredni in ki naj ostanejo med svojo živino v hlevu!"

Zdravnik ga je prijel trdo za roko in ga je potegnil na stol. Strojarji so ploskali, kmetje so vstali hrupoma izza mize. Kozarec je priletel na Kačurjevo mizo in vino mu je oškropilo obraz in suknjo.

„Kóga si mislil, škric? Kóga si zmerjal, smrkavec?"

Dolgi kmet, ki je sedel koncen mize, je vstal, zibal je z glavo, opotekel se je h Kačurjevi mizi in je razprostrl roké.

„Tak nikar! Tak nikar ne!"

Ozrl se je preko rame na Kačurja

in mu je nameżiknil.

Delavci so vstali in so prijeli za stole.

„Na korajžo!" je zaklical kmečki fant, slekel je v hipu suknjo in jo je vrgel na tla.

Stol je letel pod stropom, udaril je na mizo in kozarci so zažvenčali. Sredi izbe se je zagozdila gruča kričečih ljudí; Kačur je videl razgrete obraze, nabrekle žile na čelu in stisnjene pestí.

Ob zidu se je privil krčmar k zdravniku in mu je stisnil v roko ključ.

„Tam skozi! Tam skozi!"

Zdravnik je prijel Kačurja pod pazduho, odklenil je male stranske duri in stopila sta v temo, na vrt.

„Tod! Tod!"

Vodil ga je kakor otroka; Kačur ni bil okusil vina in se je opotekal.

„Pa zakaj to? Zakaj to, gospod doktor?"

Zdravnik se je zasmejal veselo.

„Kaj ste mislili, da bo drugače? Seveda ste mislili! Zato sem šel

z Vami! — Saj sem vedel že vnaprej: idealist ni za nobeno rabo, najmanj pa za reševanje naroda! To imate zdaj, idealist, za svojo nerodnost! Kaj mislite, da bodo tiho, če jih zmerjate s tepci? — Šarlatan, ki ima sladkost na jeziku, v srcu pa prijetne račune, bi jim bil povedal lahko še vse kaj hujšega, ampak povedal bi bil drugače! — Ne, dragi moj, Vi niste za take reči! Visoke misli — lepa reč; osrečevalne ideje — še lepša reč! Toda glejte: šarlatan mora biti človek!"

Kačur je šel poleg njega s povešeno glavo, trepetal je in mraz mu je bilo.

„Ni Vam blago, ne pri srcu, ne v telesu... Pojdite k meni; izpila bova par kozarcev čaja, močnega in vročega čaja, in pozabili boste na vso neumnost!"

Prijel ga je za roko in ga je vodil v svojo izbo.

„Marica! Prav močnega! Poglej tóle — kaj ni bolno?"

„Kaj se ~~Vam~~ je zgodilo?"

„Bled je bil, toda rdeče pege so

bile na njegovih licih.

„Nič se ni zgodilo!" se je nasmehnil Kačur, njegove oči pa so bile vlažne.

„Takoj!" –

Prinesla je čaja, zdravnik si je zapalil pipo in je potrepljal Kačurja po rami.

„Ne žalostnih misli! Nikar! – Kaj je bilo tisto? Malenkost; to se pripeti človeku lahko vsak dan v življenju. Razočaranje! Kaj pa je življenje drugega nego neprestano razočaranje? Zažvižgajte veselo in si mislite: vrag vzemi drhal!"

„Ne morem tako misliti!" se je nasmehnil Kačur žalostno.

Zdravnik se je zavil v tobakov dim in je molčal dolgo. Naposled je razpodil z roko oblake, naguil se je h Kačurju in ves resen je bil njegov obraz.

„Ali veste, da ste si nocoj pokvarili vse življenje, do konca? Kaj mislite, da po novih postavah učitelj ni več služabnik? Še zmirom je služabnik in hlapec, bolj vprežen in bolj vklenjen, nego najmlajši

hlapec pri gruntarju! — Pa kaj bi tisto! Glavna stvar je, da ste bili obsojeni že od začetka, od rojstva! S tako mislijo, kakor je Vaša, ni mogoče živeti; zatorej Vam ne morem pomagati ne jaz in nobeden drugi človek na svetu!" —

Kačur se je napotil v svojo izbo in je legel in je zaspal; in sanjalo se mu je, da stojí pred njim, v tisti tihi, gosposki krčmi, gospodična Minka, črnooka, belolica, in opira roke ob boke in se mu smeje v obraz.

Vzdramil se je trepetajoč in prestrašen, prižgal je luč in si je zapalil cigareto.

III.

Kačur se je napotil v konferenčno sobo; njegov tovariš, učitelj Ferjan, je stopil za njim na stopnjice in ga je prijel za sukujo.

„Potrpi še malo! – Če nečeš, da ti popolnoma vrat zavijejo, poslušaj moje nauke: bodi ponižen, klanjaj se in reci dà, četudi ti ponudijo vrv in vislice! Vsako reč kanalje lažje prenesejo kakor ponòs in ugovor. Bodi ponižen, zgrevan in smehljajoč in lahko boš že drevi spuntal celo Zapolje, če ti je toliko na puntih. Meni pravijo, da sem pijanec – tega je kriv moj rdeči nos – in slab učitelj in tudi drugače v vseh ozirih ničvreden človek. Pa vendar bom avansiral, kakor se spodobi, zato ker pustim petelinu greben in racmanu krivčke! –"

Kačur je stresel glavo, bitel je po stopnjicah in je potrkal na duri.

„Herein!"

V sobi sta bila naduičitelj in župnik. Sedela sta pa dolgo mizo, pokrito s papirji in knjigami. Naduičitelj se je ozrl s sladko-žalostnim, skrbi polnim pogledom na Kačurja. Župnik je gledal bolj čemerno, nego osorno.

„Slabo je, slabo!" je zavzdihnil naduičitelj. „Kako, da ste se spozabili tako daleč, gospod Kačur?"

„Komu moram odgovarjati in zakaj?" je prašal Kačur z zardelim obrazom.

Župnik je vzdignil glavo.

„Meni, naduičitelju, in gospodu župniku, predsedniku krajnega šolskega sveta."

„Povejte mi, kaj sem storil in odgovoril bom takoj!"

„Tako se ne govori z naduičiteljem!" je izpregovoril župnik in je premeril Kačurja počasi s hladnim in čemernim pogledom.

„Kaj je torej?" je vzkipel Kačur, ki ga je bil vzburil župnikov pogled.

Naduičitelj in župnik sta se

spogledala in nadučitelj je zavzdihnil globoko.

„Gospod Kačur, saj se spominjate: sprejel sem Vas kakor tovariša in prijatelja. Zdaj vidim na svojo veliko žalost, da mi niste ne tovariš, ne prijatelj. Prijazno in blagohotno Vas je sprejelo to dobro zapoljsko ljudstvo, ker je bilo prepričano, da boste njegovi mladini izgled in učitelj. Spoznalo je žalibog v zelo kratkem času, da ste slab izgled in slab učitelj, da zapeljujete mladino v huda dejanja in da sejete prepir in svado med ljudí..."

„Kaj pravite?" je prašal župnik.

Kačur je trepetal.

„Ali sem obtoženec, že vnaprej obsojenec, da tako stojim pred Vami? Čemu ta pridiga? Razložite mi moja hudodelstva in zagovarjal se bom!"

„Kaj pa je bilo v nedeljo v Mantovi?" je prašal župnik s hladnim glasom.

„To vprašajte rajši gospoda kaplana!"

„Prašal sem ga in povedal mi je, da ste hujskali ljudí na vero!"

„Lagal je! Tukaj pričam, da je lagal!"

Nadučitelj je zmajal z glavo in se je ozrl na Kačurja, kakor na grešnika, ki je padel že zelo globoko in ki je vendar še sočutja vreden.

„Ne takih besed, gospod Kačur! Ne takih besed!"

„Kako je torej?" je trepetal Kačur. „Kje je obtožba? Jaz hočem, da se vrši vse v redu in po postavah; pridig ne maram in tudi naukov ne! Ne bom dolgo stal!"

„Ne boste dolgo!" je rekel župnik in se je počasi vzdignil. „Jaz mislim, gospod nadučitelj, da smo pri kraju. Z gospodom se ne dá veliko govoriti!"

Stisnil je nadučitelju roko in je šel. Nadučitelj ~~je sedel za mizo~~ se je zaglobil v papirje.

„Gospod nadučitelj!"

Ozrl se je na Kačurja, kakor da ga je bil šele ugledal in njegov obraz je bil sladak in smehljajoč.

„Zbogom, gospod Kačur, zbogom! Imam opravila, jako mnogo opravila! Zbogom!"

Pred kolo mu je prišel naproti Ferjan in se je zasmejal naglas.

"Ves rdeč! Že vidim! Dobro so te dali! Kako pa si se držal?"

"Kmalu se bova pogovila, prijatelj!" je odgovoril Kačur s prisiljenim smehom.

"Kaj je bilo tako hudo? Kaj se nisi poklonil? Kaj nisi poljubil roke županiki?"

"Tenn?"

"Ah, tako! Že vidim, kaj si storil! Škoda! Rad sem te imel! Jaz sem tak, da iman rad samo čistega človeka, ki je boljši od mene. Bolje si, to je resnica; ampak ravno taka resnica je, da sem jaz boljpameten. Ja stovó bova pila, tega mi ne odreci!"

"Pila bova!"

Ko je stopil Kačur v svojo izbo, je ogledal pismo na mizi. Župan mu je pisal, da bi rad govoril z njim.

"Še ena pridiga!" se je zasmejal Kačur. "Zakaj bi je ne šel poslušat? Zdaj sem tako že izven ljudí in izven poštar. Zdaj lažje poslušam in lažje

govorim in se lažje smejem..."

Takoj po kosilu se je napotil k županu. Vrata v hišo so bila zaklenjena, zato je stopil v štacuno in je videl, kako je tenkonogi župan nenadoma izginil ter še ~~med~~ v begu pomignil s prstom. V štacuni je stalo dvoje kmetov; pila sta žganje in kupovala tobak.

~~Ob~~ Za steklenimi durmi, ki so držala v vežo, se je prikazal župan in je potrkal na rahlo ter pomignil Kačurju.

„Kaj se mu je zmešalo?" se je začudil Kačur, odprl je steklene duri in je stopil v vežo. Župan ga je prijel za roko in ga je vodil v izbo; spet je stalo na mizi dvoje kozarcev poleg steklenice.

„Nečem pred ljudmi, veste! Ne pred ljudmi! Precej bi mislili – no, Bog vedi, kaj bi mislili! Pijte!"

Zaprl je skrbno duri, stopil je h Kačurju, ~~in ga je~~ potrepal ga je po rami in se je zasmejal veselo.

„Kaj pa ste počeli v nedeljo, á?" Presnet kerlc ste! Take reči! Ali Vas je župnik že izpovedal?

Korenito izpovedal? Ali Vas je?"

„Čakal me je v spovednici, pa nisem prišel!" se je zasmejal Kačur.

„Pa niste prišli... Hm!"

In županov obraz se je nenadoma zrésnil.

„Veste, mladino je treba vzgajati v verskem in cesarskem duhu... in tako, saj veste! Izgled je treba dajati... saj veste!... Potrpite! Kam pa? Kam pa?"

Kačur je vstal.

„Nikar! Kaj sem Vas razžalil? Prosim, samo tale kozarec izpijte! — Nekaj drugega sem Vas mislil prašati... tako potihoma..."

Okrenil se je nenadoma od Kačurja, stopical je po izbi z urnimi, skakljajočimi koraki, roké na hrbtu. Naposled je postál in je pomežiknil lokavo.

„Kaj ste resno mislili... tisto tam... v nedeljo? Povejte mi, zelo Vam bom hvaležen: ali res mislite, da se bodo ljudjé, to se pravi, da se bo vsaj večina ljudí odvrnila od... od prečastite duhovščine?

Rad bi vedel, kako mislite o tem!"

Kačur se je čudil in ni odgovoril.

"Jaz sem namreč narodnjak!" je bikel župan. "Nikar me napak ne razumite! Zdaj ni več nevarnosti, da bi se nemškutarji polastili občine. Da so jo imeli še pred desetimi leti — jaz sem bil takrat občinski svetnik..."

Pogledal je Kačurju naravnost v obraz, ponolšal je, nato se je zasmejal od srca.

No, in zdaj so že spet nove situacije, čisto nove, nič ni človek pripravljen nanje. Prej je bilo lahko: ali nemškutar, ali narodnjak. In iz nemškutarja je človek ob vsaki uri lahko postal narodnjak in še častili so ga! Zdaj pa se ljudje cepijo na take čudne načine, da človek se skozi naočnike ne razloči nadanko! Tako potihoma, vse naskrivoma! Sitno, jako sitno!"

Vzdihnil je z jezikom, zamahnil je z roko in je bikel po sobi.

"Kaj pa ste me hoteli prositi, gospod župan?"

"Takoj! Takoj! Kakšna sila! —

No, kako mislite?"

„O čem?"

„Kako se bo to končalo? Ali bodo zmagali stari ali mladi?"

„To Bog vedi, jaz ne vem!"

„Vi ste veske; e, prekanjen ste! Drugače bi si ne bili upali tako očitno... Ali je zdravnik z mladimi?"

„Nisem ga prašal."

„Nič nečе povedati... prevejanec!— Zdaj torej mislite, da je še najbolje, če ne nagne človek ne na to, ne na ono stran?"

„Kakor je pač njegovo prepričanje."

„Eh, kaj bi!" se je zasmejal župan in mu je položil roko na komolec. „Kaj bi! Saj sva sama!— Prepričanje: kako se bo zmiraj menja, človek pa ostane, kakor je bil. Ali sije zdajle solnce?"

„Megleno je."

„No, glejte! In čez eno uro bo sijalo solnce in prelomili boste besedo, ki ste jo zdajle rekli. To je prepričanje!— Še nekaj mi povejte: kakšen pa je razloček med mladimi in starimi? Stari so za vero, mladi so proper nijo; tako

je prav?"

"Ne gre se za vero!"

"Kaškaj pa se gre?"

"Za napredek!"

"Hm! Jaz sem tudi za napredek. Lepa stvar ... napredek!... Za kakšen napredek se gre?"

Kačur mu je skmel v obraz in ni vedel odgovora.

"No, že vem! Za napredek sploh! — Kaj pa stari? Za kaj pa so liberalci?"

"Konservativci so."

"Konservativci ... lepa stvar! Hm! Jaz sem tudi konservativec ... Hojke! Na katero stran pa se drže nemškutarji?"

"Na noben!"

Župan je skočil in je hitel po sobi.

"Na noben! Tako! Na noben! Pametni ljudje ... Eh, lepi časi so bili!"

Tekal je po sobi, roke na hrbtu, glavo sklonjeno; nenadoma je postàl pred Kačurjem.

"A tako! Jaz ske že dukaj!"

Zagledal mu je resno v obraz in je zmajal z glavo.

"Ni bilo dobro, gospod učitelj,

ni bilo prav, kar ste počeli v nedeljo! Ne spodobi se! Res ne!"

Kačur je vstal in je vzel klobuk.

„No, kaj bi Vam očital? Mladi ste in še ne poznate natanko dolžnosti... svetega stanú... in tako, saj veste! Pa zbogom!... Skozi štacuno, prosim, skozi štacuno! Ni treba, da bi ljudje... no, zbogom!"

Kačur je šel skozi štacuno in je stopil na ulico, župan je izginil v temno vežo.

„Kanalja!" si je mislil in je hitel po blatni cesti. „Kaj — saj še kanalja ni!" —

Že se je mračilo, ko se je napotil v Bistro.

Megla je visela nad pokrajino, iz meglé pa se je svetil ščip, ki je bil že visoko nad hribom.

Sredi pota je postal.

„Kaj bi tam? Kaj ni vse tisto res, kar so mi pripovedovali, kaj nisem slutil vse tisto sam, že v prvem trenotku? Če se je vse drugo ponesrečilo, klaverno podrlo — kaj bi iskal tam?"

In še v mislih, vse žalostnih, da bi se umiril in pozabil, je pospešil korake in je hitel dalje. Močnejše je bilo srce.

„Začetek se je ponesrečil, drugega nič! Kaj bi si pa ne upal dalje, ker sem se spotaknil ob prvem koraku? Prenervozen sem bil, to je vsa bridkost! — Pripovedoval ji bom, kako se je zgodilo, in ko bom pripovedoval, bo stvar nenavadna veselo in smejal se bom in tudi Minka se bo smejala. Resnično, ni bilo še na svetu tako čudnega Odrešenika! In še nikoli tako klavernega reševanja! — Da vendar, zdi se mi da komedija ni bila zastonj; ostalo bo morda nekaj v glavah, če ne drugega, vsaj razgretost in razgretost je pomirom koristna. Tudi boj bo morda osrel in rodila se bodo resna nasprotstva in nasprotstva so pomirom rodovitna. Ni bilo zastonj! In resnica je, da je človeku najmanjši dar, ki ga daruje sebi v škodo in bližnjemu v blagor, obilo poplačan!“

Razpredrile so se mu misli

in razvedril se mu je vroči obraz.

„V kakšno škodo sebi?“ se je smehljal. „Prestavili me bodo, to je vsa hudobija! Spoznal sem Zapoljce, do dobrega sem jih spoznal, jutri bom spoznal morda Zagorce in pojutrišnjem Zaplance. Tako bom preromal o culo in polico vso to lepo domovino in ne bo ga rodoljuba, ki bi poznal narod tako natanko kakor jaz. Čisto sem si hudo želel, da bi prepotoval domovino iz kota v kot, — no, zdaj jo bom prepotoval na deželne stroške. Ne žene mi nam, ne otrok; fant svoboden!“

In v istem hipu mu je šinila senca preko lic.

Nikoli se ni mislil na Minko drugače, kakor na lekleda v rdeči bluzi, z belim ovratom in črnimi očmi, na lepo hčerko bogatega krčmarja — kakor sedika sama v izbi in kakor ji ~~pla~~ poljubija male, okrogle roke in ji pripoveduje poljubljene besede. Nikoli se mu ni prišlo na misel, da bi moglo biti kdaj drugače in da bi morda

stopil nekoč v črni obleki, zardel, plah in trepetajoč pred debelega gospoda Sitarja —

Zamahnil je z roko, da bi prepodil misel, ki mu je bila zoperna.

„Budalost! Saj je še otrok! In jaz, kaj sem drugega? To je ... nizkotna misel; sam vrag mi jo je poslal, da bi me zmotil..."

Na pragu je stala gospá.

„Minka je v parku!" ga je pozdravila smehljaje.

„Zdaj v parku? V megli in mraku?"

„Rekla je; morda ní v parku! Poglejte! — Kaj pa ste počeli v Zapolju zaduje čase?"

„Nič posebnega, gospá!"

„Nič?" se je zasmejala. „Vsi pravijo, da Vas zapodé stran; strašne reči da uganjate!"

„A, tisto! — No, stepli so se v krčmi in jaz, ki se nisem tepel, bom prenašal kazen. Nič drugega se ni zgodilo!"

Gospa je požugala s prstom.

„Še vse druge reči pripovedujejo!

Nikoli bi si ne bila mislila, da morete biti tak, ko kažete tako nedolžen obraz!"

„Kaj pa sem storil?"

Zasmejala se je naglas.

„Kako lepo ste prašali! Kakor devica! – No, poiščite Minko! Saj stopite potem v izbo na kozarec vina? Žejni boste!"

Zasmejala se je še glasneje; Kačur se je prestrašil njenega smeha in ga ni razumel.

„Pridem!"

Park je bil tih, samoten; zmirom nižje je legala megla na golo, črno, vlažno drevje; pesek se je mešal z blatom in se je udiral globoko.

„Kako bi jo iskal tod?" je pomislil Kačur in je hodil križem po peščenih stezah. Blizu lope, ob plotu, je ugledal senco in bel obraz.

Prišla mu je hitro naproti, postala je troje korakov pred njim, pogledala mu je v obraz in se je zasmejala.

„Martin Kačur!"

„Jaz sem!" je odgovoril Kačur;

kri mu je šinila v lica in vzkipel je.

„Kako pa ste našli sem?"

„Gospa mi je povedala, da ste v parku!"

„Zakaj pa niste ostali pri maski, v gorki izbi? Tema je in mraz."

In resnično je zazeblo Kačurja po životu. Pogledal je v njen obraz in zdel se mu je nes spremenjen; hladan je bil, tuj in prezirljiv.

Okrenil se je počasi; pred očmi se mu je zazibalo.

„Pojdem!"

„Pa kam? Čemu pa ste prišli? Saj Vas ne ganem nikamor! Še malo ostanite!"

Skopila je k njemu in ga je prijela za roko.

„Kako ste čuden! Kakor otrok! No?"

Stisnila se je k njemu in mu je poudila ustnice. Objel jo je z obema nenadnima rokama, pritisnil jo je trdno k sebi in jo je poljubljal na ustnice in na lica. Šumelo mu je v glavi in dihal je težko.

Izvila se mu je počasi iz rok.

„Kako ste vroč! — Rada Vas

imam, ker ste tako hudó nemmen!"

Kačur je stal pred njo in je molčal in strmèl. Minka se je smejala.

„Jares! Ker ste tako hudó nemmen! Vsaka Vaša beseda – če se spomnim nanjo, se smejem do solz!"

„Ne smejte se! Ne bodite veseli!" je prosil Kačur. „Ni mi veselo pri srcu, kadar je smeh na Vaših ustnicah! Nocoj, Minka, nocoj ne bodite veseli! Poslednjikrat Vas vidim – jutri nem v svojem srcu, kakor da bi mi bil Bog razodel!"

„Kako bi se ne smejala, ko govorite tako čudno? Ja če nečete, se ne bom smejala! Ali je tako prav?"

Skrila je obrvi, skisnila usnice, nabrala obraz v resne gube in brahnila v glasen smeh.

„Kdo bi bil recen, če stojí pred Vami?"

Prijel jo je za roko in se je nasmehnil sam, toda v njegovem nasmehu ni bilo radosti.

„Bolj Vas ljubim, nego smem. Prevelika je moja ljubezen, zato je smešna. Toda smejte se! Čudolep

je Vaš obraz, kadar je vesel in nikoli se bolj ne bleščé Vaše oči ..."

Takoj se je zresnil njen obraz.

„Čemu govorite tako modro, počasi, slovesno — kakor duh opolnoči? To ni lepo, kvečjemu da je smešno. Enkrat je lepo — tako kakor je pesem lepa, če jo bere človek enkrat. Ampak ponavljanje: bú ... bú ... bú — kaj je tisto? Človek objame, poljubi, in se zasmeje — konec!"

„Ne bodite hudi name! Rekel sem, da „Vas ljubim preveč. Kopatike na tisto „preveč" in mislite samo, da Vas ljubim!"

Trepetal je, njegove oči so bile rosne in so prosile.

Minka je bila razmišljena; ne vesel ni bil njen pogled in ne zlovoljen.

„Kedaj pa mislite odkod?"

„Odkod?" se je prestrašil Kačur.

„No, iz Zapolja! Saj pojdete menda stran? Pravijo."

„Ne vem še. Kmalu!"

„No! Kamor pač pojdete ... ne mislite nič hudega o meni! — Saj

pridete morda še k nam?"

Pomudila mu je roko.

"Kaj je to slovo, Minka?" je vzkliknil Kašur.

"Kaj pa še drugega?" se je začudila in se je tekoj zasmejala.

Uprla je roke ob ~~st~~ boke, vzdignila je obraz in je napela ustnice.

"No?"

Poljubil jo je in je skal klepetajoč pred njo.

"In — nič več, Minka?"

"Kaj pa še? — Kako ste sitni! Torej še enkrat!"

"Nič več!"

Pogledal ji je v obraz z globokimi, plahimi očmi in se je počasi obrnil.

"Zbogom, Minka!"

"Zbogom!"

"Ni mogoče! Ni mogoče tako!" je mislil in ~~se~~ je postal in se je ozrl.

Vzdignila si je bila krilo in se je vračala po blatni stezi proti dopi.

"Hej, gospodična Minka!" je zaklical. "Kaj ne pričakujete nekoga?"

„Seveda!" je odgovorila z glasnim smehom in ga je pozdravljala z roko; njen beli obraz se je svetil iz senc, od nevidne luči obzorja.

Kačur je omahnil, zajecal je in je hitel iz parka. Ne misli, ne čustva; do blatne poti, do velike ceste. Hitel je sključen, pot mu je oblival obraz.

„Tam — kakšen kraj je tam?"

Dospel je v Zapolje. Kršne so bile še razsvetljene; tam so sedeli gostje, v gorki izbi, v svetli luči; smejali so se in so se razgovarjali in niso poznali žalosti.

Odprl je duri; v goreči izbi, za belo pogrnjeno mizo, je sedelo samo troje gostov; učiteljica, mlada okrogla ženska z živahnimi, prekanjenimi očmi in lepim podbradkom; zaspani, nerodni in neduhviti davčni praktikant in učitelj Ferjan.

„Oskoč pa ti?" je skočil Ferjan izpza mize. Svetil se mu je rdeči obraz in oči so se mu lesketale. „Kakšen pa si? Ali ti je slabo? Ves bled! Ves blaken! Oskoč pa

prihajaš?"

Stiskal mu je roko in ga je vlekel k mizi.

"Kam sem prišel?" je praširal Kačur.

Ferjan se je zakrohotal.

"Pijan je, bratci, pijan! Kam si prišel? V Mantovo si prišel! V kraj svoje slave in časti! No, sédi, idealist! — Kaj? Kam pa?"

Kačur se je bil obrnil, da bi šel.

"Nikamor! Bil boš z mano! Saj si obljubil, da bova pila, predno pojdeš"! — No, prakkikanče, ti pospano! To je Kačur; saj se še ne poznata ne! Vseeno je, če se poznata ali ne! Spi dalje!"

Kačur je slekel suknjo in je sedel za mizo.

"Ostal sem, ker si me vabil, Ferjan, drugače pa bi bil moral rajši doma!"

Kačur je gledal v mizo in je naslonil glavo ob dlan.

"Saj res ni vseeno!" je izpregovorila učiteljica. "Zaradi take malenkosti mi treba človeka preganjati! Tudi meni bi ne bilo blago pri srcu!"

"To je vse lepo in bi dela nekako

čast, gospodična Matilda –" je govoril Ferjan slovesno, „ampak stanovske reči ne sodijo v krčmo! – Poznam te, Kačur! Tista komedija te ni razdražila – kaj te je torej razdražilo?"

Kačur se je ozrl nanj z mirnim, globokim pogledom in ni odgovoril.

„No, torej pustimo! Kar je pod sodom, za to se ne brigamo! Vsak človek ima svojo zakristijo; in tam nima ljudstvo nič opraviti! Tudi jaz jo imam!"

Učiteljica se je ozrla smehljaje na Kačurja.

„Pravijo, da ste imeli radi Minko iz Bistre?"

„Rad sem jo imel!"

„In še?"

„Rad jo imam!"

„To je moška beseda!" je vzkliknil Ferjan in je udaril s pestjo ob mizo.

„Zdaj ima tistega inženerja?" je prašala učiteljica.

„Ne vem!" je odgovoril Kačur in ustnice so mu trepetale. „Če se imata rada, je zelo lepo. Jaz jo imam rad, kakor sem jo imel!"

Ferjan je izpil na dušek polu kozarec in je vzkipel.

„Ti, Matilda, baba! Če ga ne boš takoj pustila na miru, te vržem na cesto! Kaj pa tebe briga, kóga ima rad in kóga ne? Ali gledaš sama za njim? A? Ali gledaš za njim? Saj te še ne vidi ne; preveč je pameten!"

Praktikant se je vzdramil in je iztegnil roko preko mize.

„Pameten je! Pameten!"

Takoj se je razsrdil Ferjan nad njim.

„Ali boš tiho, ti, ki te nobeden nič ne praša? Spi!"

Praktikant je zaspal.

„Francka!" je klical Ferjan. „Zakleni vrata, da ne bo vsak smrkavec poslušal, kaj počnè gospoda!"

„Jaz pojdem, Ferjan!" se je vzdignil Kačur.

Nenadoma se je spremenil Ferjanov obraz; zaupen je bil in skoro plah. Prijel je Kačurja za roko in ga je posadil poleg sebe.

„Ti! Ti! Kaj misliš, da si ti sam? Kaj misliš, da nisem bil celo jaz nekoč, kakor si ti nocoj in kakor

si bil v nedeljo zvečer? Veš, jaz sem drugače pijanec – jaz sem se ti lagal, ne moj nos – ampak to verjemi, da bi ti ne bil mogel tako govoriti v nedeljo, če bi mene ne bilo na svetu. Ti misliš ozdraviti svet naenkrat, kar pavšalno – jaz pa pijem in dam samo časih kakšen homeopatičen prašek, zdaj temu, zdaj onemu; vzame ga in še ne ve ne, kaj je dobil. To ni moja metoda, ne! Kaj metoda! Moja natura je! Nečem, da bi me kdo motil pri pijači! In tudi krčem ne maram menjati! Zdaj dolenjca, zdaj vipavca, nazadnje celo štajerca – ne! Za take reči nisem ustvarjen!..."

„Pa čemu to?" je prašal Kačur začuden.

„Res! Nepotrebno je!"

Ferjan se je sklonil še nižje in mu je položil glavo na ramo.

„Čisto nekaj drugega sem ti mislil povedati, pa sem popolnoma pozabil. – Ti, ali bi rad denarja?"

„Kaj?"

„No, jaz ga itak zapijem! – E, pijan sem!"

Ozrl se je z meglenim očesom na učiteljico.

„Kaj pa ti?"

„Pijanec!"

„Bog te bo še kaznoval, da boš moja žena!"

Kačur se je bil naslonil na stol in je zakril oči z dlanjo.

„Kako grdo, kako grdo je vse to!"

„Kaj je grdo?" se je začudil Ferjan.

Kačur je vstal in se je oblekel hitro.

„Ne zameri, Ferjan! Glej, bolan sem! – Lahko noč!"

Šel je hitro, omahovaje. Prišel je domov, legel je na posteljo, luči ni upihnil. Kakor v vročici so se mu svetile oči.

Pozabil je popolnoma, da je sedel v krčmi in da je pil in govoril – videl je pred sabo bel obraz, ki se je smejal in zdelo se mu je, da je prišel naravnost od tam, še to minuto, in da bi se morda še lahko vrnil.

„Saj je vse izgubljeno! Za zmirom!"

Pomislil je na svoje smešno

delovanje in se je zasmejal naglas.

„Čemu je bilo tega treba? Čemu tega? Jaz, siromak, ki nimam, kamor bi položil glavo, ki nimam človeka na svetu! Jaz bi daroval drugim od svojega uboštva! Nisem užil še kapljice ljubezni, drugim bi točil polne korce! O! Pomagaj sebi! – so rekli Kristusu! – O Bog!"

Zaspal je póten in je sopel hropèč in je kričal v sanjah.

Drugi del.

I.

Na srečo Kačurja in v korist slovenske morale in sloge je umrl v svečanu od dolgega časa učitelj v Blatnem dolu in Kačur se je preselil tja s culo in palico.

Vas je bila dolga in prostrana, toda tako temna in umazana, kakor ji Kačur nikjer še ni videl podobne. Po ulicah Blatnega dola se je prelivalo blato v širokih jezerih, če je sijalo soluce na ves ostali svet. Ležala je v globokem kotlu, od vseh strani zastražena od holmov, poraščenih z nizkim grmičevjem in tako temnih in pustih, kakor vas sama.

„Komu je prišlo na misel, da se je naselil v tej puščavi?" se je čudil Kačur. „Tihotapci so bili pač, vojaški begunci, divji lovci in rokovnjači!"

Ko je šel po ulici, je ugledal

človeka, ki je prekidaval gnoj za cerkvijo. Čokat starec je bil s širokim, zagorelim obrazom, košatimi, sivimi obrvmi, na neobritih licih sivo strnišče; oblečen je bil v ~~si~~ platneneno, umazano srajco, ~~[illegible]~~ in telovnik iz grobega sukna; hlače si je bil privihal do kolen, noge je imel zavite v žakljevino. Kačur je ugledal kolar pod vratom starca in je postal začuden.

„Kdo pa ste?" se je okrenil starec.

„Učitelj sem; sinoči sem prišel."

„Jaz sem pa župnik!"

Kidal je dalje in se ni več zmenil zanj. Kačur se je čudil in je šel.

„Kaj ni jutri nedelja?" je zaklical župnik za njim.

„Je!"

„Pridite opoldne k meni!" —

Kačur se je nastanil v šoli, v neprijazni, s slamo kriti kmečki bajti blizu cerkve. V veži, v njegovi izbi in v šolski sobi je smrdelo kakor po hlevu. Ko je stopil v vežo, je ugledal dolgo,

suho žensko z visoko izpodrecanim krilom, ki se je z brezovko v roki podila skozi vežo za razcapanim paglavcem; izginila sta obadva hipoma skozi hlevne duri in Kačur je slišal še od daleč krik in psovanje.

Pogledal je v šolsko sobo in se je prestrašil. Dolga, nizka izba je bila, na sredi je stalo par črvivih, zrezanih in s črnilom politih klopi, pred njimi grobo obtesana miza z eno kratko in tremi dolgimi nogami in za mizo stol, ki je bil nekdaj gosposki, ki pa je zdaj štrlela slama iz njega. Stene so bile črne in vlažne; nad mizo je visela cesarjeva podoba, toda ker se je pozimi kadilo iz peči, je bila podoba tako začrnela in sajasta, da je bilo zapisano pod njo z velikimi črkami: „Podoba Franca Jožefa I."

Šel je v svojo izbo in bridkost njegova ni bila nič manjša. Izba je bila prav tako črna in pusta, kakor šolska soba, s tem razločkom, da je bila zelo tesna in ozka,

namenjena najbrž za kot starim, in da je bila postelja v nji.

V veži se je spet oglasilo kričanje in vrnila se je ženska z brezovko. Šla je mimo njega, naravnost v njegovo izbo in iz izbe v šolsko sobo.

„Hej, mati, kdo pa ste? Ali ste hišnica?"

Ni se ozrla in ni odgovorila.

„He, kaj ne slišite?" je zaklical Kačur.

V veži se je prikazal paglavec in se je smejal naglas.

„Zakaj pa vpijete nad njo, ko ne sliši? Saj je gluha!... Samo če ji v uho vpijete, sliši!"

„Kdo pa si ti?" je prašal Kačur paglavca.

Paglavec ga je gledal nekaj časa pazljivo, nato mu je pokazal osle ter je pobegnil po ulici.

„Tihotapci in rokovnjači, nič drugega!" je pomislil Kačur. Stopil je k ženski ter ji je zakričal v uho na ves glas.

„Jaz sem učitelj! Učitelj – zastopite?"

Ženska je izpustila metlo,

prijela se je za glavo z obema rokama in je zakričala še glasneje.

„Jezus Marija, kako ste me prestrašili!"

„Ali ste hišnica?" je kričal Kačur.

„Kaj?"

„Če ste hišnica?"

„Pometam!"

„Vrag ~~po~~ vas vzemi!" je ~~pomislil~~ zakričal Kačur, okrenil se je in je šel.

„Za božjo voljo," je premišljeval, „kaj ni v tem rokovnajškem kotlu nobenega krščanskega človeka? Zdaj se ti ne čudim, ubogi moj tovariš, da si storil tako žalostno smrt!"

Napotil se je v krčmo, najlepšo hišo v vasi; višja je bila skoro kakor cerkev z zvonikom vred in lepše pobeljena kakor farovž. Krčmar je bil župan, debel, vesel človek z zabreklim obrazom in tako nizkim čelom, da so mu rasli lasje v obrvi.

„Ali bi lahko kosil pri vas in večerjal? Za mesečno plačo?"

„Vi ste naš učitelj, a?"

„Sem."

„Seveda boste lahko kosili in večerjali; tudi prejšnji je hodil

k nam, pa je umrl; nekrščansko
smrt je storil."

"Zakaj nekrščansko?"

"No, lapil je kakor senca, z nobenim
človekom ni več govoril, tudi v šoli
ni več pinil besede in je otroke
samo še prekepal, dokler mu niso
poskakali skozi okno. Nato se je
zaklenil in je bil zaklenjen sedem
dní, osmi dan pa se je obesil."

"Ni čuda!" je opomnil Kačur
ves pálosten.

"Zakaj ni čuda? Saj mu ni bilo
nič hudega! Jedel je radosti in pil
je radosti, drugega pa človeku
ni treba."

Kačur ni odgovoril.

"Jelo krepak, jelo bogat v mislih
in jelo visoko nad svetom bi
moral biti človek, da bi živel tod!"
je pomislil. "In jaz nisem posebno
krepak, moje bogastvo v mislih
ni posebno veliko in priklenjen
sem na svet, nisem se vzdignil
nádenj!"

"Dela ne boste imeli veliko!"
je pripovedoval župan. "Čisih

Vam bo šola čisto prazna, posebno
poleti; pa boste lahko ležali
v senci in dremali, namesto da bi se
po nepotrebnem vrteli s paglavci.
Kozjimi jih bo več; ampak nečjidel
gostaški otroci, ki doma nimajo
pakunjeno in se hodijo v šolo gret...
Kaj pa rabijo ti smrkavci učenja?
Delajo naj!!! Tudi jaz znam brati —
pa kaj mi koristi? Nemško znam
brati, pri soldatih sem se naučil;
ampak naše bukve niso pisane
po nemško in nemških tudi ne
morem brati, ker so pisane v takem
jeziku, da ga še vrag ne razkopi!
V kasarni smo govorili drugače!"

"Kaj pa, če pride pisanje od
gosposke?" je prašal Kačur.

Župan je molče vzdignil roko
in ji pokapal s palcem preko rame.
Kačur se je ozrl in je ugledal
v temnem kotu suhljatega, dolgega,
ne mladega ne starega človeka, ki
je gledal nanj in na župana z neizmerno
predrznim in prekanjenim obrazom;
špičasta brada je bila porasčena
z dolgimi, rumenimi kocinami,

vodene oči so se smejale in so mežikale; oblečen je bil precej slabo, v starinsko, ogoljeno suknjo s škrici in kratke, ozke hlače.

„Nemški zna!" je izpregovoril župan tišje in je pokimal. Nato se je okrenil počasi in stol je zaškripal pod njim.

„Pridi malo sem, Grajžar!"

Tajnik je izpraznil urno svoj kozarec, stopil je k mizi in se je poklonil.

„Dober dan, gospod!"

Po hitrem, gladkem glasu je Kačur takoj spoznal ljubljančana.

„To je naš učitelj!" je razlagal župan. „In to je moj tajnik!"

Tajnik je takoj prisedel. Kačur mu je pogledal natanko v obraz in ni mogel ugeniti, če mu je dvajset ali štirideset let.

„Mislim, da se bomo dobro razumeli! Jaz sem namreč inteligenca v tem blagoslovljenem kraju!" je hitel tajnik, pomežiknil je Kačurju in je narahlo pomignil z glavo proti županu.

„Kako si rekel?" je prašal župan. „Ali si mislil dobro ali slabo?"

„Rekel sem, da sem inteligenca v tem kraju!"

„Kaj je to?"

„Inteligenca se pravi po slovensko: občinski tajnik; zato ker se pri njem začenja; pri advokatu se neha!"

„Kakšne čudne besede izkoplje na dan!" se je zasmejal župan. „Vsak hip mu pride druga na misel! Zadnjič je vlekel glavarstvo cele tri mesece za nos! Samo laško je pisal; rekel je, da imamo občinskega tajnika, ki zna samo laško! Nazadnje sem ga zaprl ~~za tri dni~~ v keho, dokler se ni spet navadil nemško pisati."

„Kaj pišete nemško? Iz Blatnega dola?" je prašal Kačur.

„Kako bi drugače, ko ta lump pravi, da ne zna več slovensko pisati. Še lani je pisal slovensko, zdaj pa pravi, da ga je zadela kap v tiste možgane, kjer je slovensko pisanje."

„Kaj je res?" se je začudil Kačur; ozrl se je na tajnika in je ugledal tako klavern in nakremžen obraz,

da se je začudil še bolj:

„Kaj pa Vam je?"

„Nič! Kap!"

Župan se je smejal od srca.

„Tak je zmirom, glejte! Kadar je len in leží in spí in jé in pije po cel teden, pravi, da ga je kap zadela. Zdaj bi rad pijače! — Mica!"

Dekla je prinesla liter na mizo in takoj se je razvedril tajnikov obraz. —

Mračilo se je; Kačur je izpil kozarec in je vstal.

„Kaj že?" je prašal župan. „No, tàk pa pridite vsak dan! Zaradi plače se ne bova prerekala!"

Takoj za Kačurjem je stopil na ulico tajnik.

„Gospod učitelj! Kaj mislite, da sem res tak bebec?"

„Tega ne mislim!"

„Rečem Vam, če bi se človek sam ne kratkočasil, bi moral poginiti! Ali mi verjamete, da stojim časih pred ogledalom in si pripovedujem smešnice? — Lahko noč!"

In je hitel nazaj v krčmo.

„Ták je treba biti!" je pomislil Kačur.

Mraz mu je bilo, ko je stopil v svojo izbo; s čudnim, mrtvim pogledom so gledale nanj črne stene. Kačurju se je zdelo, da je zaklenjen v ječo in njegovo srce je bilo plaho in malodušno.

Ko je upihnil luč in legel, se je prikazal pred njim čisto jasno obraz tovariša, ki je storil nekrščansko smrt. Bled je bil, dolgo tenko brado je imel in oči so ležale v globokih jamah.

„Tudi jaz sem bil nekoč, kakor si ti nocoj! Tudi ti boš nekoč, kakor sem bil jaz, ko sem se zaklenil! V oblake so šle moje misli, vesele, svetle kakor solnce; v blatu so umrle. Ne upaj, da ustvariš kdaj le začetek, le senco, le spomin svojih misli! Kmalu boš začutil vědomca na svojih prsih, na svojem vratu. Pil bo, srebal, iz gorkih žil, naravnost iz srca, in tvoje slabotne, brezkrvne roke bodo visele navzdol in nič se ne boš branil! Tako te bo izpilo to življenje, tako te bo do zadnje kaplje izpraznil vědomec, dokler

se ne hoš zaklenil, kakor sem se bil zaklenil jaz!"

„Izpusti me!" je zaklical Kačur in je skočil preskrušen iz postelje. Zaklenil je duri in je tipal ob steni ter se vrnil v posteljo; pod nm je bil po životu. —

Čemeren in zamišljen je presanjal jutro. Jvonilo je k maši in napravil se je v cerkev, ker ni vedel, kam bi drugače. Cerkev je bila znotraj še siromašnejša in pustejša kakor zunaj. Slike na stenah in na stropu so bile začrnele in so se kopile v širokih vlažnih lisah. Oltarji so bili vegasti, leseni svetniki so stali postrani in so se zapitali, če je stopil kdo pred oltar; prižnica je bila lesena in podobna ogromnem praznem pehariju na štorastem stebru.

Cerkev je bila že polna; tik do velikega oltarja so stale ženske. Vzduh je bil vlažen in zatohel; ljudje so kašljali in pljuvali, ženska krila so šumela, pred vratmi ska se zapela naglas dva kmečka fanta in ska se naposled stepla, pod prižnico

se je zasmejal paglavec, star kmet ga je prijel za ušesa in ga je pognal na ulico.

Kačur je stal pred zakristijo in se je oziral po ljudeh. Zdelo se mu je, da leži tudi na njih obrazih umazana, neprijazna senca Blatnega dola, pustih, lužastih ulic, sivih hiš in celo njegove temne, samotne izbe. Med ženskami, ki so stale pred oltarjem, je ugledal bujnoraslega dekleta z rdečo židano ruto na glavi, v svetli rdeči jopi in zelenem krilu. Iz njenega obraza je kipelo sočno življenje in komaj da se je poznala senca Blatnega dola na prepolnih, nekoliko osornih ustnicah in na njenih mirnih, rjavih, brezizraznih očeh. Kačur se je ozrl nanjo in se ni zavedal, da je ostal njegov pogled na njenem obrazu, dokler ni cerkovnik pozvonil in je stopil župnik pred oltar.

Tudi maša se je zdela Kačurju zelo čudna in vendar je spoznal, da bi v Blatnem dolu ne mogla biti drugačna. V tej cerkvi in na tem

oltarju kadilo ni dišalo kakor drugod, niso sveče tako slovesno svetile, kakor drugod; vse je bilo vsakdanje, pusto, pozemsko; župnik je hodil po oltarju s trdim, ~~[illegible]~~ težkim korakom, kakor na polju za plugom, odpiral je tabernakelj z žuljavo, kmečko roko, kakor da bi odpiral vrata v skedenj. Po darovanju je stopil v zakristijo, slekel je plašč in je šel na prižnico. ~~Po~~ Ko je blagoslovil in odmolil, se je useknil v velik zelen robec in Kačur je ugledal začuden, da so v tistem trenotku potegnili robce vsi, moški in ženske; star kmet, ki je stal za durmi, se je useknil v roko in je pljunil. Nato je izpregovoril župnik.

„Kristjani! Prišel je v Blatni dol nov učitelj, mlad gospod, tamle stoji pred zakristijo!"

Vsi so se ~~[illegible]~~ ozrli na Kačurja.

„Da boste pošteno ravnali z njim! Drugače boste imeli z mano opraviti! — Zakaj pa se smeje tisti paglavec tam? Ti, ki stojiš zraven, primi ga za lase; dobro ga primi! — Da

ne boste tako ravnali s tem učiteljem, kakor ste s prejšnjim, ki ste ga gnali, rokovnjači, naravnost v pekël! Če se ga le eden dotakne, ali če ga postrani pogleda, mu bom tako neznansko ~~navil~~ nategnil ušesa, da bo pomnil svoje žive dni! In po odvezo naj si gre k Nacetu iz Razora ali pa ~~k Mrav~~ k Brlinčku iz Močivnika; pri meni je ne bo dobil! Pa otroke pošiljajte v šolo, kolikor morete! Če nimajo ~~dela~~ posla na polju, naj ne postajajo brez opravila, naj ne hodijo za gnezdi stikat in žogo bit! Nikar naj ne ugledam takega smrkavca na cesti! Neusmiljeno ga bom naklestil in očetu bom poslal žendarje v hišo! Kaj mislite, da je učitelj zastonj plačan? Saj bi nam denar kradel, če bi stal v šoli s svojo palico in bi nobenega blizu ne bilo! Pa vam še jaz maše ne bom bral, ne bom izpovedaval in ne obhajal, ampak samo vlekel denarje in ~~ve~~ pa ves dan: luk, luk, luk – in mav, mav, mav! – Učitelju pa je tudi treba povedati, da

naj z našimi paglavci po pameti v caker hodi! Dobro naj jih naklesti, korenito nabije, kadar je potreba! In potreba je zmirom! Naučili se itak ne bodo nič, ker so preneumni; ampak vsaj strah bodo dobili pred palico! — Kar vam je treba danes še drugega povedati, je tóle: ne kradite, ne pobijajte se po krčmah in dedci naj puste babe in babe dedce pri miru, drugače bo joj! — Amen!" —

Med pridigo, ki ga je zelo presenetila, in med drugim delom maše se je ozrl Kačur malokdaj na dekleta z rdečo židano ruto; toda videl jo je zmirom, kakor ostane svetla podoba v očesu, če zatisneš trepalnice. In videl jo je, ko je šel iz cerkve in ko se je napotil v farovž. Najbolj čudno se mu je zdelo, da kljub rdeči bluzi ni bila čisto nič podobna Minki. Njen obraz ni bil bel — belota razbeljenega železa — njene oči niso bile črne in se niso bleščale, njene ustnice se niso smehljale. In vendar se

ji je bližalo trepetaje in neradovoljno njegovo srce in njegova kri je bila vroča, ko so bile še hladne njegove misli.

Župnik ga je pozdravil veselo; sedel je za mizo golorok in brez kolarja. Natočil je žganja Kačurju in sebi.

„Take pridige pa še nikoli nisem slišal!" se je nasmehnil Kačur.

„Kaj ni bila dobra?" ga je zavrnil župnik z resnim obrazom. „Kako pa bi Vi pridigali tem bebcem in razbojnikom?"

Kačur je spoznal, da je pravica na župnikovi strani in ni odgovoril. Kosila sta hitro; debela, mozoličasta ženska jima je nosila na mizo in je gledala na Kačurja z neprijaznimi očmi. Župnik je pokazal s palcem za njo.

„Težje se je otresti človeku take-le ženske, kakor zakonske žene! Ali mislite, da kaj pomaga, če jo podim stran? Ozmerja me in še komaj, da bi jaz ne moral iz farovža! — Je pa že spet zasmojeno!"

„Bog vedi, kaj je bolj prismojeno!"

je odgovorila ženska, pogledala je prezirljivo na obadva in je zaloputnila duri.

„Veste, kaj jo jezi? Ker Vas že sinoči nisem privlekel sabo in ker ne maram, da bi ~~sed~~ sedela z nama. Rada ima mlade fante!"

Položil je roke na trebuh in se je zasmejal naglas.

„No, kaj bi o tem! – Ali mislite dolgo ostati v Blatnem dolu?"

„Nič ne mislim! Nisem mislil priti sem in tudi ne mislim, da bi kaj pomagalo, če bi si želel stran. Samo to mislim, da dolgo ne ostanem, ker bi moral drugače umreti, tako žalostno morda, kakor je umrl moj prednik in tovariš."

„Privaditi se je treba, to je vse! Tudi jaz sem se privadil. Zdaj ne maram odtod in če bi tudi hotel, bi ne mogel, ker bi mi ljudje zastražili pot s kosámi! – Kam pa bi zdaj? Živel sem tukaj dvajset let in sem se pokmetil – kako bi živel drugače? Ni tukaj drugačnega življenja; bodi z ljudmi, kakor so, ali pa umri! In zdaj še nečem ne drugam!

Kam pa bi? Saj bi se mi povsod smejali in neroden bi bil, kakor netopir v solncu!"

„Kaj so tudi Vas za kazen poslali sèm?"

„Seveda! Kdo pa bi silil v Blatni dol? Ampak zakaj so me kaznovali, ne vem več natanko. Kadar se človek privadi kéhi, pozabi na greh. – Tudi Vi, mladi fant, tudi Vi boste še kidali gnoj!"

„Kaj ni druge rešitve? Saj ima človek misli, saj ima kujige!"

„Ne! Poglejte mojo kujižnico: brevir je tam in drugega nič! Bilo je še nekaj kujig, pa je menda kurila z njimi in zaradi tega je ne bom zmerjal. Misli, kujige – to napravi človeka nezadovoljnega; slabotnega in bolnega ga napravi. Ampak če delate na polju, če se ukvarjate z živino, Vas ne nadlegujejo prav nobene ~~visoke~~ misli in visoko starost dosežete! Meni je že sedemdeset let pa Vas tako položim na tla kakor otroka! Še sto-let ~~y~~ bom dočakal!"

„Čemu?"

„Glejte, to so Vaše misli! Tako

napravijo človeka čemernega in kislega! Čemu živeti? Vsako leto posebej sem v skrbeh in bridkostih, kako bo rodilo polje, kako bo z živino, kolika bo bera — in kakor bi mignil, mine pomlad in jesen in zima! Vi pa sedite pri svojih bukvah in jamrate: Čemu življenje? — Slišal sem že o ljudeh, ki so si sami končali življenje; to so pač tisti, ki se pečajo z bukvami; nobeden kmet se še ni obesil in tudi o žitnem klasu še nisem slišal, da bi se bil sam končal!"

Kačur je bil potrt; nekaj težkega, mrtvega mu je leglo na srce.

„Kaj torej razlikuje človeka od živali?"

„Vera!"

Kačur je povesil glavo.

„Pa to ni vse življenje, gospod župnik, teh dvajset let! Saj je bilo življenje tudi prej ... pred grehom! Kakor sem ga okusil jaz ..."

Župnik se je ozrl v stran in je gledal s polzatisnjenimi očmi, kakor v veliko daljavo.

„Bilo je! — Kaj bi zdaj z njim?

Kaj bi s spominom?"

Nasmehnil se je in čudna, mehka svetloba se mu je razlila po obrazu.

"Jaz sem bil takrat, lecer'! Dolgo je že!... Pregovaj sem bil narodnjak; zdaj je lahko vsak kaplan brez škode narodnjak, prej ni bilo tako!... No, mlad sem bil prav in nemen! Kadar je človek mlad, misli, da se vrti ves svet okoli njega! Velike dolžnosti ima, silen poklic, slovesno nalogo — in če je ne izpuši, jo narodom! Resnica pa je samo, da ima preveč krvi! Tudi jaz sem jo imel preveč! In kaj mislite, da je bila moja velika in slovesna naloga? Učil sem fante prepevati; lizke domorodne pesmi namreč, ki jih poje človek, kadar je pijan! In za Koseskega sem bil navdušen! In za Tomana tudi! Ali Toman še živi?"

"Umrl je!"

"No, Bog mu daj mir in pokoj! — Hé, kakšen pa je Vaš poklic? Kakšna pa je Vaša naloga?"

Kačur je zardel in ni mogel odgovoriti.

"Kaj takega bo, kakor je zmiron!

z narodom se ukvarjate, kaj?..."

Pogledal je skozi okno in je skočil izza mize.

„O ti prokleti paglavec, ti! Še pozimi mi ne puste vrta na miru! Čakaj vsaj, ušivec, da bodo hruške zrele! Te že poznam, Mrkínov si!"

Stopil je od okna, še ves rdeč in vzburjen.

„Iz same hudobije gre in mi reže s popkarico v cepike! – Nikar se ne ukvarjajte z narodom! On že najboljše sam vé, kaj je zanj: jé, pije, pogine – kaj še drugega? Samo tisti ljudje se ukvarjajo z narodom, ki so se mu izneverili. Samí so drugačni, tuji, pa mislijo, da mora biti tudi narod drugačen! – Jaz, glejte, sem se uživel vanj in živim z njim že dvajset let in čez, pa ne verjamem čisto nič, da bi se mu hotelo iz tega gnojá v kakšne višave! Naj vstane, kjer je! Kobilica na polje, brencelj v hlev na konja muha pa v krčmo!"

NB: v hlevu ni kiskoli nobenega..." Jurjan

Župnik je vstal izza mize in Kačur se je poslovil.

„Pridite še časih k meni, pa ne

prepogostokrat. Imam veliko posla. Pa o šolo si ne delajte preveč skrbí in truda; saj tako ne boste nič opravili! – Zbogom!" –

Kačur je šel in ni vedel, kam bi se napotil. Izbe ga je bilo strah, ulice so bile puste in žalostne, goli, blatni hribi so dremali nad kotlom – nikamor niso mogle oči in tudi srce ni moglo nikamor. Konci vasi, že pod hribom, je stala dolga, nizka, zelo umazana in čemerna hiša, nad vratmi pa je visela oblanica. Ni bilo glasu iz izbe in okna so bila tako umazana, da se ni videlo ne v izbo ne na ulico.

V veži je stala póstarna, debela ženska in je umivala kozarce.

„Kaj je res krčma tukaj?" je prašal Kačur.

„Seveda je!"

Stopil je v izbo, postal je med durmi in bolj se je prestrašil nego razveselil. Sedela je sama za mizo; v rdeči jopi in zelenem krilu.

Ozrla se je nanj in je vstala počasi.

„Kaj pa bi, gospod?"

„Vina!"

Ša je mimo njega, zibala se je v bokih, debele ustnice so se smehljale.

„Nikoli več ne pridem sem!" je spreletelo Kačurja v nerazumljivem strahu; prijel je za klobuk, toda sédel je in je ostal.

Prinesla je vina, postavila je steklenico prédenj, pogledala mu je v oči in se je nasmehnila. Nato je prisedla, oprla je komolca ob mizo; Kačur je videl jamice v njenih okroglih, močnih rokah in napeto bluzo nad polnimi laktmi in na prsih.

„Niste še dolgo tukaj, gospod; šele danes sem Vas videla v cerkvi. Dolgčas Vam bo v Blatnem dolu!"

„Dolgčas! Že sinoči mi je bilo dolgčas! — Zato bom prihajal pogostokrat sem..."

Komaj je izpregovoril, ga je bilo sram besed; ona se je pasmejala in prikazale so se jamice v njenih licih in svetli biseri zobje so se prikazali.

„Čemu pa bi ne govoril z njo?" je pomislil Kačur. „Čemu pa bi

se malo ne igral z njo ?"

Takrat je legla na njegovo srce prva, še rahla, komaj vidna senca iz Blatnega dola. In takrat je še sam slutil v polzavednem strahu, da je oškropljen.

"Kje pa ste bili popred ?"

"V Zapolju sem bil."

"Tudi jaz sem že bila v Zapolju; lepo cerkev imajo tam!"

"Lepo cerkev!" je ponovil nekoliko začuden in ji je pogledal v oči. In ko ji je pogledal v oči, se je zasmejala odrezično in je položila nenadoma svojo roko na njegovo. Spreletelo ga je toplo in ni odtegnil roké.

"Kako ste čudni, gospod! Kadar izpregovorite, ali če Vas pogledam, se morem smejati... In kako majhne roke imate, veliko manjše nego jaz! In čisto bele!..."

Kačurju je bilo vroče v obraz in oči so se mu zameglile. Prijel je njeno roko in jo je ščipnil.

"Saj Vas še prašal nisem, kako Vam je ime! Prijateljica bova, zato Vas bom klical zmiram po imenu!"

„Tončka mi je ime! – Jaz bi rada, da bi bila prijatelja!"

„Dajte mi roko, Tončka! Ne, ustnice sem!"

Poljubljal jo je na ustnice, na polna, vroča lica, na vrat in na bluzo.

„Kako znate poljubavati! To ste se pač naučili v mestu, gospod? V Blatnem dolu niso tako voljni in gosposki! Ali boste prišli vsak dan, gospod?"

„Vsak dan!"

„Le pridite! Ko sem bila v cerkvi, sem si precej mislila: morda pride k nam; rada bi, da bi prišel!"

„Pusto Vam je pač v Blatnem dolu; samo blato in sama temà!"

„Ni tako pusto; ampak malokdaj pride gosposki človek in jaz govorim rada z gosposkimi ljudmi. Vse drugačno besedo imajo, in umiti so in tako... gladki. Še treba ni, da bi imeli to sukujo in ta ovratnik; po licu bi Vas spoznala, da ste gosposki..."

„Kako si otroška, Tončka!" se je zasmejal.

Napela je ustnice in ga je pogledala začudena.

„Zakaj?"

„Ne zameri, Tončka! Saj se ti tako lepo podá! – Čakaj! Zdaj vem, da ti je ime Tončka, da si lepa in da te imam rad. ~~Zdaj ...~~ Pa mi še povej: ali je krčmar tvoj oče ali tvoj gospodar?" (dovče) Složeno!

„Ne oče, ne gospodar. Rejenka sem v hiši, v sorodu ~~sva~~ smo si. Teta je hudobna ženska, stric pa je pijanec in je že skoro vse zapil. Balo mi bo dal, drugega nič!"

„Kaj se misliš možiti, Tončka?"

„Rada bi se, ampak z gosposkim človekom. Takega bi rada, kakor ste Vi!"

Kačur je obstrmel, nato se je zasmejal naglas.

„O Tončka!"

„Čemu se smejete?"

„Ker mi je veselo pri srcu. Rad te poslušam, ko govoriš tako resno, in rad ti gledam v obraz, ki je tako čudno resen... Ni mogoče, da bi bil človek žalosten ob tebi! Nič ni

v srcu, nego ljubezen in poželenje!"

„Kako lepo govorite!"

Mračilo se je; sedela sta v globoki senci, v tesnem objemu. Krí mu je plala v licih, trepetal je in jo je stiskal k sebi. ~~in je jecal~~.

„Tončka... zvečer pridem k tebi!"

„Pridi!"

„Ko bo krčma zaprta... ko bo noč!"

„Pridi!"

Nato nista govorila več; prižgala je luč in tudi njena lica so bila razpaljena.

Ko se je vračal iz krčme, se mu je zibalo pred očmi, ~~in pijan~~ žgalo ga je v licih in ustnicah in čelo mu je bilo potno. Zaslutil je — kakor da bi se bilo zasvetilo za trenotek iz temè — da so bile legle na njegovo srce že vse težke, umazane sence iz Platnega dola; in spreletelo ga je kakor strah.

„Ne pojdem! Pijan sem bil! Uróčen!"

Iz vlažne zemlje, od polja sem, je žehtela zgodnja pomlad; vzduh je bil polu težkega, opojnega vonja;

zemlja se je dramila in njen prvi dih je bil hropeč in soparen; pohotne, poželjive sanje so bile še v njem; veter, ki je prišel od onstran hribov, se je mešal z vzduhom iz Blatnega dola in z nizkimi meglami in je bil omamljivo topel, kakor nečist objem.

„Pojdem! Kaj bi drugega v Blatnem dolu? Zakaj bi ne živel?"

In ni več videl, kako je zatonil lep spomin in kako so zavile težke ponočne sence ves Blatni dol in njega.

II.

Krčmar je sedel v mračni krčmi; bled, prepaden in zelo osamèl je bil njegov obraz. Sredi izbe se je zibal gospodar na pijanih nogàh, bil je s pestjo ob mizo in je kričal.

"Kaj takega se v moji hiši ne bo godilo! Moja hiša je poštena! Za lase bom vlekel vlačugo na cesto in tega prokletega škrica z njo!"

Debela krčmarica je stala med durmi, roke uprte ob boke.

"Kaj pa vpiješ nad njim? Saj je že rekel, kaj misli! Vrni ga zdaj na miru!"

Krčmar je umolknil, gledal je nanj z zakrvavelimi, nemirnimi očmi.

"Kaj je rekel?"

"Glej ga, pijanca! Kaj ni bas rekel in se zaklel, da jo vzame, kakor je, brez dote in bale!"

Krčmar se je zazibal, širok nasmeh se je prikazal na upalem,

neobritem obrazu, skopil je bližje, izdegnil roko preko mize der prevrnil kozarec.

„Če je taka, pa naj bo!"

„Naj bo!" je odgovoril Kačur s hripavim glasom in se je dotaknil mokre krčmarjeve roke; nato je vzel klobuk in je vstal.

„Kam pa? — Liker na mizo, stara!"

„Nimam časa!" je zamahnil Kačur in je skopil iz izbe brez pozdrava.

V veži je srečal Tončko, ki je bila objokana. Hotel je molče mimo nje, toda obrnil se je in jo je prijel za roko.

„Tončka!"

„Hotel je govoriti, toda ni našel besed, ustnice so se mu še tresle od vzburjenosti.

„Glej, morda je bilo prenagljeno... prehitro ... preveč slučajno ... morda ni bilo prav — ampak bodi, kakor je bolja volja: zdaj sva povezana za zmirom!..."

„Tako resnobno govoriš, da me je skoro strah. Kaj me nimaš več rad? Zdaj nič več?"

In bilo je v njenih očeh kakor upor in očitanje; takega pogleda ni videl prej in začudelo ga je.

„Rad te imam, drugače zdaj, nego poprej! Zaklel sem se, da te ne izpustim, da ostanem pri tebi zmiron, ker sem prišel prvi večer, prvo noč! Jaz vem, da je nekaj med nama — sam komaj razumem, kaj — kakor senca, kakor jarek. Ampak to mislim, Tončka, da bova jarek že prestopila, če se bova držala trdno za roko... Saj ne govoriva poslednjikrat... Bog s tebo!"

Poljubil jo je na lice in je šel po ulici počasi, s povešeno glavo, truden in bolan.

Čutil je globoko, da se je v kratkem času njegovo življenje popolnoma, do temelja spremenilo in da se je sam spremenil v njem. In kolikor bolj nardanko je čutil in spoznal to spremembo, toliko

bolj (jasno je videl v preteklost in v prihodnost. Stal je globlje, toda bolj) trdno je stal nego kdaj poprej; teža je padala na njegove rame in z bremenom je rasla moč.

Zaklenil se je v izbo, luči ni prižgal; sedel je na posteljo, uprl komolca ob kolena in stisnil čelo v dlani. Podobe iz prejšnjih časov so vstajale pred njim in nobena ni bila svetla; misli so se trgale iz temè prihodnih dní, in nobena ni bila sladka.

... Saj je še komaj par dni, par korakov do tiste dobe, ko je bil krepak in vesel in ko se je napravljal na boj proti vsemu svetu! Komaj da je šele zašla zarja tistega soluca — in glej, da bi zašla za zmirom, da bi je nikoli več ne bilo nazaj! Ni mogoče! Tako kratek ni dan ~~da~~ tako hitro ne mine mladost!

... Da bi ga ugledal ~~kdo~~ zdaj kdo izmed tistih, izmed slabičev, kleče, plazcev, kruhoborcev, ki je gledal nanje nekoč s studom in zaničevanjem! Nekoč? Prizanesi Bog, še včeraj!

Kako bi zardel, vztrepetal pred njim! Kako prešerno bi se mu smejal v obraz slabič, klečeplazec! „Ali še izobražuješ narod? Ali ga še rešuješ? Ali še deluješ? Peklu in streli in krajnemu šolskemu svetu na kljub? Ali si se hitro unesel? Boga mi, še jaz se nisem tako hitro!"... Kaj bi mu odgovoril? Povesil bi glavo ter molčal!

Vse je vzkipelo, se je uprlo v njem ... Zakaj bi bil konec glorije? Kdaj, čemu se je bil odpovedal sebi in svojim visokim ciljem? Kdo je prestvaril tako ročno njegovo srce? Kdo je bil zaokrenil nenadoma njegove misli v drugo smer, s strmega klanca v gluho dolino? Kdaj se je to zgodilo in zakaj? —

„Ali sem jaz še jaz, kakor me je rodila mati? Ali sedi kdo drugi namesto mene in misli namesto mene, govori in dela namesto mene in proti meni?..."

Premišljeval je mukoma, razgret in vzburjen, toda ogibal se je spretno nečesa temnega, neprijaznega, ki je bilo čisto blizu. Tako gleda

človek najbolj napeto, kadar ne vidi ničesar in kadar ne mara ničesar videti. Kakor v senci, kakor tam v kotu za durmi, je stala Tončka; čisto mirno je stala, on pa je obračal glavo v stran in je gledal napeto drugam, da bi je ne videl. Gledal je drugam in tam je videl prusto izbo in v izbi sebe in njó. Posegla je v njegovo življenje, udomačila se je tam z vso svojo šaro in ropotijo ~~in kakor~~ in priklenila je na verigo njegovo telo in njegovo duco in vse njegove misli. Bil je sam nekoč; zdaj nima več ne svojih misli, ne svojih želja in še to klaverno telo, izmučeno, od skrbí in gnusa in srda izžeto, se bo zavalilo naposled na gnoj...

Zavzdihnil je; ob tisti uri si je zaželel prijatelja.

„Kóga bi klical? Komú bi se potožil?"

Spomnil se je na zdravnika; sram bi ga bilo, da bi stal ponižen in bolan pred njim. Toda nenadoma je stopil iz mraka pred njegove oči tovariš

Ferjan, vesel, pijan in blagodušen.

Kačur se je nasmehnil in je napisal Ferjanu dolgo pismo.

„Vem, da pride!" —

Zjutraj je stopila v izbo debela župnikova dekla.

„Gospod!" je zaklicala z osornim glasom. „Župnik pravi, da stopite precej k njemu!"

„Moram v šolo!"

„Precej k njemu! Kaj boste v šoli!"

In je zaloputnila duri.

Kačur se je napravil k župniku. Prišel je bil baš iz cerkve in se je preoblačil, da bi se napotil na polje.

„Sveta pomagalka!" je vzkliknil, ko je ugledal Kačurja. „Ali ste znoreli?"

„Zakaj?" je prašal Kačur; njegov nasmeh pa je bil prisiljen in skoro žalosten.

Župnik je udaril s škornjem ob tla.

„Zakaj?" je klical ves srdit in žile na čelu so se mu nabrekle. „Praša, zakaj da je znorel? Ali se ženite ali ne? Kar brž povejte!"

„Ženim se!"

Župnik se je obuval, život je imel globoko upognjen, držal je škorenj, ki je bil šele pol na nogi, z obema rokama, glavo pa je bil vzdignil in je strmel Kačurju molčé v obraz. Nato se je ozrl spet na škorenj in se je obuval.

„Zakaj bi se ne ženil?" je prašal Kačur nekoliko osramočen.

„Kaj pak! Seveda!" se je smehljal župnik in je kimal z glavo. „Pa otroke mislite tudi imeti, kaj pak? Veliko otrok?"

„Morda!" je zardel Kačur.

„Morda! Tako je! Morda bom živel, morda pa ne! Morda bo kaj otrok, morda pa jih ne bo! Morda bodo živeli, morda bodo poginili! — O ti prokleti paglavec, ti golobradi, kakó bi zgrabil tale škorenj ter ti ga treščil ob glavo!"

Župniku so se tresle roke in težko je sopel od srda.

„Ni znorel, ničvreden paglavec je! Pa še tisto misli vzeti, tisto žensko, ki ne hodi v cerkev molit, temveč razkazovat ~~kazat~~ svojo prsatost in

svojo cukreno maškaro! Bog ti jo žegnaj! Ampak pridigo vama bom naredil tako, da je svet še ni slišal! – Od česa pa mislita živeti? Od ljubezni? Pi-pi-pi? – Če se ženi hlapec, naj se ženi, namesto da bi se tako babil! Učitelj pa je manj nego hlapec; po gosposko ne more živeti, po živinsko ne sme! Torej nič!"

Kačur se je okrenil in je stopil proti durim.

„Kam?" je zaklical župnik.

„Kaj še ni pri kraju pridiga?"

Župnik je izpregovoril tišje.

„Pojdite v božjem imenu in storite kakor Vas je volja! Samo toliko Vam rečem, da se mi smilite!"

Župnik se je molčé in hitro oblačil dalje, Kačur je še postal na pragu, nato je šel.

„Kmet je!" je pomislil jezen, ko je stopil iz farovža. Toda nekaj grenkega in težkega mu je ležalo v srcu in je bilo zmirom težje.

„Bog vedi, če ni blago mislil! In če ni bila senca resnice v njegovih besedah! – Da bi se že vse to završilo!

Enkrat za zmirom! In potem bo že Bog pomagal dalje!"—

Čez par dní, v soboto na večer, je priromal Ferjan. Z veselim smehom je pozdravljal Kačurja ter mu stiskal roko. Kačurju se je zdelo, da njegov smeh ni več tako odkritosrčen in da so njegova lica nekoliko upala.

„O, idealist, tako si torej skočil v past! Veliko je bilo besedí v tvojem pismu, ampak nazadnje sem le razumel, da si korenito obtičal in da bi v svoji žalosti rad videl krščanski obraz!— Kako pa si naredil to neumnost?"

Kačur je skomizgnil z rameni.

„No, saj si lahko mislim, kako si jo naredil!— Prokleto je to pusta izba; človek bi se razjokal v nji!— Pojdiva v krčmo!"

Šla sta k županu in Ferjan je govoril na poti in v krčmi.

„Potrt si, na obrazu se ti pozna! Ampak veš kaj? Po pravici rečeno: čemu bi bil potrt? Doslej si živel sam, sam svoj, praviš, svoboden, praviš: kako pa si živel? Klaverno, da se Bogu usmili! Kaj ti je bila vredna

ta samovoljost, ta svoboda? Kaj si jo ujival? Vraga si ujival!... Jaz si mislim, da je človeku veliko bujše, če sam visi na viselicah, nego če ima tovariša! Vsaj spogledata se lahko in to je veliko vredno!... Zatorej, duša krščanska, potolaži se!— Kdo pa je tisto-le slegno tam?" je pokazal s trčmi na dolgega kajnika, ki je takoj prihitel k mizi ter se poklonil.

"Karl Grajžar, občinski kajnik!"

"Kaj?" se je začudil Ferjan. "Kaj imajo v Blatnem dolu občinskega kajnika? Če je taka, mi pa precej razložite, zakaj je v tem zakletem kotlu tema in mraz in blato, ko pa po vsem drugem svetu solnce greje!"

"Solnce?" je prinzdignil obrvi kajnik. "Jaz ga že nikoli nisem videl!"

"Ker je zmirom pijan!" je zagrmel debeli glas župnov od sosedne mize.

"Ho, Ahiles brzokraki, zbogom!— Za nadaljnjva tisto reč, Kačur! Ker si me poklical za zdravnika svoje žalosti, te prašam: ali jo imaš rad, ali jo nimaš rad?"

Kačur mu je pogledal v oči in mi odgovoril takoj:

„E," je zmajal z glavo Ferjan, „žalost je, žalost!"

„Rad jo imam!" je govoril Kačur in je gledal zamišljen na mizo. „Toliko je gotovo, da bi je ne pustil komu drugemu in da bi mislil nanjo vse življenje z bolečino in poželenjem! Jaz ne vem, kakšna je ta ljubezen; nisem premišljeval in ne maram premišljevati. Ali je Madona, ali je dekla — ni moja briga! Le to vem, da miru, veselja, solnca mi prav nič v tej ljubezni. In vendar je velika in ne bom je premagal nikoli!"

Ferjan je nakremžil obraz v čudne, osorne gube in se je ozrl pozdravi na Kačurja.

„Kaj pa z Minko?"

„Ne dotikaj se tistega!" se je ozrl Kačur temno nanj.

„Tam je zakristija!"

„Zakristija, res!" se je nasmehnil Kačur z žalostnim nasmehom.

„Jaz pa mislim, Kačur: še zmiroma bolje to dekle, nego resnična ljubezen,

tista ljubezen, glej, ki gre proti solncu! Tako da bi se uklenil — tam bi bil pekèl in bi bila smrt! To boš lažje prenašal, bolj miren boš, njene solze te bodo manj pekle in tvoje trpljenje bo lažje zategadelj, ker boš gledal njeno z mirnejšimi očmi... Zakaj se tako hudobno smeješ? No, tolažiti sem te mislil!"

Pil je hitro, njegov obraz pa je bil zelo resen in njegove oči so bile motne.

„Lepa tolažba, ko si mi sam razkazal svojo nesrečo," ne da bi bil hotel. Ti zadnji dnevi so napravili zelo bistre moje oči... Kako pa je z Matildo? Ali je že tvoja nevesta?"

Ferjan je napravil obraz, ki je bil napol žalosten, napol smešen.

„Veš kaj, tragike ni v moji stvari toliko kakor pravične božje kazni! Kaj? Satana bom imel ob strani, to je vse! Tepen bom, če bom pil — kaj tisto? Tudi ~~zda~~ prej sem bil časih tepen, zjutraj sem spoznal, ko me je bolelo, pa nisem vedel, kdo me je bil naklestil. Zdaj bom vsaj zmirom vedel, kdo je bil! — Pomisli,

pozneje je nastavljala mreže nekemu
mlademu doktorju; jaz sem bil jezen
in žalosten celó, na dnu srca, tako da
sem komaj sam sliàal, pa sem le dejal:
da bi ga vjela! — Ni ga; jaz sem bil
jezen nanjo, ona na doktorja in tako
sva se zaročila... No, zadel sem si
križ in bom hodil z njim, kakor
sem hodil doslej brez njega; še ne vem
ne, kako so moja pleča krepka. — I tako
pa je stvar vse drugačna! Nič ti
ne maram očitati, saj sam veš,
kako je — tudi sam veš, zakaj je
s tabo stvar drugačna!"

Kačur je molčàl.

"No!" je zamahnil Ferjan z roko.
"To so žalostni razgovori! Jaz ne jokam
rad! — Kaj pa, ali si tudi že v Blatnem
dolu razlagal evangelije?"

"Nič nisem razlagal!"

"Samo da nisi! — Tudi nikoli več
ne boš, mislim!"

"V Blatni dol bi prišel takko
sam Kristus, pa bi molčàl! Takih
ljudi nisem videl še nikjer na
svetu: noč tako temna, da je
skoro solnce ne prežene! Gledal

sem kmete na polju, ki so hodili
poleg živine: o prav tako lenimi,
težkimi koraki, prav tako nerodno
zibaje se, in na njih obrazih, verjemi,
je bil prav tisti dopi, mirni
izraz, brez misli in brez čustva, kakor
v velikih očeh živine... To je tista
težka, zatohla vlaga, ki kipi iz le
zemlje, to so tiste sence, ki leže
na njii nepresano..."

„Brej bi bil posvetil tudi v tako
noč!" se je nasmehnil Ferjan.

Kačur je razumel očitanje;
spomnil se je: tako bo stal pred
tabo slabič, klečeplazec, in se ti bo
smejal v obraz... Kri mu je šinila
v lica.

„Nisem se odpovedal sebi in
svojim ciljem!" vzkliknil trepetajoč.
„Ničesar nisem zatajil, ničesar
„še zamudil. Pozneje... kadar —"

„Le izpregovori!" se je zasmejal
Ferjan naglas. „Pozneje, kadar se
boš oženil! Potem, o potem boš
razlagal evangelije! Potem — kako
si je govoril? — potem boš šele
skregel narodu, učil ga, vodil ga

na pot blagostanja in napredka! —
In s tako norostjo v glavi se misliš
ženiti?"

Kačur se je pogladil z dlanjo po
čelu in se je ozrl v na Ferjana s svobod-
nejšim pogledom.

„Bodi, kakor je božja volja! — Ali
slabo, ali dobro: sam sem si napravil!
Le toliko je gotovo, da kakor živina
ne bom živel; ne zato, ker ne maram,
temveč ker ne morem!"

„Saj zato je ravno drugačna! —
Kaj si na druge reči že kaj mislil?"

„Na kakšne?"

„Saj sem vedel! — Denarja boš
rabil, veliko denarja! Kje pa ga boš
vzel?"

„Na to se nisem mislil!"

„Seveda ne! — No, vsaj pogledal,
če se bo dalo zate kaj dobiti; izkušnje
imam! Za pohištvo? Ali bo imela
kaj?"

„Ničesar ne bo imela! Ali pa vsaj
ne veliko!"

„Sveta mati božja! No, presneto
boš zabredel! — In praven bi bil že
rad evangelist!" —

Ko sta se poslovila zjutraj, sta si bila bližja nego kdaj, pogledala sta si v oči in sta se razumela brez besed.

„Ti si že šel tisto žalostno pot — jaz pa je ne nastopim nikoli!" je mislil Kačur.

„Jaz sem že šel svojo žalostno pot — tudi ti jo boš nastopil!" je mislil Ferjan. —

Kolikor bližje je bil čas svatbe, toliko bolj se je zdelo Kačurju, da mu je nevesta tuja; oddaljevala sta se drug od drugega polagoma, toda neprestano, in Kačurja je bilo strah. Videl je svojo nevesto z drugačnimi, bolj hladnimi in mirnimi očmi; zato se je spremenila pred njim; pogleda človek preblizu v obraz, ki ga je poznal in ljubil, in opazi male, komaj vidne lise, drobne gube, nelepe poteze. Stopila je bila naravnost, s težkim korakom, v njegovo življenje, vsilila se je v njegovo tiho izbo, v njegovo dušo in ga ni pustila nikoli več samega. Objel je dočleca, ker je bil sam in žalosten, toda zmirom

bolj ga je bilo strah pred njim in zmirom bolj je čutil, da mu ni prinesel ničesar, temveč da se namerava polastiti njega vsega, vse njegove duše.

Toučka je gledala časih dolgo nanj, tako da je povesil oči; slutila je, kaj je bilo v njegovem srcu in obšel jo je srd.

„Nima me več rad! Pri meni je bil, grizel mi je v ustnice in dobra sem mu bila! Zdaj pa me nima več rad! Napil se je, zadosti ima, šel bi k drugi!"

In kakor je slutila ona njegove misli, tako je slutil on njene. Govorila sta malo, hladno in zlovoljno. Le časih sta se poljubila, vzdramila se je prejšnja strast, lica so jima zažarela; za hip.

Edini, ki je bil vesel v hiši, je bil pijani krčmar. Časih je kričal, da ni bilo še takega para v devetih farah, časih, kadar ni več mogel stati in je slonel za mizo, se je razjokal ter pomiloval sebe in svoje samotno življenje.

Kačurju se je studil in umeknil se je strahoma, kadar je stopil krčmar predenj z zakrvavelimi očmi in mokrimi ustnicami ter razprostrl roke.

Vse, kar se je vršilo pred poroko in svatbo, mu je bilo neizmerno zoperno in gnusno. Šivilja se je naselila pri krčmarjevih in obraz Tončkin se je razvedril, hodila je hitreje po izbi, njena lica so bolj gorela in njene ustnice so se smehljale. Kačur pa ni maral tega vedrega obraza, tudi zato ne, ker je bil lepši nego poprej.

„Glej, to jo je razveselilo! Šivilja jo je razveselila! Njene misli so kakor tobakov pepel na mizi — pihneš, in nikjer ga ni! Tam je tista žida — zdaj ni nikjer več ne preteklosti, ne prihodnosti!"

„Čemu pa je treba takih gosposkih reči?" je prašal zlovoljen.

„Tak vsaj to veselje mi pusti! Kaj bom šla kakor dekla v cerkev s tabo?"

„Saj ženin sploh nima nič opraviti tod!" se je oglasila krčmarica.

„Le pojdite po svojem poslu!“

V njegovi izbi so podirali steno, da bi napravili večje stanovanje za mladi par in Kačur se je nastanil za silo pri županu. Ko kadar ga je ugledal župan, je zamajal z glavo.

„E! E!“

Drugega ni rekel nič. Tudi Grajžar je molčal, toda natikal je obraz v zelo čudne, napol smešne, napol klaverne gube in mežikal je nepresano z vodenimi očmi. Časih se je okrenil župan k njemu in je pokimal molče; prav tako molče je odkimal dolgi kajnik. Če je šel ~~to~~ Kačur po ulici, so ga pozdravljali kmetje veliko manj spoštljivo, skoro prezirno, in fantje so se mu smejali in so gledali za njim.

Kačurja je bilo zmiron kesanje; čudna misel mu je trkala na srce in ni se je mogel ubraniti.

Ko se je vračal pozdev iz krčme ter se poslavljal v veži od neveste, je stopil tik pred njo ter izpre„ govoril o tihim, neodločnim, trepetajočim glasom.

„Tončka, ne zameri, nekaj te

bom prašal! Tako čudno me gledajo ljudjé — seveda so neumni, ampak moram te prašati, zato da bom miren!"

Umolknil je; tudi ona je stala molčé pred njim in njen pogled je bil osupel.

Sklonil se je še nižje k nji, prav k njenemu ušesu.

„Ali nisi imela nikogar rada... prej... pred menoj?"

Stopila je korak nazaj, k zidu, zakrila je obraz in je zajokala.

„Že zdaj začenjaš s tem!"

Takoj se je streznil in sram ga je bilo. Toliko močan ni bil, da bi jo prijel za roko in jo prosil oproščenja; nekaj čudnega — kakor temna misel, temna senca — ga je potegnilo stran.

„No, pa zbogom!"

Šel je hitro po ulici. Topel, zatohel večer je bil, nebo je bilo jasno, zvezde pa so dremale v veliki daljavi in komaj jih je videlo oko.

„Seveda sem ji delal krivico! Ampak — ah, kako gnusnega, nizkotnega

napravi človeka to gnusno, nizkotno
življenje!" —

V velikem vozu so pripeljali pohištvo,
ki ga je bil naročil Kačur.

„Ná!" je rekel nevesti, ko se je
zibal voz mimo krčme skozi vas.
„Pojdi in napravi kakor hočeš! Jaz se
ne bom brigal!"

„Pa to je tvoja reč!"

Zavezala si je urno ruto okoli
vratú.

„Jaz bi pa le rada videla ... pojdi
no, kaj bo hlapec sam?"

„Ne maram! Jaz ne vidim tam
nič drugega, nego velik dolg, težak
davek, dve klaftri visok!"

Točil si je in je pil, Tončka
je šla.

Veselilo jo je pohištvo, ki je bilo
čisto mestno, obleka jo je veselila,
in velika, vsa bela in čipkasta
skladovnica perila, in poroka sama,
in svatba; in solze so ji silile
v oči.

„Nima me več rad; ves srdit je
in ves spremenjen."

In ~~komaj je~~ ni še slutila, da je bila
tudi njena ljubezen vsa drugačna

in da se je komaj še, kakor od daleč, dotikala njega, ki je bil njen ženin. —

Ko je prišel tisti lepi poletni dan, je zasvetilo tudi v Kačurjevo srce nepričakovano veselje.

„Kaj je prvikrat posijalo solnce v to žalostno noč?" se je začudil in je gledal skozi okno.

~~Po ulicah~~ Po ulici so hodili ljudjé v prazniških oblekah; obrazi kmetov so se mu zdeli svetlejši in prijaznejši, njih glas ni bil več kričeč in hripav, tudi njih kretuje ~~so~~ niso bile več tako mrtve in težke.

„Rekel sem: kaj bi s tem ~~ljd~~ ljudstvom? Tudi to ljudstvo je vredno boljšega življenja! Samo cepiti je treba lesniko, pa rodi žlahten sad!"

Pod oknom se je prikazal Ferjan, nevestin drug, v gosposki, čani sukuji, in je zaklical proti oknu.

„Kaj boš že stopil iz kolibe, ali ne?"

„Precej, precej!" se je smejal Kačur.

Ko je stopil na ulico, ko je videl ljudí od blizu, opazil njih radovedne poglede, in ko je stopil

v krčmo, stiskal roko polgnanim ljudem, odgovarjal na vprašanja, ki jih ni razumel, poslušal smeh in žvenketanje kozarcev — je leglo spet kakor senca na njegovo srce.

„Nikar se tako ne drži!“ mu je očital Ferjan.

„No, pusti!“ —

Žarko je gorelo solnce v dolino, Kačurju pa se je zdelo, da ~~=~~ solnce ni svetlo, da palijo sence, ki jih je dolina polna. Megla, prašna in vroča, je bila pred njegovimi očmi. Vozovi so ropotali, svetile so se bele, pisane obleke, iz soparnega vzduha se je prikazal ob poti obraz, širok nasmeh na njem; pred cerkvijo se je gibala pisana množica.

„Torej se je vendar opekel!“ je vzkliknil nekdo čisto blizu voza in zasmejali so se naglas.

Župnik je stopil pred oltar, opravil je ceremonijo zelo hitro, nato je pogledal osorno na obadva in je izpregovoril.

„Ampak to vama rečem vidva —“

„Cerker je bila polna in nekdo se

je zasmejal za durmi. Župnik je zamahnil z roko in se je okrenil.

„Ti bom že povedal v zakristiji!"

In v zakristiji je položil župnik Kačurju obedve roki na rame in ga je pogledal osorno izpod sivih obrvi.

„Poročil sem vaju, ampak blagoslova ne bo na tej stvari, toliko rečem! Na svatbo že pridem, da ne boste rekli! Kar bo pozneje, pa je vajina stvar in božja!"

Okrenil se je urno in je šel.

Iz cerkve se je peljal Kačur z nevesto, ~~z~~ svojo mlado ženó. Pogledal jo je postrani – njen obraz je bil rdeč, ves radosten, njene oči so se bleščale.

„Srečna je!" je pomislil in grenko se mu je storilo pri srcu.

Faut, ki je stal ~~ob~~ blizu krčme, je vzel viržinko iz ust in je zaklical ~~proti~~ za vozom.

„Takemu-le smrkavcu je potreba, da bi delal gosposko svatbo! Bi jo tudi jaz lahko imel, Tono, če bi jo bil hotel!"

„Saj ni res!" je vztrepetala žena

in je pogledala Kačurja s prestrašenimi, solznimi očmi.

„Kaj me briga!" je odgovoril Kačur zlovoljen in je stopil v vežo.

V sobi, za dolgo, pogrnjeno mizo, pred polnimi steklenicami, se je oziral po veselih, glasnih svatih in stud je rasel v njegovem srcu.

„Kako sem zašel médnje?" se je čudil.

Navadni, prešerni, surovi obrazi, lene, pijane oči; tudi župnika bi ne bil razločil med njimi, da ni imel kolarja.

„Komaj je prišel médnje, je že kakor klas v klasju!... Tako bom morda jaz nekoč!" ga je zabolelo v srcu.

Gledal je in je mislil nelepe misli in je opazil nenadoma začuden, da stojí Ferjan za mizo in govorí in mu gleda v obraz...

„...Torej daj Bog veliko sreče evangelistu in njegovi ženi. Daj jima Bog veliko otrok, kolikor več, toliko boljše!..."

Ozrl se je na Ferjana, nato se je ozrl na svojo ženo in je videl, kako

je strmela na veselega govornika z bleščečimi očmi in polodprtimi, kipečimi nedricami. Sram ga je bilo, prijel je za kozarec in ga je izpraznil na dušek.

„... Torej: Bog živi njó in njega!“ je patetical govornik.

Vzdignil se je kmet in je pripovedoval namesto napitnice roparsko istorijo. Svatje so se grohotali, Torička je rdela in se je smejala zvonko.

Ferjan se je nagnil k Kačurju.

„Govori no!“

„Kaj bi?“ je odgovoril Kačur osorno.

„Boga mi, tako svatbo sem že dožível, takega ženina pa še ne!“

Kačur je vstal.

„Lepo vas zahvalim za vse vaše prijazne besede! Mislim, da bova živela z ženo, kakor bo božja volja, in tudi vam drugim želim, da bi ne živeli preveč slabo! — Ta kozarec starešini in svatom!“

Burno so se zasmejali svatje, vstali so in so trkali z njim in

z njó. Ferjan je pil veliko in je gledal motno.

„Ti ... ali si resno mislil ... ali si vesel?"

„Resno sem mislil!"

„Čakaj, da ti nekaj povem: jaz se ne bom ženil!"

„Torej si se premislil?"

„Ne jaz – ona!"

„Kaj?"

„O! In glej! Ali si moreš misliti? Žalosten sem! Rajši bi videl, da bi me bila pretepala! Z nekim oficirjem, z nekim sunim stegnom, je šla Bog vedi kam! ... Morda se povrne!"

Kačur je vstal.

„Kam?" se je prestrašila žena.

„Saj še plesali nismo!"

„Ne bom plesal! Zaspan sem! Pleši sama!"

„Kakšen si! Nocoj!"

„Je že tako! – Res, Tončka, ostani! Ferjan te bo že spremil domov! In tudi plesal ~~po~~ bo s tabo! Zbogom, Ferjan!"

„Kaj pa se ti je zgodilo?" se je čudil Ferjan.

Kačur je bil bled in zelo upal v obraz; nagnil se je ob Ferjanovo ramo, kakor pijan, in je jecljal.

„Zdaj šele vem, prijatelj..."

„Kaj veš?"

„Da sem se ubil!"

Zamahnil je z roko okoli vratu.

„Da sem si sam položil zanjko, sam jo zategnil!"

Šel je in nobeden svat ga ni videl.

Luč je še gorela v njegovi izbi, ko je začul pod oknom pijane glasove, ki so peli vesele kvante. Razločil je med njimi samo glas Ferjanov in svoje žene.

„Hoj!" je kričal Ferjan hripavo. „Kaj že spiš, falot? Na večer svoje poroke spi in pusti ženo na cesti!"

Kačur je odprl okno.

„Martin! Zakaj pa si šel!" je klicala njegova žena s sladkim, polpijanim glasom.

„Lahko noč, Ferjan!"

Zaprl je okno, duri so zaškripale, iz daljave se je glasilo pijano petje.

III.

Jeseni je bilo; v temi in mrazu je že ležal Blatni dol; siva, neprijazna luč je sijala v izbo.

V zibki je spal otrok; polu, svetal in miren je bil njegov obraz.

„Tak ne vpíj, če spí otrok!" je šepetal Kačur. „Počakaj, da se vzdrami! Potem vpíj, kolikor se ti hoče!"

Žena je bila zarípla v obraz in objokana.

„Ne bi vpila! Jaz predevam otroka, previjam ga in vstajam ponoči! Kaj pa ti delaš zanj? Nič ne delaš! Zdaj si še te komedije začel, tako da bomo poginili vsi skupaj na cesti! Kaj pa ti je tega treba, ki imaš ženo in otroka?"

Kačur ji je pogledal v obraz z zlobnim očesom, vzel je klobuk in je šel.

„Le pojdi, le!" je klicala žena za njim in je zajokala naglas. Tudi

otrok se je vzdramil in je zajokal.

Kačur je hitel po blatni ulici.

„Zdaj pridi, ti, Ferjan, in me poglej! Zdaj se boš šele smejal evangelistu!"

Na večer je šlo. Kačur je ugledal človeka, ki se je opotekal, blaten in brez klobuka, ob hišah, opiral se ob vrt in padal.

„Glej ga, moj kast!" se je začudil in je hitel urno dalje. Krčmar pa ga je bil ugledal in je omahnil s širokimi koraki in razprostrtimi rokami preko ulice.

„Kaj si ti, Martin? Primi se me pod pazduho ... težko hodim ... en liter ga bova že spila! ... E, Martin, ker sem, star!"

„Pojdite spat, oče!" je zaklical Kačur in se ga je skušal otresti.

„Spat? Čemu?"

Gledal je nanj z jeznimi, rdečimi očmi in se je opotekal.

„Ker ste pijani!"

„Kdo je pijan? Bolj sem trezen kakor ti! — Poglej ga no, škrica, kako

me bo vnič deval!"

„Pojdite spat!" se ga je otresel Kačur in je stopil.

Krčmar ga je prijel za roko.

„Le nikar ne bodi tako gosposki! Ti lakota! Povzdigavati se misliš? Čez nas vse? Učil bi nas rad?"

Sunil ga je z močjó pijanca, da se je Kačur opotekel.

„Pojdi no! Kaj misliš, da ne vemo, da še hlače, ki jih imaš na ríti, niso tvoje?"

Kačur je hitel; krčmar se je zasmejal, ~~se~~ prestopil se je široko in se je zvrnil v blato. Nekdo je pogledal skozi okno, smejal se je in je gledal za Kačurjem; ob oglu je stal kmet, prižigal si je pipo in je mežikal zadovoljno.

„Tákle bi rad svet prevračal! Ni mu prav, kakor orjemo, kakor sejemo, kakor ~~delamo~~ ravnamo z živino! Tákle! In brati bi nas učil! Tákle! Sam naj gleda!"

Kačur je stopil v županovo krčmo; zardel je bil v obraz in

oči je imel solzne.

Župan je sedel za mizo, naslonjen globoko v stol; pušil je iz kratke pipe in je gledal iz polzatisnjenih oči dolgo na Kačurja. Naposled je vzel počasi pipo iz ust in je pljunil na tla.

„Kaj pa Vi, učitelj?"

„Kaj bi jaz?"

Župan se je nasmehnil široko, napel prepino, napel škodoželjno.

„No, pdaj mislite poleg mladih še stare učiti? Kdaj pa boste začeli pri meni? Kako naj točim vino? Saj' učite kmete, kako naj zemljo ob-delujejo! Še mene učite — tudi jaz imam zemljo! Veliko zemlje!"

Smejal se je, da se mu je svetil ves obraz.

Tajnik se je praščil v kotu, gladil si je dolgo, ozko brado in je mežikal zelo hitro.

„Gospod župan!" je poklical nenadoma.

Župan se je obrnil na stolu.

„Gospod župan, Vi bi bili ponka zelo potrebni! Ponka in palice!"

„Kaj?" se je razbogotil župan in

se je vzdignil s stola.

„Parlez-vous français?" je prašal tajnik in si je gladil brado.

„Kaj si dejal?"

„Parlez-vous français?"

Župan je obstrmel in se je ozrl na Kačurja.

„Ta kaj govori francoski! Ne gre nič več drugega!" se je nasmehnil Kačur.

„O ti prokleta gnida! — Mica, prinesi mu še pol litra!"

Nato se je obrnil k Kačurju in je natural obraz v resne gube; lasje so mu segli globoko v oči, usta so se zavila do podbradka.

„Saj nič ne rečem, učitelj, pameten človek ste in tako! Ampak —" Udaril se je z dlanjo po stegnu. „— doslej smo živeli v miru in bi živeli radi v miru še poslej!"

„Kaj sem Vam storil? Kaj Vas ne pustim na miru?" je odgovoril Kačur.

„Nak! Ne prekinite me na miru!" se je razjezil župan. „Kaj pa se ukvarjate z ljudmi brez moje vednosti? Ali ste me kaj prašali, ko ste jih sklicali v šolo? — Že vem, samodorec je to

~~napravil!~~" skuhal!"

„Kakšen Samotorec?"

„Župan bi rad bil!" se je oglasil tajnik iz kota.

„Ampak le zapomnita si obadva, Vi, učitelj, in tista zgaga, ki se je prijela za Vaše škrice: ne bosta me tako hitro! Njega, in Vas še celó – obadva kupim lahko s tem, kar imam zdajle v mošnji!"

In je udaril z roko na žep, da je zažvenketalo.

Kačur je bil napol jezen, napol začuden.

„Kdo pa je mislil na tisto? Živa duša ni mislila! Jaz ne vem, če je bil Samotorec zraven; morda je bil. Saj se ne gre za politiko, tudi ne za županovanje! Za to se gre, da se ljudjé kaj naučijo, da se jim razum izbistri, da pogledajo malo dalj, preko teh hribov... za to se gre! – Knjig bi si naročili in časopisov in tisti učitelji, ki hodijo po deželi in učijo ljudí, kako je treba gospodariti, naj bi prišli tudi v Blatni dol!... To smo rekli, drugega nič!"

Župan je gledal nezaupno.

„To si pa kar zapišite, učitelj: proti meni le nikar! Jaz že vem, kam méri ta reč! Saj ste začeli z bajtarji, z gostači! Kaj pa je ~~tem~~ tem berila treba? Pa kaj je treba vedeti gostačem, ki nimajo polja, kvečjemu leho v najemu, kako se zemlja obdeluje? Jaz sem živel dobro, ko sem še platno prodajal, in živim zdaj prav tako dobro! Ne maram čisto nobene spremembe! Ne knjig, ne časopisov, ne šolmaštrov! Ne jaz ne maram tega in nobeden v Blatnem dolu, ki ima kaj grunta! Bajtarjem in pritepencev, ki še bajte nimajo, pa so všeč take reči! Zakaj so jim všeč? Prišel je, predlanskim je menda bilo, človek sem, in ~~ki~~ je delal pri kovaču; nemški je znal; odkod je bil prišel, ga nismo prašali, in da smo ga prašali, bi se bil zlagal. In ta ni bajtarje in gostače samo učil, temveč razlagal jim je, da zemlja ni samo naša, ki imamo grunte, ampak vseh ljudi na svetu, in da je vsak človek enako vreden, če ima kaj v mošnji ali ne, in da je krivica,

če imam jaz kračo na mizi, gostač pa krompir v oblicah. Tako je učil — in veste, kaj se mu je nazadnje zgodilo? Nesreča ga je doletela, obležal je ob cesti in glavo je imel ~~razbito~~ preklano. To je bilo ob žegnanju, ~~in žendarj~~ ob žegnanju pa je zmirom toliko tepežev, da se žendarji še veliko brigali niso, kdo ga je bil tako neusmiljeno pobožal. Kaj pravite?"

Kačur je gledal srepo na župana in groza je bila v njegovem pogledu. Župan se je smehljal; podbradek se mu je tresel in oči so se bile skrile popolnoma v tolsta lica.

„Tako jih je učil! In zato so jim všeč taki nauki, zato je bila šola polna, ko ste jih sklicali, bajtarje in gostače! In Samotorec, ta oberbajtar, je bil zraven. Sami dobro veste, da je bil zraven!"

Kačur je vstal, bled je bil in se je tresel.

„Torej kaj? Kaj ste hoteli povedati? Ali ste hoteli povedati, da bom obležal ob cesti s preklano glavo?"

Župan se je smehljal zmirom enako, tiho in zadovoljno, s tresočim podbradkom in skritimi očmi.

„Kaj? Nič nisem hotel povedati! In kdaj bo šele žegnanje!"

Kačur je šel in bilo mu je kakor v grdih, groznih sanjah. Tajnik je pritisnil za njim z dolgimi koraki, pokegnil ga je za suknjo in mu je ~~ž~~ zašepetal na uho.

„Na miru ga pustite! Ni doktor človek! Nekaj je v njem — strah je človeka!"

„Kaj ste Vi razumeli, kaj je mislil povedati?"

„Jaz? Ne! — Toda pojdiva rajša, doli v vasi! Tam je nekdo ob oknu! — Razumel? Ne! Kmpak jaz sem prišel v Blatni dol natanko tisti dan, ko je obležal kovač s prekla[illegible] glavo ... Kdo je storil? Bog vedi! Kovač je mrtev, čemu bi še drugi trpeli zaradi njega? — Pustite župana na miru, nikar se mu ne zamerite! Bolje je, da se zamerite vsem cerkvenim in posvetnim gospodom in še cesarju pourhu! Človeka

se lahko zadavi vrat, tako ali drugače! Ni treba, da bi kakor tisti kovač... ta je samó življenje izgubil... in kaj je življenje? Perišče zraka — drugega nič!... Torej — kaj sem rekel? Nič nisem rekel! Popolnoma nič! Zbogom!"

„Stojte!" ga je prijel Kačur za roko. „Vi veste, kako je bilo s tistim... s tistim kovačem! Na dan z besedo! Ne izpustim Vas!"

„Kaj?" se je začudil ~~[illegible]~~ tajnik in je uzdignil obrvi visoko. „O čem da bi kaj vedel? O kakšnem kovaču?"

Kačur je pomislil.

„No, če je taka — zakaj pa ~~[illegible]~~ ste v Blatnem dolu? Zakaj pa ne greste drugam? Saj ste svobodni!"

Videl je ~~[illegible]~~ v mraku, da je tajnik čudno nakremžil obraz.

„Das sind Dinge, über welche ~~[illegible]~~ um des eigenen Ansehens willen nicht gesprochen werden kann! — Po domače povedano: iščejo me! Lahko noč, gospod!"

Dolgi tajnik je izginil v noč.

Kačur se je urnil domov. Žena mu je prinesla večerjo na mizo; ujene

oči so bile rdeče in tudi na njenih licih so bile rdeče lise. Naglo je povečerjal, nato je stopil k otroku, ki je ležal v zibki in gledal nanj z velikimi, jasnimi očmi.

Vzel ga je v naročje; lažje in mehko mu je bilo pri srcu. Ozrl se je na ženo, kakor da bi iskal pri njej nekega, nekega nasmeha tudi na njenem obrazu.

Vsprašujoča je mižo; njena glava je bila globoko upognjena in solze so ji tekle po licih. Počasi je položil otroka v zibko.

„Za Boga, žena, kaj ti je? Povej mi vsaj naravnost, kaj sem ti storil!"

„Ná, kam je že spet pisanje!"

Stopil je k polici in je odprl pismo; pogrelo ga je, toda kazal je miren obraz.

„Pa kaj to, če sem odklonjen? Eno službo more dobiti samo eden, prosi jih pa deset! Drugikrat bo drugače!"

„Desetkrat si že prosil, najmanj!"

„Saj lahko čakamo! Kaj pa nam

je hudega? Tudi v Blatnem dolu se dá živeti ... za silo ..."

Krí mu je zaplala v licih; sram ga je bilo, da se je ponižal pred ženo in da ni govoril, kakor je čutil. In čutil je globoko v srcu, z vso grenko silo: „Ne dá se živeti! Prej bi se dalo živeti v ječi in pregnanstvu! Stran odtod, pa če brez kruha in brez službe. Bog bo dal! Stran iz temè, tjà, kjer je solnce!" —

„Bi se dalo živeti, bi!" je vzkliknila žena. „Bi se dalo živeti, ko bi ti bil tak, kakor so drugi! Kaj si upam še na cesto, ko me gledajo postrani, kakor ženo tatú in razbojnika? So rekli prav, da bom še skezála! Kaj pa delaš zdražbo med ljudmí? Zakaj pa se bratiš s hlapci in gostači in jih kličeš skupaj, da se tam pomenkujete, kakor tatinska družba, ki se dneva bojí? — Sram ga bodi! — je rekla Kolarka in Lovračev je dejal, da se ob nedeljah nikar ne prikaži v krčmi! — Kakor gospa bi lahko hodila v cerkev, tako pa hodim kakor gobavka!"

Govorila je zmirom hitreje in glasneje, otrok je strmel nanjo iz zibke in je zakričal.

Kačur je stopil k ženi in jo je prijel trdno za roko.

„Toučka! Poslušaj! Ne govori tako! – Sami so ti povedali, kako me sovražijo, kako se me ogibljejo, kako pljujejo name naskrivoma in očitno – in zdaj mi še ti očitaš, ki te imam rad in ki me poznaš! Veš, zakaj so jezni name? Ker jim hočem dobro, ker bi rad, da bi boljše živeli, kakor so živeli doslej in da bi bili bolj ljudem podobni! Zdaj so še jezni name, zasramujejo me, kakor tatú in mi žugajo, kakor požigalcu; ampak kmalu bo drugače, kmalu pride čas, ko mi bodo hvaležni in me bodo imeli radi! – Dokler se to ne zgodí, Toučka, imej me rada vsaj ti! Vsaj ti ne misli slabega o meni! Če me sovraži in obrekuje človek, ki ga komaj poznam, mi ni posebno hudó pri srcu; izognem se mu, ker nisem priklenjen nanj. Midva pa sva priklenjena

drug na drugega, za zmirom, in obupati bi moral od bolečine in groze, če bi me še ti sovražila, če bi bil tvoj obraz zmirom tako objokan, če bi ne bilo več prijazne besede iz tvojih ust! Če sva priklenjena drug na drugega, se me okleni!"

Lica so mu gorela; njen pogled je ostal hladan in miren.

To so le besede! Seveda te imam rada", saj si moj mož! Ampak — počemu se brigaš za druge ljudi? Kaj imaš opraviti s tistimi hlapci? Kaj so te klicali? — Že vem! So mi že povedali! Ker zdražbo delaš med ljudmi, zato ne prideš v boljši kraj! In tudi v Blatni dol so te zato poslali! Pa mi tega nisi povedal prej, pred poroko! Molčal si o teh stvareh! —"

Kačurju je kipelo v srcu, da bi skočil k nji in jo udaril s pestjo v obraz. Tresel se je, oči so mu bile motne in zloba se je prikazala v njih.

Molči!" je zakričal.

"Ozrla se je nanj.

„Molči!" je ponovil tišje,

izza stisnjenih zob.

„Že spet plešeta!" se je zasmejal nekdo pod oknom.

Kačur je stopil v drugo izbo, zaloputnil je duri in se ni prikazal do jutra. Dolgo v noč je poslušal ihtenje žene in škripanje zibke v tečajih. Truden je položil roke na mizo, naslonil glavo na roke in ~~za~~ zadremal. Še pol bdeč, že pol v sanjah je mislil na kovača, ki bil obležal ~~ob~~ cesti s preklano glavo... Ni ležal; stal je sredi ceste, visok, v svetli gloriji; bled in resen je bil njegov obraz, od čela pa mu je kapala kri, v tenkem curku, čez oko. Kačur je šel proti njemu in zmirom bolj resen, teman in osoren je bil obraz kovačev. In takrat je ugledal Kačur, da kovač ni bil sam; kakor sence so stali za njim, drug poleg drugega, v dolgi, dolgi vrsti; vsi so bili bledi in vsem je tekla kri po čelu, čez oko. „Kam?" je prašal kovač. „K tebi!" je odgovoril Kačur. „K tebi in k tvojim!" — „Ne k meni!

Tam je tvoja vrsta!" – Kačur se je ozrl in ugledal ob cesti čudno, zelo smešno procesijo. Spredaj sta šla njegov tast, pijan in razcapan, in Ferjan s cilindrom na glavi, držala sta se pod pazduhu in sta se opotekala. In za njima, v dolgi (, zibajoči se vrsti, druga za drugo predpustno našemljene sence, dolgi,) upali, surovi obrazi. Kačur je zakričal od groze – sam je šel med njimi, pogledal je sam sebi v zakrvavele, tope oči...

„Nerodno sem spal; odtod puste sanje!"

Legel je na posteljo, toda glava ga je bolela in zaspati ni mogel dolgo... In ko je zaspal, je ugledal nenadoma deželnega šolskega nadzornika, ki ga ni videl prej nikoli. Velik in postaven gospod je bil, bradó pa je imel tako dolgo, da mu je segala do pasú. V čudni obleki je prišel Kačur prédenj. Zdelo se mu je namreč potrebno, da je sezul v veži čevlje, zavihal hlače preko kolen ter drsal trudoma in počasih po golih kolenih po stopnjicah in križem po dolgih mostovžih. Tako

je stal pred nadzornikom v novi črni suknji, s cilindrom v roki, bos, s privihanimi hlačami in ranjenimi koleni. Nadzornik se je ozrl nanj in je pomignil narahlo z belo roko; Kačur je pokleknil in je čakal. Vdrugič je iztegnil nadzornik roko in mu je ponudil dekret, ki je bil zelo bel in zelo velik. Približal se je na kolenih, ~~in je prijel~~ poljubil je nadzorniku roko in je vzel dekret. Tam pa je bilo zapisano, da je imenovan Martin Kačur za učitelja zapoljskega, pod edinim pogojem, da vsaki dan po kosilu in po večerji trebi zobé nadučitelju, župniku, županu in vsem ostalim udom krajnega šolskega sveta...

Jezen se je vzbudil Kačur in je pogledal skozi okno; jutro se je svetilo za hribi.—

Žena mu je prinesla kavo. ~~izka~~

„Kar sam pojdi v cerkev! Ni treba, da bi hodil z mano!"

Kačur se je ozrl nanjo in je molčal.

„Zatajila bi me za židano ruto!"

se je zasmejal. „In še včeraj sem mislil, da bi mi bila tolažnica in ... angelj varuh!"

Zasmejal se je še glasneje, šel je skozi drugo izbo, pobožal je otroka po licih in se je napotil v cerkev.

Ko je srečaval na cesti ljudi in ko je stal med durmi zakristije ter se oziral po cerkvi, je čutil na svojem obrazu temne, zaničljive poglede: „Takle bi zdražbo sejal med ljudi!! Takle golobradec! Takle bi nas učil in mojstroval! Lakot, ki je naš kruh!"

Kačur ni povesil oči ~~glave~~ toda v lica ga je skelelo in čutil je, kako so se mu tresle noge, bolj od srda nego od bojazni.

Po maši mu je pomignil župnik z glavo ter je stopal hitro pred njim v farovž.

„On mi pač ne bo ničesar očital ... on, ki je učil nekoč prepevati!" je mislil Kačur spotoma. Ko je videl pred sabo tega težkega, neokretnega, kmečkega človeka

v ogoljeni sukuji, in se je spomnil, kako ga je videl nekoč, ko je prekidaval gnoj, golorok, v visoko zavihanih hlačah in noge zavite v žakljevino, se mu je zdelo bolj smešno nego poniževalno, da stopa za njim kakor ministrant in da bo slišal morda iz njegovih ust modre, visokostne in karajoče besede.

„No, saj mi je pridigal celó župan... ta kanalja!" se je nasmehnil.

Župnik je slekel sukujo in se je okrenil h Kačurju.

„Veste kaj, učitelj, tegà pa nočem!"

Kačur ga je pogledal z vprašujočimi, začudenimi očmi.

„Nočem tegà!" je govoril župnik glasneje. „Dokler bom jaz živ – ne! Potem počníte, kar Vas je volja! Saj ste oženjeni, saj imate otroka, ali ne? Kaj še nimate zadosti?"

Stojé je srebal kavo, ki jo je bila postavila na mizo debela dekla in je gledal iznad roké z osornim, srditim pogledom na Kačurja.

„Da se pomeniva dodobrega! – Kakšen vrag pa Vas je silil, da ste se začeli

ríti med ljudí, ki ne sodite médnje? Pustite jih na miru! Ti ljudje so moji, zastopite dobro, Blatni dol je moj!..."

„Ne maram Vam ga jemati —"

„Tiho! Potrpite!"

Župnik se je bil razgrel, oči so se mu svetile izpod sivih obrvi, žile so se mu bile nabrekle na čelu. Pil je kavo in se je obrnil v stran.

Ko se je okrenil h Kačurju, je bil njegov obraz mirnejši in govoril je tišje.

„Sédite! Lažje se bova pomenila! — Rekel sem, da je Blatni dol moj; pa to je samo pol resnice: tudi jaz sem njegov! — Pokmetil sem se, poživinil napol, zato da bi živel tako, kakor je mogoče živeti v tem zraku, med temi ljudmi. Zgodilo se je polagoma; napol sem stopil médnje prisiljen, napol radovoljen, ~~toda~~ ampak stopil sem tako korenito, da bi ne mogel več nazaj. Nikoli več! In da bi se bil takrat upiral — kaj bi koristilo? Ne stal bi na polju, temveč trohnel bi

v zemlji že zdavnaj in ne bilo bi po meni lepega spomina, kakor bo, kadar umrjem nekoč! — Taka je zdaj stvar! Oni v meni, jaz v njih! ~~Oni svojo~~ Jaz njim mašo, oni meni ~~jaz njih~~ bero! Ozmerjam jih, kakor me je volja, samo da jim pustim šege in zabitost! Enak sem jim po življenju in nehanju, kakor oni vsi se ne brigam za svet in ga ne maram, pri starem ostanem in kar je tuje, sovražim: zato me imajo radi in bodo jokali po meni! — Pa ste prišli Vi, človek mlad in tuj in že zaradi tega nikomur prijeten; in zdaj ste se začeli celó mešati med ljudí, učiti jih, Bog vedi kaj, naročávati časopise, ki je v njih pisano, Bog vedi kaj... in šuntati bajtarje proti gruntarjem in gostače proti kmetom — nič, molčite! — ampak jaz tega ne maram, ne maram!..."

Razburil se je, da so se mu tresle roké.

„Pomislite dobro, kaj počenjate! Živel sem v miru, dolgih dvajset let! Vi ste začeli brozgati po tej

mirni vodi — kam bodo zanesli valovi
Vas, kam mene? V. ste mladi — ej,
v svet! Ampak kaj bo z mano, starcem?
Da se mi spremení pred očesom Bladni
dol, kar čez noč — kaj bi v tej tuji
deželi? Ne imel bi doma več! —
Premislite dobro in nikar ne bodite
prepričani, da sem blag človek!
Zbogom!" —

"Ni blag človek!" je pomislil Kačur,
ko se je spomnil na zadnji pogled
župnikov.

Hodil je po izbi s povešeno glavo,
roké prekrižane na prsih.

"Tudi pred župnikom so se mi
tresle noge, čutil sem prav dobro! To
ni bil srd — strah je bil. — Kam bi
moral skopiti, da bi videl, kako
globoko sem se že pogreznil? Kakšne
sence so pač tukaj, če se mi zdi, da
je sijalo v Zapoljah nebeško solnce?
Kako pusto mora biti v mojem
srcu, da si želim Minke in njenih
črnih oči, ki ni bilo nikoli ljubezni
v njih! O malodušnost!"

Stopil je k oknu potrt in
pomišljen, s težko glavo in uročim

čelom. Kmet je šel po ulici, ozrl se je proti oknu s hladnim, sovražnim pogledom in je šel dalje brez pozdrava. Zlovoljen se je okrenil Kačur.

„Nič slabega nisem nameraval — kaj tisto? Ampak tudi nič velikega ne! Da bi bilo vsaj nekaj velikega, zares trpljenja in bolečine vrednega! Lahko bi stopil človek tjà in ponudil svobodno čelo: udari! — Tako pa: kakor da bi obsodili človeka na smrt, zato ~~je~~ ker je kihnil! Kaj je torej treba kihati, če ni sile?"

Postal je sredi izbe in se je nasmehnil prezirno in zaničljivo, kakor da je bil nenadoma ugledal tatú, ki ga pozná že od zdavnaj; domislil se je sanj, gospoda nadzornika in svojih bosih nog in zasmejal se je naglas.

„Tako je! Kadar je človek bojazljivec, zmirom lahko dokaže, kako potrebna, naravna in pametna je bojazljivost in da nazadnje niti bojazljivost ni! Samo da razkaže vse po vrsti in natanko, našteva na prstih ter govorí

s povdarkom! — Danes torej, že ob
tej uri, je treba, da vodim ustanovni
zbor izobraževalnega društva. Ali je
to važna stvar, ali ne? Važna ni;
noben človek na širokem svetu se
ne briga zanjo, noben časopis ne bo
pisal o nji, noben pevec je ne bo
opeval! Ali je koristna? in komu?
~~— Preporno je, ne dá se trditi!~~
~~To je dvomljivo, ne dá se povedati!~~
Jaz, na priliko, mislim, da je koristna;
župan pravi, da ni in tudi župnik
je takih misli. Kmetje ne pravijo ne
tako, ne tako; pokazala bi šele pri-
hodnost. Ali je škodljiva? Je! Meni!
Ji! Zanerim se ženi, zanerim župniku,
zanerim županu, zanerim vsem, ki
niso mojih misli; z boljšo službo
bi spet ne bilo nič in morda bi še
nekoč obležal ob cesti s preklano
glavo! Kraj je rokovnjaški in župan
ni blag človek in tudi župnik pravi,
da ni! Ostane še vprašanje: ali je
moja dolžnost, da grem tja in
ustanavljam? Ne! Ali me je kdo
klical? Nobeden ne! — Ali je torej
treba hoditi? Ni treba!"

Sédel je za mizo in je skril

obraz v dlani.

„O Bog! In v tem gnilem mesu je bila duša nekoč!"

Oči so ga skelele in so bile rdeče; solz ni niso rodile. Obraz mu je ~~bi~~ upadel, dolg je bil in suh, kakor jetičnega človeka.

„Pa bodi tako! Nimam pravice!... Moj sin bo drugačen..."

Vonj mu je šinila, kakor mimo oči, misel na sina, ki „bo drugačen", je vztrepetal in obšel ga je silen sram.

Vstal je hitro, ~~vzel je klobuk~~ oblekel je suknjo in je stopil iz izbe.

„Kam?" ga je prašala žena z pardelim obrazom in bleščečimi, uparnimi očmi. Stal je pred njo, ni si upal dalje, smehljal se je kakor otrok in ustnice so se mu tresle.

„Kaj ti tudi misliš... da ni potreba...?"

„Le domá ostani!" je odgovorila z grobim, neprijaznim glasom. „Če pa že misliš — ná, kam so duri! Pojdi! Ampak pojdem tudi jaz z otrokom — kamorkoli!"

Kačur se je vrnil v izbo.

„Zdaj je ura!" je pomislil. „Zdaj se je odločilo! Natanko zdajle bi moral odpreti duri, stopiti méduje! Morda je Samotorec tudi tam, tisti, ki pravi župan, da je bil takrat na pomenku, ~~[illegible]~~ ko sem jih vabil... In tudi tisti kmet, tisti slabo oblečeni, ki je bil tako vesel, da se bo brati učil... na svoja stara leta... In tisti hlapec, ki ne mara nemškutarjev, in ki bi rad kujig od mene..."

Slekel si je počasi sukujo in je legel na posteljo.

„Zdaj je že ura odbila... zdaj čakajo... Gledajo: kaj da ga ni?... Ko je rekel, da pride..."

Vzdignil se je napol v postelji.

„Kaj ne bi lahko drugikrat kdaj... pozneje?... Saj se lahko izgovorim, da nisem imel časa... da sem bil bolan! Dà... bolan! Do smrti!"

Slišal je glasove pod oknom; kmetje so šli mimo. In nikoli še ni slišal tako natanko.

„Bal se je!"

„Drugikrat naj nas ne imá za

norca! Bi lahko izkupil!"

Kačur je skočil iz postelje in se je opotekel po izbi. Oblekel je suknjo in vzel klobuk.

"Kam?" ga je pogledala žena.

"Pit!"

"Pit pa lahko greš!" (Dvode)

Hitel je po ulici, ozrl se ni nikomur v obraz in je stopil k županu.

"Vina!" je zaklical.

"Kaj? Tako dobre volje?" se je začudil župan.

"Dobre! — Kje pa je tisti zajek? Kje pa je bajnik, tisti, ki vé, kdo je kovaču preklal glavo? — Vé, pij!" —

Kolebaje in pojoč se je vračal ponoči domov, odprl je duri naslednji in se je zrušil v izbo.

Tretji del.

I.

Pod položnimi, valovitimi holmi, z grmičevjem in nizkim drevjem po-raščenimi in prepreženimi z dolgimi, golimi jasami, so se razprostirali Lazi, velika vas, raztresena po dolini, po brdih in klancih. V zeleni dolini, ob vodi, so se stiskale na kup visoke, bele hiše; kolikor dalj so segale ulice in kolikor višje so se vile, toliko bolj so se ogibale koče druga druge in toliko bolj so bile nizke in siromašne.

~~Velik~~ Okoren voz se je zibal počasi po véliki cesti; eno samo leno kljuse je bilo vpreženo in voznik, čemeren starec, ga je neusmiljeno obdelaval z bičem. Jutro je bilo. Rumene jase na holmih so se svetile v solncu, zadnji ostanki meglé so se topili pod nebom, svež vonj se je vzdigal iz pokošenih

senožeti. V daljavi je zažvenketala kosa, bele rute so se svetile v polju, vzdignil se je srp in je vplamtel v solncu. Čuden mir, svečan in blag, pod vsem velikim nebom.

Na vozu je sedela Kačurjeva družina med mnogoštevilnimi zavoji in škatljami. Ob očetu sta slonela Tone in Francka, on ~~osem~~ deset leten, ona ~~šest~~ sedem letna; obadva sta spala. V materinem naročju je ležal trileten otrok in se je oklepal v spanju z obema tenkima rokama; slaboten je bil kakor dojenec, njegov drobni obraz je bil sivkaste, nezdrave barve.

„Zavij ga, zavij!" je izpregovoril Kačur s tihim glasom, „jutro je hladno!" in je stisnil narahlo bližje k sebi sina in hčer.

Ozrla se je nanj, kakor da bi bila slišala v sanjah njegov glas; njene oči so gledale v daljavo, v daljavi so bile njene misli.

Oblečena sta bila obadva napol gosposko, napol kmečko; poznalo se je oblekam, da so bile prane, popravljene in krpane, dokler se

je dalo; blago je bilo zabledelo in ni imelo več nikakoršne boje, kroj je bil starinski. Žena je imela uhane od stekla, ki so se zelo svetili v solncu, na roki pozlačeno zapestnico in pod vratom veliko brošo iz slonove kostí: goloba in golobico, ki sta stikala kljune. Postarala se ni v obraz, tako polu je bil in gladek, kakor nekoč; toda nekaj nizkega, surovega je bilo na njem, nekaj hladnega, prezirnega v njenih očeh; zapisano je bilo tam, da je spoznala dodobrega življenja gnus in da je naposled stopila radovoljno vanj, v svoje od nekdaj usojeno domovanje. Zelo krepka in polna je bila v život in zelo prsata; na glavi je imela pisan šál, ~~[illegible]~~ otročje-koketno si je bila počesala žgane kodre v čelo ter si pripela na prsi velik šopek nageljnov.

Kačur je sedel v ozadju vozá, visoko vzravnan, dolg in suh. Sukuja mu je bila preohlapna, svetla je bila in ogoljena, prosojna na komolcih in na hrbtu; iz nizkega ovratnika se

je spenjal dolg, koščen vrat; prav tako dolge in koščene so bile njegove roké in iz lic so mu silile kostí kakor jetičnemu človeku; lica so bila poraščena z dolgo, kocinasto brado, oči so gledale motno in so bile v kotih zakrvavele. Globoko na tilnik si je bil pomaknil trdi, okrogli klobuk s širokimi krajci in se je ozíral po pokrajini.

„Žena! Poglej ta kraj, to solnce! Tukaj bomo zdaj živeli!"

Žena ní odgovorila – daleč so bila njene misli.

„Tukaj bom živel zdaj!" je mislil Kačur in nekaj lepega, metrkega, iz davne preteklosti vzraslega je napolnilo njegovo srce. Gledal je v nebo, v to svetlo morje, na prostrano polje, na bele rute, ki so se lesketale v jutru, na vas v daljavi, ki je vabila bela in bleščeča.

„Živeti! – Prej nisem vedel, kaj se pravi živeti! Zdaj bom šele užival – vsak žarek te svetlobe posebej! – Prej sem trosil, ko sam nič imel nisem, namesto da bi bil hranil! Tak zapravljivec sem prišel nekoč v Zapolje,

v prav tako lepo solnce — in ga še videl nisem!"...

„Mlad sem bil!" je zavzdihnil in zakljuvalo mu je v srcu za hip komaj zavedno hrepenenje po mladosti.

Voz je zaropotal na nasuti cesti, Tone se je vzdramil in je pogledal začuden z velikimi, zaspanimi očmi. Kačur ga je pobožal po vročih licih in ga je stisnil k sebi.

„Le še zaspi, fant! Kmalu bomo domá!"

Tone, truden od dolge vožnje in omamljen od jutranjega zraka, je takoj zatisnil oči in je zaspal.

„Tukaj je zdaj moja mladost... trojna mladost!" je pomislil.

Ozrl se je na ženo, željan prijaznega pogleda.

„Kaj nisi nič vesela, da smo se rešili tiste ječe? Poglej to pokrajino: to ni Blatni dol!"

V njegovih očeh je bilo ~~veselje~~ otroško veselje jetnika, ki je ugledal po dolgih letih solnce, svobodno nebo in prostrano solnce; v njenih je bilo hladno, mirno očitanje:

„Lahko bi se bilo zgodilo prej!“ –

Stresel ga je mraz, ko se je domislil ječe, ki so se bila šele pravkar, tako pozno, zaprla njena težka vrata za njim, osvobojenim. Še se je držal njegove obleke tisti bolni, strupeni vzduh, še so ostale sence na njegovem obrazu in v njegovem srcu; njegove oči še niso bile navajene soluca in njegove noge bodo stopale neokretno po svobodni zemlji...

Groza je spreletela Kačurja: v solucu je videl temo še temnejšo. Tam zadaj, daleč za gorami, je ležala ječa v črnem kotlu. Nikoli ni posijalo soluce vanjo, nikoli se ni vzdignile, zgenile vlažne, strupene sence... Prišel je bil v ječo in se je upiral z obupno močjó. Bil je s slabotnimi pestmi ob železna vrata, v blaznem upanju je hotel razmekniti silno zidovje. Truden, trepetajoč je omagal, povesil je glavo na prsa, hrbet se mu je upognil, brezkrvne roke so omahnile ob životu... Deset let groze, ostudnega uboštva, poniževalnega, nizkotnega trpljenja...

Otopèl je bil že kakor jetnik in sam se je komaj zavedal, kako se je polagoma privadil ječi, kako mu je bilo uboštvo in trpljenje kakor zrak in vsakdanji kruh in kako je tiho umiralo upanje v srcu. Zdelo se mu je pravično in razumljivo, da so mu odbijali prošnjo za prošnjo in pisal jih je samo še iz navade, tako kakor je ~~popr~~ pregledaval šolske zvezke in popravljal naloge. Sprijaznil se je s sencami, z vlažnimi, dušečimi meglami, ki so vstajale iz mokre zemlje; razgovarjal se je z ljudmi, ki so ga gledali nekoč zaničljivo in sovražno in nič več se mu ni zdelo, da so njih obrazi živalski in njih oči brez duše; pobratil se je z župnikom in se je pomenkoval z njim o letini, o ženitbah, o nagli smrti oberbajtarja Samotorca, ki je kradel žito iz kozolcev in živino izpred pluga, o turški in o laški vojski in o vojskah, ki se bodo skoro gotovo vnele že na spómlad; govoril je po nemško z županom, po laško

in popival je z vsemi
s tajnikom / ~~ter~~ se je vračal pozno
v noč pijan in povaljan domov. Doma
se je prepiral in pretepal z ženo —
toda nihče ni več postal na ulici
ter se oziral z zaničljivim pogledom
proti oknu; zakaj prav je bilo in
v redu, da se je prepiral in pretepal
z ženó... vsaj po gosposko ni živel!...

Zobjé so mu zašklepetali; ko
se je ozrl nazaj v temò in je ugledal
tisto veliko, mračno izbo; in ženo
pred seboj, z razgaljenim vratom
in golimi rokami, z zariplim obrazom,
bleščečimi, hudobnimi očmi... in
sebe, sklonjenega, trepetajočega
od zlobe in srda, s stisnjenimi,
vzdignjenimi pestmi... „Ná! Na!"...
In njen kričeči, hripavi glas: „Udari!
Še enkrat udari! O ti prokleti...!" —

Siloma se je otresel spominov
in trepetal je, kakor da bi se bilo
zgodilo šele sinoči, šele to uro...

Prišla je rešitev, in ko je prišla,
je bil ves osupel in prestrašen. ~~Rad~~
Radost ni mogla več v to srce,
ponižano, z blatom do vrha
napolnjeno. Obšel ga je velik

nemir. Zakopal se je bil v sence tako globoko, da se je opotekal in da ni čutil tal pod nogami, ko je prišel tako dolgo pričakovani, tako zaželjeni, že skoro ne več nadejani čas, da bi se vzdignil... „Kam me bodo zanesli valovi? Kaj bo z mano, starcem?" je rekel župnik, ki je bil Blatnega dola gospodar in suženj... Bal se je Kačur stopiti iz ječe, ki se je navadil nanjo — kaj bodo te oči, spremenjene v temi, še prenesle svetlobo?... Minil je prvi, veliki nemir, prvi strah, in dramilo se je upanje. Oči so izpregledávale, razločevale so zmirom bolj luč in temo in zmirom bolj se mu je mudilo iz noči v solnce, v novo jutro. In kolikor bližje je bil čas slovesa, toliko bolj hladni so bili obrazi; nobeden mu ni ponujal roké v prijazno slovo in tudi on je ni ponujal nikomur...

Svetlo je sijalo solnce na pobeljene, visoke hiše, ko se je zibal voz skozi Laze. Pred sodnijo je stalo dvoje mladih uradnikov;

gledala sta začudena za visoko naloženim vozom, zasmejala sta se ter skopila v vežo; nato se je odprlo okno in trudeč obraz se je ozrl na cesto.

Kačur se je vzravnal, pogladil si je lasé in brado ter si uravnal kravato. Žena si je popravila šál ter si počesala kodre še nižje na čelo.

„Tam ustavite, pred Šimónovo hišo!" je zaklical Kačur vozniku.

„Blizu šole, menda!"

„Že vem!" je odgovoril voznik godrnjavo in je pognal.

„Kako široka je ta cesta in kako bela!" je gledal Kačur. „Tam je bilo še v šoli, še v cerkvi veliko več prahú in blata!"

„Saj bomo kmalu videli, kako!" ga je prekinila žena čemerno. „No, otroka, zdaj pa že lahko izpregledata!"

„Hej, Tone!" ga je skesel Kačur narahlo.

Obadva sta hkrati odprla oči, Tone in Francka.

Tone se je ozrl začuden po belih, svetlih hišah, ki so stale

ob cesti, po vrtih, v katerih so se svetile na visokih palicah velike ~~zlate~~ srebrne kroglje, po zelenem in zlatorumenem polju, ki se je lesketalo izza hiš, izza vrtov; in hiše, vrti, polja — vse se je svetilo iz njegovih začudenih oči...

V dveh prijaznih, solučnih izbah je stalo pohištvo v neredu in še vse zaprašeno.

„Najprej mora ta prah stran!" je zaklical Kačur. „Ta je še iz Blatnega dola!"

Nato sta urejevala stanovanje do večera, dokler nista bila obadva trudna in potna. Za hišo je bil majhen vrt z visoko, košato jablano na sredi in s klopjó pod jablano; par rumenih jabolk je viselo med rumenečim listjem. Otroci so se podili po vrtu in zdel se jim je prostran in neskončno lep.

O mraku sta stopila na vrt tudi Kačur in žena in sta sedla na klop pod jablan.

Prijel jo je za roko in mehko, sladko mu je bilo pri srcu; gledal je v davne čase, zdelo se mu je,

da trkajo spet na duri in že jih je pozdravljal, napol še nepopen, s solznimi očmi.

„Tončka!" se je sklonil k nji. „To bo zdaj novo življenje, vse drugačno!... Rada se bova imela, kakor nekoč...!"

Objel jo je in jo je pritisnil k sebi. „Pojdi, norec!" se je zasmejala in je ostala v njegovem objemu. Sedela sta pod jablano, v globokem mraku, kakor tisti prvi večer v temni krčmi, ko sta trepetala in so jima gorela lica....

V dolgi, staromodni, obnošeni suknji, v iskodrako staromodnem širokokrajnem klobuku in z dolgo črno pentljo pod vratom se je napravil Kačur v šolo, da bi popravil tovariše. Šola je bila tako bela in svetla in tako je žgalo dopoldansko solnce v velika okna, da se je Kačurju zableščalo v oči. Tor mladih, veselih ljudi je sedlo na belem pesku pred vrati v živahnem razgovoru.

Kačur se je odkril zelo globoko

in se je zelo globoko poklonil.

„Tudi šele prišli? Včeraj sem videl Vašo procesijo!" ga je pozdravil mlad fant ~~z zelo~~ s prešernim obrazom in tenkimi, navzgor privihanimi brki.

„Pozdravljeni!" mu je segel v roko starejši, resen in zastaven človek. „Jaz sem učitelj Jerin!" Pogledal je Kačurju pazljivo v obraz in se je narahlo nasmehnil. „Vi pa niste imeli Bog vedi kakšne protekcije! Počasi ste delali karijero!"

„Postaral sem se, res!" se je smehljal Kačur v zadregi. „Slabo karijero sem delal — ampak večjidel sem bil sam kriv!"

„Zelo ste ponižni!" je odgovoril Jerin nekoliko zlovoljno in se je okrenil; mladi učitelj s prešernim obrazom se je zasmejal naglas.

„Glejte, sam je kriv!"

Tretji človek, ki je stal v družbi, je molčal ter se oziral na Kačurja z rdečimi, zaspanimi očmi; njegov obriti obraz je bil naguban in starikav. Tudi Kačur se je ozrl časih nanj in zdelo se mu je, da ga je

bil je videl nekoč.

"Kaj niste Vi tisti davčni praktikant iz Zapolja?"

"Sem!" je odgovoril zaspano. "Še zmiron davčni praktikant!"

"Za Matildo hodi, kakor kužek na vrvici!" se je smejal mladi učitelj. "Že pol slovenske domovine in nekaj nemških pokrajin je preromal z njo!"

"Kaj je Matilda tukaj?" se je začudil Kačur in se skoro prestrašil.

Na stopnicah so se oglasili urni koraki, zapel je ~~prijazen~~ ženski glas in Matilda je stopila iz veže. Ogledala je Kačurja čisto od blizu v obraz, sklenila je roke in je vzkliknila.

"Jezus Kristus, to je naš evangelist!"

"Šst! Šst!" je odmajal Kačur ~~s podregi~~ z roko in se je smehljal v veliki zadregi. "Kaj bi o tistih rečeh! Kar je bilo, je bilo!... Zdaj sem se postaral... imam ženo... otroke..."

Skrivela je nanj, na njegov dolgi, suhi, nagubani obraz, na redko

brado, ki je segala v lica, na motne, trudne oči, na vse do upognjeno, bekljno telo.

„Ni mogoče!"

Kačur je zmajal z rameni.

„Kaj bi bil človek zmerom neumen?... Zadnji mi je škodovalo! Skoro prepozno sem se spametoval..."

„In jaz sem bila nekdo zaljubljena v Vas!... Lahko Vam do poven — kako ste se postarali!"

Kačurja je bil razgovor siten in obrnil se je k Jerinu.

„Rad bi se pokazal gospodu nadučitelju... Kje pa je gospod nadučitelj?"

„Gori!" je odgovoril Jerin kladno.

„Saj ko prišel, kaj bi hodili k njemu?"

„Da vendar bi se morda spodobilo, da bi gospodu nadučitelju —"

„Kakor hočete!"

S težkimi koraki je prišel skozi nizko, upognjen starec, z gladko obrito, rdečim obrazom in čisto belimi lasmi; čakunjo je imel polno natlačeno, tako da je štrlela od njega; v desnici je držal gorjačasto, pokrivljeno palico,

v levici velik visnjen robec. Smehljal se je dobrodušno, mahal je z robcem, kimal z glavo in pozdravljal na vse strani. Kačur se je globoko poklonil in je hotel izpregovoriti; naučitelj je kimal, mahal robcem, šel je mimo in dalje.

„Ali pridete zvečer k Gašperinu? V krčmo?" je prašala Matilda Kačurja. „Tam bomo malo prepevali za pozdrav!"

„Pridem!" je obljubil Kačur zamišljen. Vsi obrazi, ki jih je videl, vse besede, ki jih je slišal — vse se je čudno sklatalo s tem preblesečim solncem, z odprtim, prostranim poljem, z belimi hišami; motilo ga je in mu polnilo srce z nemirom.

„Kje pa bi poiskal župana?" je prašal.

„Kaj bi z županom?" se je začudil Jerin.

Kačurja je bilo sram, ni vedel zakaj, in odgovoril je jecljaje.

„Spodobilo bi se morda..."

„No, če mislite... Tamle je!" je

pokazal Jerin z roko. „Tista visoka, bela hiša ob véliki cesti... s tistim lepim vrtom... Zbogom!"

Kačur se je odkril, poklonil se je z uslužnim smehljajem in se je napotil z urnimi, drobnimi koraki in nekoliko iztisnjenimi koleni — kakor hodijo ponavadi malodušni in bojazljivi ljudjé.

„Štrebar!" je izpregovoril za njim prešerni učitelj tako glasno, da ga je Kačur slišal.

Ni se okrenil in je hitel dalje; obnošena ~~dolga~~, ohlapna sukuja je frfotala okoli njega in veter se je igral z dolgimi škrici.

„Bog mu odpusti!" je pomislil. „Kaj ve on, mladič! Nima žene, ne otrok. Da bi nikoli ne izkusil, kaj se pravi pokonci stati, če ima človek križ na rami in se mu kolena tresejo... V gnezdo sem prišel, v toplo; zdaj se bom kar lepo v kot stisnil!"

Smehljal se je prédse in je mežíkal v soluce, ki mu je sijalo žarko naravnost v lica.

„Težkó je takóle... iz noči

naravnost v prevelik dan!..."

Stopil je v svetlo, prostorno vežo; visoka steklena vrata so bila pred njim in za vratmi ni bilo nikogar; odpreti si ni upal in ni vedel, kam bi potrkal. Iz nizkih stranskih duri, morda iz kleti, je stopila dekla s košem in steklenicami v rokàh.

„Ali je doma gospod župan?" je prašal plaho Kačur.

„Doma so!" je odgovorila dekla osorno in je odpahnila duri v stekleno pregrajo.

„Kaj pa bi radi?" se je okrenila med durmi.

„Učitelj sem —"

„Bom že povedala hišni!"

Zapahnila je duri in je šla; Kačur je čakal.

„Kako gosposko je vse tukaj!" se je ozrl po veži.

Začul je korake in se je vzravnal. Od one strani pregraje je stopil v vežo slok, črnobradàt mož in je odprl duri.

„Stopite no bližje!" se je

nasmehnil Kačurju, ki je stal s klobukom v roki in se priklanjal.

„Pa pokrijte se!"

„Gospod župan ... moje ime je Martin Kačur, učitelj ... šele včeraj sem prišel v ta lepi kraj ... in trudil se bom, da mu ... ne bom delal sramote ..."

Župan se je zasmejal in mu je segel v roko.

„Zakaj pa bi mu delali sramoto? ... Vi ste Šaljivec, se mi zdi!"

„Ne!" se je prestrašil Kačur. „Nisem šaljivec ... Resno, gospod župan ... in vestno ... bom izpolnjeval svoje svete dolžnosti ... in ne bom se ukvarjal s stvarmi, ki ... ki ne sodijo v delokrog ... ne ze politiko ...."

Z županovega obraza in iz njegovih črnih oči je izginil nasmeh in pogledal je na Kačurja resno in trdo izpod košatih obrvi.

„Kaj pa to mene briga? Kaj mislite, da sem špijon? Učitelj je prav **tako** svoboden človek, kakor vsakdo drugi; počnite, kar se Vam zdi, da je prav! ... Klečeplazci niso

najboljši ljudjé!"

Segel mu je v roko, umaknil jo je hitro in je šel.

Potrt in ves nemiren se je vračal Kačur proti domu. K tlom ga je tiščala poldanska svetloba, oči so ga bolele, če se je ozrl na polje, vse prepleteno s svetlimi, nemirnimi žarki, kakor da seje solnce zlata in srebrna zrna vanj. Na fari je zazvonilo poldne in iz daljave, brenčé in monotono, so se oglasile podružnice.

Bolestno in plaho je bilo Kačurja pri srcu.

„Župnik je rekel, da bi bil tujec, zaničevan in smešen, če bi se napotil zdaj, ob prepozni uri, v svetlejše kraje..."

In zgodilo se je tedaj, da si je Kačur, z grozo in bolečino v srcu, zaželel Blatnega dola... Tistih vlažnih, zatohlih senc... kjer je človek spal... in je bil miren, se ni ganil... kakor v raki...

„Kaj si že spet pijan?" ga je pozdravila žena.

Otroci so gledali nanj z velikimi,

prestrašenimi očmi, kakor so gledali nanj v tistih časih, ko je prihajal domov brez klobuka, omahujoč in blaten.

Sédel je za mizo in je uprl glavo v roke.

„Tukaj je svet ves drugačen, žena!"

Prinesla mu je kosilo na mizo.

„Seveda je drugačen, hvala Bogu!"

Kačur je vzdignil obraz in se je začudil ženi; lepša je bila nego kdaj poprej, bujna, kipeča, in oči so se ji svetile.

„Kaj si nič ne želiš v Blatni dol?" se je nasmehnil Kačur trpko, skoro očitaje.

„Ti si morda celó želiš? Ni tukaj pač takih bratcev zate, da bi popival z njimi!"

„O Tončka, ti... zakaj govorim o tabo, ko je, kakor da bi govoril kamnu!"

„Glej, si že spet siten, pa se še napil nisi!... Veš kaj, Kačur, za obleko bo pa treba kar precej shrbeti! Dve nedelji ne pojdem taka v cerkev, kakor sem! Tukaj se nosijo vse

drugače, tako da me je sram!"

"Kje bomo pa jemali?"

"Saj ni treba vsak dan mesá!"

"Hitro si se udomačila, Toučka! Hitro si pozabila na Blatni dol! Tam ni bilo treba žide!"

"Kdo pa je zunaj silil skrat? Pa kdo je bil tisti, ki je rekel, da bom gospá? Lepa gospa! Lep gospod!"

Kačur je umolknil. Z vso žarko močjó je sijalo solnce v izbo in da svetloba pa je dušila, bal se je je, kakor se je bal nekoč tistih črnih senc v Blatnem dolu. Čutil se je v tej svetlobi tujca, slabotnega, plahega in tujca pred svojo ženo, ki je pila luč v polnih požirkih, tako da ji je sijala iz lic in iz oči...

Zvečer se je napotil k Gasperinu. Ko je stopil v krčmo, je bila izba že zakajena in velika družba je sedela za mizo: par mladih mladnikov, gasparni praktikant med njimi, obadva učitelja, Matilda v koketni obleki s kratkimi čipkastimi rokavi, druga učiteljica, mlado, suho in plaho dekle z velikimi očmi

in staríkava, klepetava ekspeditorica. Glasno so pozdravili Kačurja in so ga posadili med zaspanega praktikanta in plahto učiteljico.

V težkem gostilniškem vzduhu, v tobakovem dimu in dremotni luči svetilk se je čutil Kačur takoj bolj domačega. Pokusil je vino in vino je bilo dobro; nato se je ozrl po družbi.

Nasproti mu je sedel visok, lep fant s pšeničnimi, kodrastimi lasmi, zelo nežno poltjó in nelepim izrazom okoli ustnic; gledal je na Kačurja s čudnim, vodenim pogledom in je umaknil oči, ko se je Kačur ozrl nanj.

Učitelju Jerinu se je poznalo na krepkem, ukazovalnem glasu, da je že nekoliko pil; tudi Matilda se je smejala z razposajenim glasom in motnimi očmi; praktikant je spal.

„O Vas smo govorili, gospod Kačur, revolucijonar v pokoju!" se je zasmejala Matilda. „Kod pa ste se potikali, da ste se tako pohujšali?"

„Postaral sem se, postaral!" se je smehljal Kačur in je pil. „Postara se človek, pa spozna druge ~~in~~ skrbi in nadloge in se mu neče več, da bi uganjal neumnosti..."

„Ali bi Vam nekaj povedala, Kačur? Pustí ste, pelo pusti in dolgo časni!"

Okrenila se je k Jerinu.

„Ali verjamete, da so preganjali tega človeka? Zato ker se je upiral gospodam? Ker se je pečal s politiko, prirejal shode in hujskal narod?..."

Kačur je stresal z glavo in je odmigaval z obema rokama.

„Ne, ne, ne! Kaj bi bistro? Nič nisem hujskal! Nič prirejal! Nikoli se nisem pečal s politiko in se ne bom!... Ne maram, da bi me tekole vjeli... da bi se igrali z mano... na mojo škodo... Za nobeno stvar se ne brigam, prav za nobeno!"

„Fej!" je zaklical Jerin. „Ali ste ga slišali? Bojí se, da bi ga mi... o ti prokleta Sleva! Kaj smo špijoni? Kaj pa bi se dalo špijonirati ob

takem-le bojazljivcu? Saj se še usekniti ne upa, če je nadzornik blizu! – Tega da so preganjali?"

Matildi se je zasmilil.

„Drugačni časi so bili!"

„Kaj tisto, drugačni časi!" je klical Jerin razjarjen. „Če je videl, da pošteno več ne more živeti, naj bi se bil obesil! Dovolj jih je bilo, ki so se obesili! – Tako pa živi, sebi v sramoto, drugim v nečast!"

Kačur je pil hitro, smehljaj mu ni izginil z ustnic.

„Le dajte ... ne boste me! Ne bom se prepiral ... nič jeze! ... Deset let ječe ... človek ne krade več ... ponižen je ... oprezen!"

Ozrl se je preko mize in je opazil, da lepega fanta s pšeničnimi kodri ni bilo več. Matilda je gledala zlovoljno in zamišljeno; suho učiteljico ob Kačurjevi strani je zabaval šepetaje ~~postaren~~ kozobrad uradnik z zaljubljenimi zgodbami in smehljala se je in je zardevala; praktikant je bil naslonil glavo ob mizo in je smrčal; ekspeditorica je pripovedovala dolgo

poveš, ki je ni poslušal nihče.

„Kako vraga pa živiše, če nimate smisla za prav nobeno stvar na svetu?" je prašal Jerin.

„Ženo imam in otroke ... in vino!"

„O žalost!" je vzdihnil Jerin.

„Kačurja je klinilo v srcu, tresla se mu je roka, kadar je vzdignil kozarec. Vino ga je omamilo, gledal je v meglo in je videl v megli Jerinov obraz — ki se mu je zdel znan izpa davnih časov. Iztegnil je roko, pokazal je nanj s kazalcem in se je smejal polglasno, od srca.

„Tudi tá ... tudi tá se ne bo obesil!"

Jerin je bil pijan in je vzkipel.

„Kaj? Razložite!"

Preseni učitelj, ki je bil pijan že od začetka in je gledal kakor v sanjah z izbuljenimi očmi, se je nenadoma vzdramil in se je skušal vzdigniti.

„Razložite!"

Kačur je zmajeval z glavo in z rokami.

„Ne!... Ne bom se prepiral!... Za nobeno ceno!... Kar sem videl, sem

videl... Drugega ne rečem nič!"

„Klečeplazec!" je zaklical tripavo in polrazumljivo prešerni učitelj in se je zvrnil na stol.

Jerin je pomislil, nato je prijel steklenico z vodo, omočil si je čelo in je molčal.

Kačur se je nagnil mimo spečega praktikanta k Matildi, in je položil narahlo svojo roko na njeno.

„Gospodična Matilda... nekoč, ob tistih časih..."

„Saj si pijan, starec!" ga je prekinila Matilda in mu je odtegnila roko.

Kačur se je obrnil v stran in je napravil temán, užaljen obraz; pol ga je bilo upijanilo vino, pol nezavedna, skrita bridkost – ki se je bila rodila daleč od tega večera in daleč od teh obrazov. Prijel se je z rokama za glavo.

„Ne mara me več!"

In takoj je pozabil, kdo ga več ne mara; najprej je mislil na suho učiteljico, nato na Matildo, nato na svojo ženo in nenadoma so se mu ustavile misli pred Minke belim

obrazom in črnimi očmi.

Vzdignil je obraz in se je ozrl po omizju. Vstal je počasi, zibaje se, z motnimi, izbuljenimi očmi in je iztegnil roko.

„Kdo izmed vas, ki sedite tukaj... kdo izmed vas je tako ljubil?..."

Ugledal je same nejasne obraze, pijane, strmeče, in je utihnil.

Jerin je skopil k njemu in ga je potrkal po rami.

„No... saj je dobro... Vidiš se že razumeva!"

„Za zapojmo!"

„Bomo že zapeli; ne nocoj!"

Prinesel mu je suknjo in mu je posadil klobuk na glavo...

Noč je bila hladna; nebo je bilo vse posuto z zvezdami in čisto blizu so bile. Cesta se je svetila kakor podnevi.

Kačur je postal, zibal se je in je gledal proti nebu.

„Kam sem zašel? V kakšno deželo?"

Mislil je naporno in se je domislil.

„He!... Ne bodo me spejjali! Otroke imam in ženo!..."

Mislil je polglasno, nato je kričal in se je spotikal po cesti.

„Otroke imam in ženo!... Zadosti ste mi dali!... Ne maram več!... Pustite me na miru!... Sam rásel!..."

Postal je, poskušal je glas in je zapel.

„Ljubca moja, kaj si storila,
da si drugega ljubit šla..."

Umolknil je in je bil nenadoma ves žalosten.

„Težko meni! Zdaj bo že jesen, bo že zima — kakšna je moja sukinja?... Kakšno je to življenje? Čemu?..."

Prišel je do doma; od okna se je spustila senca.

„Hej, ti!" je vzkliknil Kačur in je odprl kitreje, omahovaje. Ropotoma in žvenketaje se je zaprlo okno.

Senca je postala.

„Čakaj no, ti... veš, le čakaj... jaz, jaz nisem blag človek...!"

Iskal je vžigalice in jih je našel; prižgal je ker posvetil in je ogledal prst zabo, v zibajoči se megli, lepega fanta s pšeničnimi

kodri; nežna polt je bila čisto bleda in vodene oči so strmele nanj v grozi.

„Ti?" je vzkliknil Kačur, vžigalica mu je padla iz roke in je ugasnila.

Zavahnil je z roko, zvrnil se je na tla in senca je utonila v noč.

Vrata so zaškripala.

„Kaj si ti, Kačur?"

Vzdignil se je in se je opotekal počasi proti njej.

„Kdo je bil pod oknom?"

„Kje?"

„Pod oknom!"

„Pijanec! Sanjalo se ti je! Spravi se v posteljo!"

Stopil je v vežo.

„Sanjalo?" je prašal z zasanjanim glasom in ni več vedel, kaj je prašal. Sletel se je v sanjah in se je smehljal blažen: bil je na vrtu in Minka je slonela ob plotu.

II.

Kačur je dosegel štirideseto leto, pa je bil zgrbljen in upognjen starec. Podoben je bil tistim učiteljem iz starodavne dobe, ki so služili za cerkovnike in ki hodijo po svetu kakor vešče, izgubljeni, polslepi, neprestano zlovoljni in godrnjajoči. Zdavnaj so že vsi pod zemljo — le tu tam se prikaže spomin iz preteklosti, pol strahoten duh iz temè, pol klaverna karikatura: z drobnimi opletajočimi koraki stopica v mraku preko ceste, suh, upognjen, z istisnjenimi koleni in tresočimi rokami; ogoljena sukuja se sveti na hrbtu in komolcih, rokavi so prekratki, hlače predolge, ozke in gubaste; iz sukuje mu visí rdeč robec, v desnici drži tenko palico, v levici tabakiro; iz obritega, zgrbljenega obraza gledajo zlovoljne oči, nos je dolg in rdeč, na zgornji ustnici leží tobak; gre mimo,

njuhajoč, godrnjajoč, ozre se postrani in ošvrkne človeka z jeznim pogledom, vzdigne palico, če ugleda paglavca; toda nenadoma švigne ogenj v staro, zgrbljeno telo, kadar se prikaže na ovinku imenitnik, župan, župnik, uradnik; prožno in mladeniško je telo, zvije se, priklanja do pasu, visoki klobuk se dotika tal in vesel, srečen, usluženi smehljaj trepeče v mnogoštevilnih gubah okoli ustnic in sije iz oči...

Zdaj leže v zemlji... Le časih, opolnoči, pride suhljat človek v dolgi, ogoljeni, staromodni sukuji, ustavi se pred belo, enonadstropo šolo, zmaje z glavo, ponjuha ter utone v noč...

Kačur si je bil izbral za kvartir skrito krčmo, ki je bila hkrati štacuna. Tam so se shajali drvarji, zadolženi kmetje in pijanci po poklicu. Dokler ni bil pijan, se Kačur ni brigal za goste; sedel je v najtemnejšem kotu in je pil žganje. Prijetno mu je bilo, čudno hladno, kakor da bi čutil v lica sence iz Blatnega dola.

In ljudje, ki jih je videl, so bili vsi kakor iz lenè porojeni. Grobo obdelani, brez izrazni, pijani obrazi; parkrvavele oči, hripavi, surovi glasovi... Kadar mu je seglo žganje v glavo ker mu leglo na jezik, se je vpil po družbi. Tam so bili: župan iz Blatnega dola, in kajnik, ki je govoril po nemško, in oberbajtar samotorec, vsi tisti zdavnaj znani obrazi; in zdavnaj znane so bile zgodbe, ki so jih pripovedovali, njih prepiri so bili skari, nikoli poravnani, vse je bilo, kakor nekoč... Kačun se je razgovarjal z njimi, se je prepirat z njimi, razlagal jim je mčene stvari in je govoril po nemško in v mnogoterih drugih, zelo čudnih jezikih. Poslušali so ga spoštljivo, ker so čutili, da je njihov. Kadar je bil pijan in se je vpekekal, ga je vlekel domov tisti Andrejaž, ki ni imel nosa, ker si ga je bil nekoč v neliki pijanosti sam odrezal.

Solnca ni maral, ne žarke svetlobe. Čutil se je nemirnega, oči niso videle razločno, zibalo se mu je pred njimi in pod nogami se mu je

zibalo; dramilo se mu je v srcu kakor težak, bolesten spomin.

Ob lepem jutru se je napotil v holme, v samotne laze, da bi se razgledal po okolici. Tiho je bilo tam, toda soluce je sijalo, svetila se je vsaka bilka in na grmovju, na samotnem drevju se je listje narahlo stresalo, trepetaje je uživalo luč. Ozrl se je po ravni: vse v solncu; še megla, ki je v dolgih pajčolanih silila proti nebu ter se topila, se je lesketala kakor pretkana z biserjem. Zlato je oblivalo visoke hiše v Lazih, okna so gorela. In mir, velik, prazniški; v daljavi je zažvrgolel škrjanec iz polja... Kačur je stal s povešeno glavo, luč mu je slepila oči, srce se mu je dvigalo z veliko bolečino, kakor da bi se trgalo iz prs... Nejasne, polrazumljive misli so se dramile, so se porajale iz rodovitne svetlobe; jecljajoče misli, še vse plahe in nezaupne. „Tudi jaz sem nekoč... tako živel... v taki svetlobi... Ni še dolgo tega... kedaj je bilo?... Kaj ne bi mogel?... Kaj ne bi mogel v luč nazaj?"...

Trepetal je; zdelo se mu je, da se vzdiga vsa prostrana, svetla pokrajina višje, k njemu, in da se vzdigajo holmi, samotni, vroči lazi proti nebu, k solncu samemu; in on sam se vzdiga s poljem, s holmi in lazi in vsa svetloba neba in zemlje je v njegovih očeh, v njegovem srcu...

Legel je doma na posteljo, obrnil se je v steno in je ječal. In nikoli več ni šel v laze, kadar je bilo lepo solučno jutro...

Najbolj srečen je bil, kadar je bil doma sam z najmlajšim sinom. Pestoval ga je, igral se je z njim kakor otrok, prekopicával se po tleh, podil se po izbi, raziskaval z njim skrivnosti kuhinje in shrambe. Čudno pa je bilo, da sta se smejala obadva redkokdaj in takrat za hip, sunkoma; obraza sta ostala zmirom resna, oči so bile motne in nevesele, igrala in podila sta se z neokretnimi, težkimi, opletajočimi kretnjami, kakor dva starca, ki sta se bila pootročila in uganjate puste šale.

Lojze je bil slaboten, bolehav otrok; trebušasto, napihnjeno telesce na tenkih, krivenčastih, nerodnih nogah; lica sivkaste, vodene polti in pod visokim, izbočenim čelom, velike, mirne, plahe oči. Bal se je hrupnih glasov, šumnega življenja, svetlobe; v cerkvi se je tresel, stiskal se je k zidu in se je oziral preplašen po ljudeh. Šest let mu je bilo, pa je bil komaj shodil in govoril je nerazločno, jecljaje in težko sopeč.

Kadar sta se igrala in je stopila nenadoma mati v izbo, sta utihnila kakor hudodelca; Lojze je pobegnil in se je skril.

„Le tiščita se skupaj, le rad ga imej! Že na obrazu mu je zapisano, da je sin pijanca in da se je rodil v Blatnem dolu!"

Rad ga je imel, ker je bil otrok Blatnega dola; bil mu je kakor živa senca, bolna, skrivnostna, ki jo je še rešil seboj, ko so ga bili siloma pahnili v luč.

Tone in Francka sta se ogibala očeta. Kadar se je ozrl Kačur v velike,

jasne sinove oči, ga je spreletelo čudno in povesil je glavo, kakor pred nadučiteljem; nekaj očitajočega, prezirnega je bilo v tistih očeh; če sta se srečala na ulici, je stekel Tone hitro naprej ter se skril za ovinkom, da bi ne hodil z očetom.

„Sédi, Tone, se bova učila!" mu je rekel nekoč.

„Se bom že sam učil!" je odgovoril Tone uporno.

Kačur je hotel zakričati nad njim in je vzdignil roko; toda obrnil se je v stran, roka mu je omahnila in izpregovoril ni besede. Tisto leto ga je poslal v mesto, v latinske šole.—

Ženo, ki mu je bila prej ~~ta~~ samo tujka, je sovražil z vso tiho, bolno silo onemoglega srca. Ponižen je bil pred njo, tih in teman; toda kadar se je okrenila in je šla skozi duri ali preko izbe, je gledal za njo s pogledom polnim globoke zlobe. Toliko večje je bilo sovraštvo in zloba je bila toliko globlja, ker je ljubil njeno bujno telo bolj

nego prej. In zdelo se mu je, da mu kaže svojo kipečo lepoto s prezirno, škodoželjno, vsiljivo prešernostjo, kakor da bi slutila njegovo sovraštvo in njegovo ljubezen...

„Kako se mi podá ta bluza?" je prašala pred ogledalom, vzdignila je prsa in se je zasmejala naglas z živim, hudobnim pogledom; nato se je okrenila koketno ter se ozrla nanj preko rame, da je natanko vjela njegov topi, zlobni in pohlepni pogled; in zasmejala se je še glasneje.

„Ti, veš, Kačur, jaz pojdem tudi v čitalnico! Ali pojdeš ti?"

„Kaj boš hodila sama?"

„Zakaj pa bi ne šla sama? Kaj misliš, da nikogar ne bo, ki bi plesal ~~z~~ z menoj in me spremil domov?"

Kačurju so vztrepetale ustnice.

„Tudi jaz pojdem!"

„Pa pojdi! Lep boš v tisti sukuji!"

„Lep! Ker je šlo vse za tvoje cape in za tiste otroke, ki so tvoji!"

„Tvoji ne?" je prašala z zlobnim

nasmehom.

„Če so bili, zdaj niso več!"

Pomolčal je, nato je vstal in govoril trepetaje, sunkoma.

„Nič več! Še otroke si mi vzela!... Ki ne vedó, kaj sem jaz in kaj si ti!... Ti, ti si mi vzela več nego vsi drugi skupaj... Dušo si mi ukradla... ti!"

Gledala ga je osupla.

„Kaj si znorel? Kaj pa imam jaz od tebe? Kaj pa si ti meni dal?"

Oblekel si je sukujo, pomaknil klobuk na čelo ter pobegnil na ulico bled in trepetajoč.

„Kam pa, stari?" ga je ustavil veseli učitelj.

„Nikamor!" je pogledal Kačur, kakor da bi se bil vzdramil.

„Nadučitelja že imamo!"

„Res?"

„Ferjan se piše."

„Kako?" je ostrmel Kačur.

„Ferjan! Iz Japolja pride sem! Jutri že pride!"

„Ferjan iz Japolja?"

„Korenit človek! Steber napredniega

učiteljstva!"

„Naprednega...? Ferjan?"

„Kaj ste gluki?"

Kačur si je pomaknil klobuk še nižje na čelo in je hitel v krčmo. S tresočo roko je zgrabil steklenico ~~ter~~ jo ~~izpil do polovice~~ izpraznil na dušek.

„Čuda se godé na svetu! Božja čuda in velika znamenja!... Kako pa je bilo nekoč? Pomislimo počasi... no, sezimo nazaj... sezimo, če se dá, počasi nazaj in pomislimo, kako je bilo!"

Naslonil se je globoko na mizo ter uprl čelo v dlani. Žganje mu je je bilo bušilo v glavo in pisane podobe, preveč svetle, preveč nemirne in migljajoče, so se prikazale pred njegovimi očmi...

„Nocoj Vam pa tekne!" se je zasmejal okrogli ~~t~~ štacunar.

„Pa še prinesite!"

„To je bil tisti Ferjan... tisti pijanec... klečeplazec; sam je dejal, da je klečeplazec... Pokloni se! – je dejal. Pusti, je dejal, racma~~nu~~ krivčke in petelinu grében! In bodi, je dejal,

rajši pijanec nego idealist!... In zdaj je... kako je rekla Liska frtavka?... Zdaj je ste-ber na-pred-nega... o!"

Vzdignil je glavo, nasmejal se je široko, z vsem obrazom, čisto okrôško, in se je obrnil k Ščavnarju.

„Kaj praviš, Miha? Če bi jaz bil takrat pijanec in zdaj idealist? Kako bi bilo? Kaj bi ne bil danes nad „učikelj"?"

Ščavnar se je smejal dobrovdušno, kakor se je smejal pijancem, ki so govorili s težkim jezikom modre besede.

„Seveda bi bil!"

Kačur je naslonil glavo, gledal je Ščavnarja s čopim pogledom in ga je videl, kako se je zibal smehljajoč dalec v megli.

„Seveda! Morda je nadzornik!... To je... človek nikoli ne vé, kako je treba začeti in kedaj... Ferjan pa je vedel... čakal je na uro, kakor mačka na miš... Mačka je tiho... tiho, ne gane se, ne prede... ampak kadar se prikaže miš... No, priznite, Miha!"

Nagnil je steklenico, da bi videl,

če je prazna; toda pozabil je, čemu jo je bil vzdignil in padla mu je na mizo.

„Ali je še treba?" je prašal štacunar.

Kačur je odprl oči široko, da bi ga videl in ga je ugledal za mizo.

„Še!"

Pijan je bil, njegove misli pa so bile čudno jasne in svetle in so se menjale tako hitro, da jih ni dohajal; kakor da bi se vozil z urnim vlakom mimo pisanih, bežečih pokrajin.

„Vse ob pravem času... tako je! Biti cunja, kadar je veter... sem in tja in kamorkoli... nekam jo bo že prineslo; ne biti samovoljen nátič; če je v rahli zemlji, ga veter izruje in zaluči v razor; če je globoko zasajen, ga prelomi... To kakor drugo!... Kadar ni vetra, leži cunja v blatu, natič pa se spenja visoko... zato je takrat boljše biti nátič... bolj je spoštovan, bolj češčen... In tako... nátič — cunja, cunja — nátič... to je življenje..."

Začel je prepevati natihoma po dolgočasni melodiji.

„Cunja — natič... natič — cunja..."

Breznosi Andrejaz ga je prijel pod pazduho in ga je spravil do dóma...

Vzbudil se je zjutraj Kačur in zazdelo se mu je, da je sanjal čudne sanje. Tam je stal Ferjan, in on, Kačur, je stal pred njim s klobukom v roki in se mu je klanjal.

„Ali so bile sanje?" je prašal ~~[illegible]~~ še ves nemiren, ko je odprl oči.

„Brigajo me tvoje sanje!" je odgovorila žena ~~[illegible]~~ čemerno.

„Pijan si bil, da si obležal v veži!"

Oblekel se je v prazniško obleko ter si očedil sukujo.

„Zdi se mi, da niso bile sanje!"

Napotil se je proti šoli; sijal je topel jesenski dan.

Kačur je mežikal z motnimi očmi; v obraz je bil siv, upadel; suho mu je bilo v grlu in na jeziku. Neprijeten mu je bil svetli dan; pregosposki se mu je zdel, visok in prezirljiv. Hodil bi rajši po blatu, v dežju in mraku.

Pred šolo se je bil pripeljal ~~koselj~~ koleselj, ~~[illegible]~~ iz njega je skočil gospod v svetli sukuji ~~[illegible]~~ in je izginil

v vejo.

„Tisti je!" se je prestrašil Krčun. „Spoznal sem ga, kakor je stopil z!"

Vstal je, nato se je umil. Nekaj čudnega, ne ponos ni bil, ne strah, mu je branilo, da bi se pokazal Ferjanu in se mu poklonil. Šel je v kŕčmo, sedel je v temen kot in je gledal predse na mizo; polna steklenica je bila pred njim in ni se je dotaknil.

Dolgo je sedel, nato je skril obraz v roke in solze so ga zaskelele v očeh.

„To ni pravica! Tako ne morejo iti božja pota!... Trpljenje brez plačila ... plačilo brez trpljenja!..."

Steklenica je bila še polna na mizi, ko je šel ter se umil v šolo s trepetajočim korakom in resnim, temnim obrazom.

Ferjan je prišel po stopnicah in se je razgovarjal glasno z Jerinom.

„A, tukaj si torej, Krčun? Iskal sem te že, pa pravijo ... No," mu je segel v roko, „kako pa je? Hudó si se postaral, res! Če bi te bil srečal na ulici, te ne bi bil spoznal!"

„No, tako je pač!" se je smehljal

Kačur grenko. „Tá doli, tá góri ... tako se svet vrtí dandanašuji!"

„Kaj?" se je zasmejal Ferjan. „Saj mi vendar nisi zaviden? Veš kaj, stari, stopiva kam, saj je še daleč do kosila, pa se pomeniva o tistih časih..."

Jerin mu je ponudil roko.

„Kaj ne grěš z nama? No, pa na svidenje! — Kaj? Zakaj pa me tako grdo gledaš Kačur?"

„Nikoli ne gledam drugače, odvadil sem se!" je odgovoril Kačur in ~~ginevala~~ topila se je ~~za~~ samozavest, ki se mu je bila vzdramila v srcu.

Stopila sta v gostilnico ter sedla v gosposko sobo.

„Seveda, tam v Blatnem dolu!" je vzdihnil Ferjan. „Zakaj pa si bil tako neumen? Glej, par let sem starejši od tebe in ti si bil drugače veliko bolj pameten nego jaz — pa kaj je zdaj s tabo in kaj je z mano?"

„Le to mi povej," mu je pogledal Kačur pazljivo v oči, „kako si to storil! Rad bi vedel ... ker ne razumem tega, ne morem razumeti! Tako majhne, tako zelo nedolžne stvari

sem jaz počel takrat; in zdaj ... raz-
valina! Ti pa si, pravijo, steber na-
prednega učiteljstva; in zdaj ... nad-
učitelj! ... Tega, glej, ne razumem!
Razloži mi!"

Kačur je govoril odkritosrčno,
s srepim pogledom in napetim obrazom.

Ferjan se je zasmejal krohotoma.

„Takrat v Japolju si bil otrok in
si bil otrok v Blatnem dolu in si
otrok še zmirom! ... Kaj ne razumeš?
Takrat, pred dvanajstimi leti, človek
ni smel biti napreden ... zdaj sme!
Še koristi mu!"

„Kaj pa zdaj ne sme biti?" je
prašal Kačur.

„Ti bi torej zmirom rad bil tisto,
kar človek ne sme biti?"

„Ne!" je zmajal Kačur hitro in
je iztegnil roke. „Ne maram biti
nič; ne tisto, kar smem biti, ne
tisto, kar ne smem!"

„Nič torej?"

„Nič!"

„Tudi učitelj ne? Žalostne stvari
so mi pravili o tvojih metodah ...
prinesel si jih bil pač sabo iz

Blatnega dola ... No, zdaj sva v krčmi!"

Kačurja je spreletel strah, ni več videl pred seboj Ferjana, temveč nad učitelja; in njegov obraz se mu je zdel temen in strog njegov glas.

"Jaz, gospod naučitelj..." je jecljal.

"Kaj?" ga je pogledal Ferjan osupel.

"Nisem tako mislil ... nisem mislil žaliti ..." se je izgovarjal Kačur s plahim glasom.

"Kaj pa ti je, zlodej? Kaj se ti je zmešalo?" se je čudil Ferjan. "Tisto zaradi šole sem le tako omenil ... se bo že napravilo! Zlovoljen si pač, potrt, raka imaš v srcu — odkod palica v šoli in kleker! Seveda — kako pa bi bil prijazen?"

"Saj se bom trudil ... glej, Ferjan, zdaj vidim, da si blag človek ... saj se bom trudil ..."

"Pehaj! Kdo pa se bo poslušal? Verjamem, da bi se spremenil človek v svoji koži, ampak v eksto babone!" se je razjezil Ferjan.

Kačur ni več vedel, kaj bi govoril in kako bi se opravičeval.

„Oprosti, Ferjan ... meni je res težko na svetu! ... Kar sem doživel, vse kar sem videl, odkar sem prišel iz Blatnega dola, mi je tako ... tuje, nenavadno ... ne vem kaj bi!"

Pogledal je na mizo.

„Ni bilo prav, da so me potegnili iz Blatnega dola ... domač sem bil je tam ... Tako sem prosil, ker sem bil navajen ... in ker sem bil vselej vesel, kadar so odrekli ... Ni bilo prav, da sem prosil ... kar bi umrl v miru!" ...

Ferjan ga je pogledal sočutno, toda tudi mnogo prezira je bilo v sočutju.

„Slab si bil!"

„Ne slab, Ferjan! Zdaj šele, ko se spominjam v daljavo, zdaj šele vem, koliko moči je bilo v meni! Ampak kapljo za kapljo ... brez konca; nobeden sod ni tako velik, da bi nazadnje ne bil prazen ... Saj nič ne veš! Kaj tisto — kar zmaj! Človek se otrese, pa je, in gre dalje svojo pot! Ampak tisto ... tisto kopljenje med štirimi stenami, ki ga ne vidi ne svet, ne prijatelj; in ki ni poplačano nikoli! To bi moral poznati, Ferjan!"

„No... seveda!"

Očitno je bilo, da se je dolgočasil.

„Drugače ... kako pa ženi?"

„Kako bi?" je ~~odgovoril~~ odgovoril Kačur osorno. „Tukaj je pač doma ... jaz nisem!"

Obadva sta molčala.

„Skoro bo čas za kosilo, mislim!" je pogledal Ferjan na uro.

„Čas je, res!" se je vzdignil Kačur.

„Ali prideš jutri v čitalnico?"

„Morda."

„Žena kdo?"

Kačur ga je pogledal.

„Seveda pride!"—

Ko se je vračal Kačur tisti dan domov, so bile njegove misli vse bolj vroče in je bilo njegovo srce vse bolj polno nego poprej.

„Ne samo jaz, brate ... kdo ti si se spremenil!... In čepav nosiš pač novo suknjo: nič na boljše se nisi spremenil kakor jaz!"—

Žena je šivala, gladila obleko, pripravljala bluzo, krilo, klobuk; vroč je bil njen obraz in komaj se je oprla na moža.

„Kaj res prideš?" ga je prašala

mimogredé, ko je nesla vroče železo iz kuhinje.

„Pojdem! Kamor ti, tjä jaz!" je odgovoril s hudobnim nasmehom in je gledal na ~~z~~ razprostrto krilo, ki ga je ~~gladila~~ líkala z železom, na bluzo, ki je visela ob durih, na belo, čipkasto perilo.

„Za kóga pa se tako napravljaš?"

„Zate najbrž ne!"

Videl je njen goli, polni vrat, njene gole, okrogle roke in je vztrepetal. Prijel jo je za ramo in je čutil žarko gorkoto njenega telesa.

„Zakaj pa si takó z mano?"

„Pusti me na miru, ko vidiš, da delam!"

Postal je še trenotek za njo; vzdignil je roko od njene rame, držal jo je skrčeno, napeto kakor kremplje, nad njenim vratom.

„Samó da bi pritisnil... tiščal..."

Zgenila je z glavo, zaropotala je z železom — in roka mu je omahnila. Šel je v svojo izbo, globoko sključen, trepetajoč, in je legel oblečen na posteljo.

„Še to, kar sem dobil za borno

plačilo, ni moje!... Slab, je rekel, da sem ... in zelo sem slab! Zakaj nisem zgrabil ... pritisnil ...?"

Iz postelje ob zidu je gledalo nanj dvoje velikih, vodenih oči.

„Ata!"

Skočil je k njemu in ga je vzel v naročje.

„Ti... ti si moj! Čegav si?"

„Ator!"

„Seveda si moj ... saj si tako bolan, ubožec!" —

Stala je sredi izbe, ~~...~~ v svetli obleki, vsa v čipkah in žametnih trakovih, na glavi klobuk z dolgim peresom in bel solučnik v roki; gledal jo je in ni se mu več zdela tako lepa; lep je bil samo še zardeli, veseli obraz.

„Ali pojdeš sam?"

„Pozneje pridem."

„Kakšen obraz pa delaš? Kaj nisem lepa?"

„Ne."

„Žalost velika, če tebi nisem pogodi!" se je ohrenila žena. „Pa zakleni vrata!"

Videl jo je še, ko je šumela mimo okna in je razprla solučnik, da bi

ji ne sijalo v obraz večerno solnce in ko jo je videl od daleč, je zapazil prvikrat, da so ji rokavice preozke in pod rokavom za palec prekratke.

Napotil se je žele, ko se je mračilo.

Šel je mimo krčme, svojega temnega, ~~doma~~ prijaznega doma.

„Kaj ne bi stopil rajši tja? Kdo mi bo tam kaj očital? Kdo bo tam moj gospod? Kdo mi bo paral srce, ki je že tako trudno?"

In stopil je v krčmo, ko je bil žele komaj pomislil.

„Tako gosposki nocoj?" ga je prašal štacunar. „Kaj v čitalnico?"

„V čitalnico!" je odgovoril čemerno.

„Pa sami? Brez žene?"

„Je že šla!"

Okrogli štacunarjev obraz se je zasvetil in zasmehljal.

„Tak je šla?"

Kačur ga je pogledal temno.

„Zakaj pa ta smeh? Zakaj pa tako vprašanje?"

„I!" je skomizgnil z rameni štacunar. „Kaj se vse lahko vpraša!"

Za drugo mizo je sedel pijan

kmet, štacunarjev večni gost, kadil je iz kratke pipe, gledal je naravnost na Kačurja in se je smehljal tiho predse. Naposled je vzel pipo iz ust, pljunil je in se smehljal še bolj od srca.

„Tako ste učeni, gospod šolmašter, da znate nemško in laško ... ampak ne vidite pa še za ped ne izpred nosa!“

„Kaj se to pravi?“ je prašal Kačur jezen.

„Nič se ne pravi! Kader bo mene srbelo, se bom že sam praskal in svoje reči si bom sam česal!“

Kačur je tiho izpil in je šel.—

Minila je igra, tudi petje je že skoro minilo, ko je stopil Kačur med duri in pogledal v dvorano. V drugi klopi pred oltarjem, na rdečem žametu, pardela, srečna in ponosna, je sedela njegova žena; ne v bleščečih očeh, ne na žarečem, živ ljenja polnem obrazu se ji ni več poznal Blatni dol, komaj še na čipkah pod vratom in za pestjó in na prevesilem in preglasnem smehu. Poleg nje je sedel tisti mladi uradnik, lični lepi pant

s pšeničnimi kodri, nežno poltjó
in z nelepim izrazom na usteh.

„Ni me ugledala!“ je pomislil
Kačur. „In če bi pogledala sem, bi me
ne videla!... Ampak potrpi!“

Mraz mu je segel v srce, do glave
se mu je razlila zloba in se je prikazala
na njegovem obrazu.

„Potrpi!... Še me boš ugledala...
klečala boš pred mano in mi boš
skrmela v obraz z belimi očmi in boš
vzdigovala sklenjene roke... Potrpi,
kanalja!“...

Pesem, ki so jo peli na odru, je
bila pri kraju. Tonička je ploskala,
veselo, rdeča v lice, smehljajoča se
klanjena, kakor otrok, in se je ozrla.
Roke so ji omahnile, ki je izgubila
iz njenih lic in njenih ustnic. ~~Videla~~
~~ji~~ Ugledala je njegov obraz, kakor
ga ni videla nikoli: skrhoden obraz
iz lenè, bled in spačen...

Kačur se je naglo obrnil.

V gostilni poleg dvorane so ga
pozdravili glasno; Ferjan je vstal
izpza mize.

„Mislili smo že, da te ne bo, Kačur!

Z veliko silo sem jim dopovedal, da nisi konservativec, da nisi klečeplazec in špijon! Sédi no! Tukaj zraven mene sedi!... Kaj pa ti je?"

Kačur je bil še zmirom bled in je trepetal.

„Slabo mi je bilo, drugega nič!... Čemú pa ta veselica nocoj?"

„Čemu?" se je zasmejal Ferjan. „Kaj mora imeti vsaka stvar svoj namen? Veselica je pač; vsako leto je in zato je tudi letos... Ti ne moreš pozabiti na tiste čase, ko je imela vsaka beseda tudi svojo misel!"

Koncem mize, v tobakovem dimu, je sedel župan in se je ozrl veselo na Kačurja izpod črnih obrvi.

„Slabe čase ste pač doživeli... in zdaj Vas ne izpusté!"

Kačurju je bilo sitno v veliki, gosposki družbi; majhnega se je čutil in okornega; zato je pil hitro in ~~hitro~~ vino se ga je lotévalo. ~~vino~~

„Nocoj pa nam ne uídeš, Kačur!" je govoril Ferjan veselo. „Pripoveduj nam nocoj, kako je bilo, bodi vesel in izbubaj se! Poglej nas — saj smo

sami pošteni ljudjé!"

„Pusti me, Ferjan! Kaj se norčuješ? Prestar sem!"

Ferjan se je naslonil globoko na stol, spustil je iz ust gost oblak dima in je gledal pazljivo na Kačurja.

„Jaz pa mislim, da nisi samo star, Kačur!"

„Kaj še?"

Ferjan ga je gledal in se je smehljal prezirno.

„Takrat, ko te nič stalo ni, ko si bil mlad in sam, si lahko oral!"

Kačur je prijel kozarec s tresočo roko in ga je izpraznil. Jerin je položil Ferjanu roko na ramo.

„Ne, Ferjan ... tako ni!"

Ferjan je zamahnil; vino je bilo v njem.

„Takrat, o!... Mlad, sam – kaj prihodnost? Zdaj: gospod župnik! – klobuk do tal! Gospod župan! – glavo do pasú! Gospod nadučitelj – hé, ali veš Jerin, da me je moj prijatelj, tale Kačur, tituliral z gospodom nadučiteljem? Ko se tikava in ko sem mu bil drúg?"

Kačur se je tresel; vsa kri mu

je bila izginila iz obraza in kosti so mu stopile iz lic.

„Ferjan! Zakaj?" je prosil s trepetajočim glasom in zakrvavelimi očmi.

„Saj smo te že spoznali! Farški si!"

„Kaj sem?" se je začudil Kačur in se je ozrl po omizju.

„Farški!" se je zasmejal Ferjan...

Petje je minilo v dvorani in družba se je usula v gostilnico. Kačur je videl svojo ženo ob rami kodrastega fanta, suho učiteljico ob dolgem, kozjebradem uradniku in je slišal klepetavi glas ekspeditorice... toda vse je bilo kakor v zibajoči se megli, kakor v sanjah.

V dvorani se je oglasila godba in pari so vstajali; vstala je tudi njegova žena, videl jo je iznad rame, dasi ni okrenil obraza.

„Kaj ne greš plesat?" se je smehljal Ferjan.

Kačur mu je gledal v obraz z izbuljenimi očmi.

„Tvoja žena pleše!"

Kačur je molčal in je pil.

„Ti cunja! O ti cunja!" se je nakremžil

Ferjan in je pljunil.

„Kdo je cunja?" je prašal Kačur s tihim, hripavim glasom.

„Ti! Ti!" je vzkliknil Ferjan in se je smejal prezirno.

Kačur se je točil počasi, kot da roka se mu je tako tresla, da se je izlivalo vino mimo kozarca. Obrnil se je k Ferjanu, ~~in je itd~~ odkašljal se je lepko in je izpregovoril z mirnim glasom.

„Ti, Ferjan, ti si klečeplazec! Ti si cunja!"

„Kaj ne veš, s kom govoriš?" je planil Ferjan.

„S klečeplazcem! S krahoborcem! Poznam že vse tiste besede!... Obrni najst naroke, sebe in mene — in kaj se bo zgodilo? Za klafstro bom višji od tebe, kaj za klafstro, za sto klafter! Ti si danes steber — o siromašni steber! Kdo pa ti je dal kamen, da stojiš na njem, če ne ~~jaz~~ jaz s svojim trpljenjem? Ti si bil cunja in klečeplazec in pijanec, ko sem jaz dolbel v krvavem potu tisti kamen, ki si se zdaj tako modro postavil nanj! — Kaj si rekel — kaj ne sme biti

človek dandanašnji?"

Jerin je gledal na Kačurja s svetlimi očmi in je odgovoril.

„Socijalist!"

„Prav! Bog vedi, kaj je to, ampak tebi na kljub, Ferjan, sem socijalist! Kar si ti danes, sem bil pred petnajstimi leti! Zakaj? Ker nisem smel biti, ker je bilo trpljenja potreba... Kar sem jaz gnojil s svojo krojó, si ti požél!... Tat!"—

Ferjan je prebledel in si je grizel ustnice.

Valček je umolknil v dvorani.

„Ali vidiš svojo ženo?" je prašal Ferjan z zlobnim, spačenim nasmehom.

„Kaj te briga moja žena?" je odgovoril Kačur izza zob in se ni ozrl.

„Tudi jaz sem že plesal z njo."

Kačur je strmel nanj z osteklelimi očmi.

„Tudi jaz sem jo že poljubil... na večer tvoje poroke!"

Kačur se je uzdignil omahovaje, zgrabil je kozarec in ga je zalučil Ferjanu v obraz.

Roke so se ga oklenile, nekdo mu je ogrnil suknjo, nekdo drugi mu je posadil klobuk na glavo in skrl je na ulici.

Jerin ga je držal krdo za roko.

„Spremim Vas do doma ... Kar ste smeli ... Ferjan je bil pijan ..."

Kačar se je izkrgal.

„Stran! Ne maram nikogar! Stran!"

Jerin je postal v veži in je gledal za Kačarjem, ki je hitel po ulici ter izginil v temo ...

Počasi in zamišljen se je vrnil Jerin po stopnicah; šel je mimo dvorane in je pogledal vanjo; tam je plesala Tončka s Ferjanom, ki je govoril zelo naglas, opotekel se časih in se zasmejal ...

III.

Ferjan in Kačur sta sedela v konferenčni sobi. Kačur je sedel sključen, upiral je roke ob kolena, star in postén je bil njegov obraz, njegove zakrvavljene oči so gledale topo.

Ferjan, že precej debelušen, nekoliko osivèl, je bil očitno v zadregi; mečkal je v roki papir in je gledal na mizo.

"Tovariša sva bila nekoč!" je izpregovoril in se je ozrl kipno in poskočno na Kačurja. "Tovariša in prijatelja! Boga mi, resno se nikoli nisem pregrešil proti temu prijateljstvu in če je prišla vmes kakšna nemarnost, sva jo poravnala, kakor se spodobi... Ampak glejte, gospod Kačur —"

Njune oči so se srečale in nobeden jih ni povesil.

"— tako se mora sčasoma nehati prijateljstvo!... Še pred par leti sem Vas gledal tako, kakor sem Vas videl

nekoč, pred zelo davnim časom, ko ste stali višje nad nami vsemi... ko smo še upali, da boste nekdaj... no, minilo je!... O vsem tem ni zdaj nobene govorice več... ne prašam Vas, v katerem političnem taboru stojite, to je Vaša stvar in skrb... zdaj Vam nisem več drugega kakor nadučitelj..."

„Kaj bo povedal?" si je mislil Kačur. „Vem, kaj bo povedal!"

„Te besede sem rekel zategadelj, da ne boste več pričakovali od mene... kakšnih posebnih ugodnosti. Posledanja ugodnost je tá, da Vam svetujem sam, namesto da bi Vas naznanjal, kakor bi bilo potreba... Ali veste, kaj mislim?"

„Vem!" se je smehljal Kačur topo.

Ferjan je vstal, stopil je bližje h Kačurju, njegov obraz je bil resen, toda prijazen in ves sočuten.

„Za Boga, Kačur, kaj res ni zate nobene pomoči več?... ~~Hodi s kaplanom, kaj ma briga, poj njegovim ljudem in jim godi, tvoja stvar!~~ Zabavljaj proti nam, norčuj se iz čitalnice, iz pevskega društva, bodi navsezadnje

socijalist, ali anarhist, ali kar ti drago... samo vêdi se kakor krščanski človek!... Kaj je treba teh škandalov v šoli? To se vse izvé... pisali bodo kmalu! Pride kmet z gorjačo, ker si mu natepel otroka... ti, ki si bil nekdaj evangelist... ne zameri!... Seveda, če si zmirom pijan! Pij, prosim te, ponoči, ko te nobeden ne vidi, in se strezni do jutra! Kaj moraš piti podnevi? Ves dan?... Saj te je lahko sram pred..."

Ferjan se je ugriznil v ustnice in je stopil korak nazaj.

„Sami veste, kaj sem Vam hotel povedati. Ravnajte se, prosim!" je izpregovoril s hladnejšim glasom in mu je ponudil roko.

„Že prav! Že prav!" je kimal Kačur, ni mu segel v roko in je šel.

„Eno je posebno spomina vredno!" je premišljeval Kačur. „Poprej so me zmirom izpraševali, kaj počnem domá, kaj jem, kaj pijem, s kom se razgovarjam, kakšne politične misli da imam, če hodim v cerkev in k spovedi, kakšno je sploh moje življenje in

nehanje — in glej, nenadoma priide človek, ki me praša, kaj počnem v šoli! Premislimo — šola! Nekoč se mi je zdelo, da je vredna uvaževanja ... mislil sem, da je lep in svet poklic ... kedaj je bilo to?... No, Bog s preteklostjo!... In zdaj kar nenadoma, kakor da bi se opolnočni duh vzdignil iz grobov ...: kaj je s šolo? Glej, parlavci imajo duša ...! Imenitno je to vprašanje in zelo tehtno, zato ga je treba premisliti!"

Stopil je v krčmo, sedel je v najtemnejši kot in si je privihal visoko ovratnik finske suknje.

„Le sem z žganjem! Ferjan pravi, da nikar! Nalašč?"

Težke in lene so bile njegove misli; vlačile so se kakor megle preko ravni, tako nejasne, prepolične.

„Glej ga, kako se je bil razpopisril nad menoj! Kdo?... Kaj mi more? Kaj se me more dotekniti? Poskusi naj!"

Pil je i zavijal se je še globlje v suknjo, v ovratnik. Mrzel zimski veter je vzdigal na ulici zmrzljeni sneg in ga je zagnal v izbo, kadar so se

odprle duri. Jadnji šolski dan je bil pred božičem; od jutra že je ležal siv somrak nad vasjo, mračilo se je zgodaj popoldne, sneg je naletaval, droban in mrzel, zmrom gosteje iz nizkega neba in se je vzdigal v oblakih z ulice in s streh, kadar je bušil veter.

Kmalu je pozabil Kačur na Ferjana in začutil v srcu znova in z večjo silo tisto tiho grozo, ki se ga je oklepala ob posledujem času kakor z železnimi rokami. Izpil je hitro, zapel si je sukujo in je hitel domov.

„Ja kóga pa kuhaš ta čaj?" je prašal ženo.

Ni se ozrla nanj.

„Kako pa, da že prihajaš nocoj?"

„Kačur je pljunil na tla in je stopil v drugo izbo. V temi, na nizki, siromašni postelji, je ležal Lojze in je sopel težko, počasi. Kačur je prižgal luč; otrok je počasi okrenil velike, vodene, čudno svetle oči in je iztegnil tenke roke proti očetu.

„Kaj ste mi prinesli, ata?"

„Kačur je privlekel iz sukuje

rožičev, fig in bonbonov.

„Ká, Lojze! Nastavi roke!"

Lojze je trudoma vzdignil glavo, nastavil je roke v perisče in se je za, smejal kakor nekoč, tiho, sunkoma; nato je bil spet resen njegov bolni, zgodaj ostareli obraz. Deset let mu je bilo, njegovo telo pa je bilo drobno in slabotno, kakor telo pedletnega dečka, in se je izgubilo pod odejo; čelo je bilo še bolj izpočeno, viselo je ogromno nad drobnim, splahnelim obrazom, nad globokimi, svetlimi očmi.

Položil je darila na odejo in ni pokusil ne rožičev, ne fig, ne bonbonov.

„Ata!"

Kačur se je sklonil nizko k njemu.

„Ata, prav do ust... da ne bodo slišali mama!"

Kačur se je sklonil do njegovih ust in je čutil v lice vroče sapo.

„Ata!" je šepetal Lojze šepko sopeč. „Povejte, če je res! Ali bom res moral umreti?"

Kačurja je speletel mraz po vsem telesu in mu je segel do srca.

Zavil je Lojzeta v odejo, vzel

ga je v naročje in ga je pritisnil k sebi:

„Kdo je tako rekel, Lojze?"

„Mama so rekli!" je šepetal otrok in ga je objel z rokama okoli vratu.

„Ali bom res umrl, ata?"

„Ne boš umrl! Jaz ne pustim!"

Ni tolažil samo otroka – upiral se je sam tisti mrzli grozi, ki mu je oklepala srce, kadar je pogledal na sinovo drobno, zgrbljeno, splahnelo telesce, na njegov sili, ostareli obraz in je srečal plahi, mrtvi pogled njegovih motnih oči.

Hodil je z njim po izbi in ga je zibal v naročju.

„Zakaj pa misliš na take hude besede, Lojze? Ne poslušaj jih, in če jih slišal, pozabi nanje! Kako bi mogel umreti, Lojze, ko te imam rad? Zdaj bo že kmalu božič, pa ti bom napravil jaslice... sam jih bom napravil, lepe jaslice!"

„Samo zame?"

„Samo zate, Lojze! Tja ti jih bom postavil, v kot, k postelji! In ti boš dajal nanje rozine iz potice, da jih bodo ponoči pastirji nosili

Jezusa!"

„Tudi tam sem jih dajal, pa jih je pojedel Tone, ko sem spal!"

„Lekos jih ne bo; jaz bom sedel ob postelji vso noč in bom gledal, da se ne bo kaj zgodilo! In če se boš vzbudil in ne boš mogel zaspati, se bova pogovarjala..."

„Tudi o mestu se bova pogovarjala, ata... tudi jaz bi šel rad v mesto, kakor Tone..."

Njegove oči so gledale svetlo, globoko, kakor v neznano čudo, v daljno lepoto, ki ni dano vsakemu, da jo ugleda.

„Tudi ti pojdeš v mesto, Lojze, in boš velik gospod... in ti me boš imel rad, kadar boš gosposki, ne boš se me sgibal, ne boš tako jezno gledal name, kakor Tone..."

„Zmiron Vas bom imel rad, ata!"

Položil ga je na posteljo, spravil mu je roke pod odejo in ga je odel do vratu.

„Zdaj zaspi, Lojze! Nič ne misli hudih misli, nič ne sanjaj! Vzbudil se boš zjutraj in boš zdrav in se bova igrala kakor prej!"

Lojze ga je pogledal s prestrašenimi očmi.

„Kaj greste stran, ata? Ne hodite stran ... ne nocoj!"

Čuden strah je bil v njegovem stokajočem glasu; izvil je roke izpod odeje in jih je iztegnil proti očetu.

„Nikamor ne pojdem, Lojze; zmirom bom blizu tebe in te bom slišal... Ti pa spi; lepo spravi roke pod odejo, da te ne bo zeblo, zatisni oči in misli na božič in na Veliko noč in boš zaspal!"

Lojze je zatisnil oči napol in je gledal na očeta izza košatih trepalnic...

Kačur je stopil v drugo izbo in je zaprl natihoma duri.

„Kdo je bil tukaj?" je prašal šepetaje.

„Kdo da bi bil? Nikogar ni bilo!" je odgovorila žena z ~~[illegible]~~ rezkim, osornim glasom.

„Ne tako naglas! Otrok bo zaspal! — Jaz pa sem slišal, da so se bile odprle duri in da je stopil nekdo v izbo, in da si govorila z njim in da je šel...

Kdo je bil? Moški koraki so bili..."

Z neizmernim zaničevanjem, s studom v nasmehu mu je pogledala v obraz in je oponašala njegov šepetajoči glas.

„Res? Moški koraki da so bili? Glej! Kako si uganil! Čudno, da še poznaš moške korake!"

„Kdo je bil?"

„Kaj zdaj že nobeden več ne smé v hišo? Pusti me na miru!"

Globoko sovraštvo je pogledalo iz njenih oči; srečalo se je z njegovim sovraštvom, lica so jima bledela — žival se je ozrla v žival... En sam ~~jih~~ hip je bil, omahnila sta obadva.

Kačur se je vrnil v izbo k sinu. Luč je bila privita in je svetila zaspano. Stopil je ~~z~~ k postelji in se je sklonil. Lojze je dihal težko, tiho, v dolgih presledkih; izza pol zatisnjenih trepalnic so gledale bele oči; čelo je bilo potno in tudi na rokah je bil mrzel pot.

„Zaspal je!"

Po prstih je šel po izbi, odvil je luč še nižje, postavil je stol poleg postelje in je sédel.

„Saj to ne more biti! Tako nesmiljen ni Bog, da bi mi vzel že to!"

V polumraku je videl pod sabo drobni, sivi, prezgodaj ostareli obraz in zdelo se mu je, da je zapisana tam povest njegovega življenja in tega življenja dopo, ostudno trpljenje...

V čudni tišini, v polumraku, v zatohlem vzduhu ═══ so vstajali v njegovem nemirnem, v grozi vzdramljenem srcu spomini jasneje in razločneje nego kdaj poprej; videl se je v ogledalu in se je sam prestrašil...

Šel je nekoč mlad fant, napotil se je v svet z lahkim korakom in njegovo srce je bilo polno upanja. Pa ni bilo samo upanja polno, neizmerna ljubezen, vsesoželjna, je bila v njem. Šel je in je pomdil od svojega bogastva, od svoje ljubezni ljuden.

„Glejte, razbojnika, pomaja nam ljubezen — kamenjajte ga!" Zgrnili so se okoli njega in so metali nanj kamenje in blato, dokler se ni zgradil... In ko je vstal, je šel dalje, čez hribe, in je pomdil ljuden od svojega bogastva, od svoje ljubezni.

„Glejte, razbojnika, pomnja nam
ljubezen — kamenjajte ga!“ Zgrnili so
se okoli njega in so metali nanj
kamenje in blato, dokler se ni zgrudil...
Takrat pa se je zgodilo čudo: pest
blata je padla v njegovo srce in blato
se je razlivalo zmiron višje in je
zalilo srce do ušes. Težko je bilo, tako
da njegovi koraki niso bili več tako
prožni in lahki kakor poprej; hrbet
mu je klonil, glava se mu je povesila.
In zgodilo se je drugo čudo; od tistega
trenutka, ko je bilo polno blato
v njegovo srce, ni hrepenel več v višavo,
ne v daljavo; ljubil je močvirje,
deviško vlažnega gozda, mračne zaseke,
gluhe in pozabljene, skrite med
hribi. In zgodilo se je tretje čudo;
ljudje, ki so ga kamenjali nekoč,
so stali zdaj kraj gozda, v gorkejšem
solncu, ob močvirju, na krvnejši
zemlji, nad zaseko, višje v klancu,
in so klicali nanj: „Glejte ga, ki
nima ljubezni v srcu!“ In ko je
zaslišal njih smeh, se mu je storilo
inako, in — —

Kačun se je skesal; velika je

bila njegova bridkost.

Legla mu je v srce plaha misel, medla, trepetajoča — kakor kresnica v mraku.

„Kaj ni več mogoče ...?"

„Ah!" je zastokalo iz postelje.

Kačur se je zdrznil; ugledal je dvoje velikih, motnih, čisto belih oči. Hitel je k miši; privil je luč in se je vrnil k postelji.

„Kaj bi rad, Lojze?" se je sklonil sinu prav do ušes.

Ustnice so se zganile, bele oči so strmele vanj.

Kačurja je spreletel mraz, prijel je steklo za rame in mu je vzdignil glavo.

„Kaj bi rad, Lojze? Le besedo reci!"

Glava je omahnila; lenke, kostene roke so ležale na odeji.

„Saj ni res!" je zaklical Kačur v grozi. „Saj ne smeš umreti, Lojze!"

Vzdignil ga je iz postelje in ga je stisnil v naročje. Lica so bila še topla, čelo je bilo še potno in zelo gladko.

„Poglej me, Lojze!" je prosil Kačur in noge so se mu tresle. „Samo poglej me, čeprav nič ne rečeš!"

Tenke roke so visele mrtvo ob životu, ustnice se niso genile.

Kačur je odprl duri ter jih odpahnil z nogo nastežaj.

„Žena! Poglej!" je zaklical s hripavim, spremenjenim glasom.

Stopila je bližje; njen obraz je ostal hladen in miren.

„Kaj bi kričal? Mrtev je! Deni ga na posteljo!"

„Mrtev!" je zakričal Kačur, tiščal je drobno truplo k prsim in je strmel z osteklelimi očmi...

Vso noč je sedel ob lepo postlani postelji, kjer je ležal sin ves bel in miren; vso noč in ves drugi dan.

Odtrgal se mu je bil del srca, del življenja je utonil v noč... tisti del, ki mu je bil najbližji in ki je bil vsa dedščina njegova iz preteklosti, ves njegov delež, namenjen mu od skope usode: spomin na greh in na ponižanje... Ko je gledal

tisti beli, drobni, mirni obraz na postelji, tiste tanke, krempljem podobne, sklenjene roke, je slutil z grozo, koliko mu je umrlo, in z grozo je slutil, zakaj se je oklepal s toliko ljubeznijo tega bolnega telesca, ki je živelo v mraku... živa, počasi umirajoča, brezglasna, brez upora trpeča senca iz Blatnega dola... spomin na greh in na ponižanje...

Sedel je ob postelji in je pogledal teman in zlovoljen, če je kdo odprl duri v njegov hram.

„Kam? Kam zdaj?" je premišljeval v globoki bojazni, kakor otrok, ki je bil izgrešil mater in stoji na neznani cesti, med neznanimi ljudmi...

„Ni več poti – in zakaj bi še hodil? Kam?"

Stopil je v izbo Tone, ki je bil prišel na božične počitnice. Gosposki je bil oblečen, svetlo kravato je imel zavezano okoli vratu, lasé je imel lepo počesane, njegov obraz je bil nežen, gladek, ustnice so bile napete samozavestno. Gledal je na mrtveca z mirnim, radovednim

pogledom, brez žalosti.

„Glej, umrl je!" je izpregovoril Kačur s trepetajočim glasom, kakor da bi bil povedal zanu pretresljivo novico.

„Saj vidim! Kaj pa bi bil imel na svetu, da bi živel?"

Okrenil se je in se je vrnil k materi. Kačur si je zakril obraz...

~~Temno~~ Mračno je bilo v izbi; z dolgim, rejastim plamenom je gorela sveča ob postelji, prasketala je in razplamtevala, v večnem nemiru so se zibale sence na stropu, na stenah, na mrtvem obrazu. Zunaj je snežilo; veter je udaril časih ob okno, da se je streslo. Iz druge izbe se je glasilo žvenketanje čaš in kozarcev, razgovarjali so se preglasni, veseli glasovi, bučnil je časih smeh, udaril je ob duri kakor sneg ob okno.

„Ne puste gr, da bi spal!" se je razsrdil Kačur in je odprl duri.

Za mizo so sedeli žena, Tone in mlad, gizdav vaščan z nemirnim obrazom in debelimi, pohotnimi ustnicami. Na mizi se je kadil čaj, čaše so bile polne.

„Kaj pa Vi tukaj, ob tem času?“ se je obrnil Kačur k uradniku.

„Kaj bi?“ je odgovorila žena. „Ne čaj sem ga vabila!“

Uradnik se je smejal nekoliko prejšno in je vstajal.

„Le ostanite!“ je vzkliknila žena.

„Stran! Takoj odtod!“

Uradnik je videl Kačurjev obraz, vstal je hitro ker si ogrnil suknjo, Kačur mu je odprl duri in jih je zaloputnil za njim.

„Kdo pa je ta človek?“ je prašal ženo trepetajoč; tudi ona je trepetala in mu je gledala naravnost v obraz.

„Prašal bi ga bil!“

„Kje je tvoje srce, da si ga vabila nocoj?“

„Ne brigaj se za moje srce! Nisi se brigal zanje nikoli, zato tudi ni treba, da bi se nocoj!“

Videl jo je pred sabo bujno, klju- bovalno in res srd, izpet iz dolgega trpljenja, ga je dušil v grlu.

„Vlačuga!“

Izlila jo je temna rdečica.

„Še enkrat reci to!“

„Vlačuga!"

Strmela je nanj in je molčala; nenadoma se je umiril njen obraz in ustnice so se ji zavile v preziru in studu.

„Kdo bi ob tebi ne bil vlačuga? Kaj sem imela kdaj veselje od tebe?... In če bi jih bilo sto in še več, ki sem se pečala z njimi — ti mi ne smeš očitati! Ves svet sodi lahko in Bog bo sodil — ti pa nimaš pravice! Samo ti ne!"

Kačur je hropel, beseda mu ni hotela iz grla.

„Vlačuga, očitno se izpoveduješ?"

„Očitno!" je govorila žena s hripavim, kričečim glasom. „Očitno, če je treba! Skliči vso občino, vse jih pokliči sem, pa ti bom s prstom pokazala tiste, ki so hodili k meni v vas! Ne maram nič več — nič več se ne bojim, nič več se ne bom skrivala pred teboj! Ves greh na tvojo glavo! Kaj si mi dal, od začetka do nocoj? Trpljenje, trpljenje, trpljenje brez konca!... Če nisem bila zate, čemu si me pa vzel? Če sem bila dekla — kaj ti je Bog dal zato pravico,

da me ubijaš, tako počasi, kos za kosom? Da me uklepaš v pečo, kakor sem prejokala v peči deset let, predno me Bog sam ni rešil? — Vlačuga! Prav si rekel! Kaj sem bila <u>sebi</u> kdaj kaj drugega? Kaj sem bila kdaj žena, da bi me bil vesel in da bi me pokazal ljudem: Glejte, to je moja žena? — Vendar si me imel rad; ko je dan zagorel, me niti več poznal... Vlačuga! Prav! Storila sem po tvoji volji!"

Sopla je težko, oči so ji bile polne solz, na njenih licih so se prikazale rdeče pege.

Sin je sedel za mizo; poslušal je, bled, po vsem telesu trepetajoč.

Kačur je stal okamenel, zibalo se mu je pred očmi.

"Lažeš!" je vzkriknil, skopil je z omahujočim korakom in je vzdignil pest. Sin je skočil k njemu in ga je prijel za roko.

"Ustrike mater!"

Kačur je videl pred seboj milad, bled obraz in v blazni grozi, v hipu, ki je šinil mimo, se mu je zazdelo,

da je spoznal ta obraz. Obraz njegov je bil – tistega človeka obraz, ki se je bil napotil nekoč, srce polno upanja –

„Izpusti!"

Sin ~~...~~ je izpustil roko in omahnila je. Kačur mu je približal obraz, da se ~~...~~ mu je skoro dotaknil lic – sin je videl čudno svetlobo v očeh in se je umaknil prestrašen.

„Poslušaj!" je govoril Kačur skoro šepetaje in sunkoma. „Tebi bom povedal nekaj; samo tebi! Če ti bo kdaj hudo, kakor je bilo meni, in se boš spomnil pobožno name, te ne bo oskrunil ta spomin. Dal boš krvavo solzo za vsako ljubeznivo besedo, ki mi je nekoč nisi dal! Jaz pa ti odpustim – zakaj tudi ti se boš napotil na tisto pot in Bog vedi; če tudi tebi ne bo kanilo blato v srce. Zapisano ti je na obrazu, da se boš napotil in takrat se boš časih spomnil name... Ali si vse razumel, kar sem ti povedal?"

Zategnil je ustnice v čuden, otroški smehljaj; sin je strmel nanj in strah se mu je vzdigal v srcu.

Kačur je stopil v izbo, poljubil je mrtveca na obedve lici, očedil je svečo, da bi gorela svetleje, nato si je oblekel sukujo.

„Kam, ata?" je prašal sin.

Kačur je šel skozi izbo, smehljal se je in ni izpregovoril.

„Pusti ga, najgre, kamor hoče!"

Odprl je duri.

„Tako je! To je bila beseda: najgre, kamor hoče!"

In je šel brez slovesa...

Veter je bil zunaj in sneg, njemu pa je bilo čudno toplo.

„Kakor pred dvajsetimi leti!" je premišljeval smehljaje. „Sam... svoboden!... Ampak zdaj imam že ~~pa~~ bridke izkušnje, zdaj bom vedel, kod drži prava pot!"

Smejal se je od srca.

„O, zdaj ne bom pel credo kadar je gloria!... Ljudi je treba najprej spoznati, čas, okoliščine... in potem previdno, po prstih... Po času se mora ravnati človek, ne po sebi! In kadar ni vetra, je treba počakati, da bo

zapihal... Če je človek svojeglaven... ríne sam dalje... ne napravi nič, pade v blato... Če se ravná po drugih, drží lahko roke križem in čas dela zanj... To je; jeseni sem mislil sejati in žeti spomladi!... Glej!" je postal na ulici in sneg se je podil mimo njega. „Vse to bi bil še moral razložiti sinu... Ko bo hodil, siromak, brez naukov?"

Nogé so ga zanesle v krčmo in šele ko je bilo žganje pred njim, je zapazil, da sedí v svojem kvartirju.

„Kaj tako veseli, šolmašter?" se je začudil štacunar. „Saj Vam je umrl sin!"

„Umrl! Umrl!" se je smehljal Kačur in si je měl roké. „Umrl! Vsi so umrli! Žena tudi!"

Gostje so se ozrli nanj:

„Vsi!" se je smejal in je pil. „Sam sem zdaj, čisto sam! Zdaj boste šele videli, kdo sem jaz!"

Popil je žganje, zavil se je tesneje v sukujo in se je vrnil na ulico.

Zunaj vasí, na veliki cesti, je

bil veter močnejši i
v gostih oblakih vis
nebo. Bil je Kačur
v obraz, odnesel mu
mu je odpenjal sukn

„E!" se je smehljal K
je opotekal trudoma da
ureme je bilo takrat, ko
napotil prvikrat... Solnce je

Veter mu je odpel sukujo,
je zavihrala ter ga potegnila v
Lovil se je ob cesti, zamahnil
je z rokama po zraku... po kantonskem
kamnu se je razlila kri in je
curljala v sneg...

„Dobro sem hotel, odpustite!" se
je smehljal Kačur in je iztegnil
roko. Iztegnil je roko, zakaj tisti
kovač, ki je bil obležal ob cesti
s preklano glavo, se je sklonil
k njemu, prijel ga je pod pazduho
in ga je vzdignil; bled je bil njegov
obraz in usmiljeno, po čelu, čez
oko, mu je curljala krí...